

CSALÁDI REGÉNYTÁR

ANYAFÖLDÖN

oooooo IRTA oooooo

ANDOR JÓZSEF

A Szent-István-Társulat kiadása

Családi Regénytár.

A katolikus művelt közönségnek egy régi vágyát teljesítette a *Szent-István-Társulat*, midőn *Családi Regénytár* cím alatt új vállalatot indított, mely a maga nemében egyedül álló hazai irodalmunkban. Regényeket és elbeszéléseket nyújt e vállalatban, a legjelesebb hazai és idegen katolikus íróktól, de csak oly műveket, melyek a kath. szépirodalom minden követelményének megfelelnek: kiváló irodalmi beccsel bírnak, de egyszerűsággal tisztá erkölcsi légkörben mozognak s valódi keresztény fölfogást tükröznek vissza. Valóban égető szükség is van arra, hogy a katolikusoknak oly szórakoztató olvasmányaik legyenek, a melyek sem hitüket, sem erkölceiket nem sértik; melyek szellemüket gyönyörködtetik, de harmóniában is vannak katolikus világnézetükkel és erkölcsi fölfogásukkal. Ezért reméljük, hogy a *Családi Regénytár* kedvező fogadtatásra talál a katolikus olvasóközönségnél, melynek pártolása csak ösztönzésül fog szolgálni a minden áldozatra kész *Szent-István-Társulatnak*, hogy ez új vállalatát minél szélesebb alapokon fejlessze.

A *Családi Regénytár* 10 íves kötetekben jelenik meg, az egyes kötetek ára csinos angolváson-kötésben csak egy korona. A *Családi Regénytár* kötetei megrendelhetők a *Szent-István-Társulat* könyvkiadóhivatalában (Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-utca 28. sz.), vagy könyvkereskedésében, (Budapest, IV., Kecskeméti-u. 2. szám) valamint minden fővárosi és vidéki könyvkereskedésben.

A «Családi Regénytár»-ból megjelentek:

I. és II. kötet.

Germaine eszménye. Regény.
Irta Montal Mária. Fordította
Szentannai. — D'Arbout ezredes három párba. Elbeszélés.
Irta Beugny d'Hagerne.
Fordította dr. Rada I.

III. kötet.

Utak az életben. Elbeszélések.
Irta Cypridn.

IV. kötet.

Filemon ezredes. Elbeszélés.
Irta C. De Lamiraudie.

Ford. A. Vilma. — Hol a boldogság? Elbeszélés. Irta Minna Canth. Finnből fordította Bán A.

V. és VI. kötet.

Eszter. Eredeti irányregény az alkoholizmus ellen. Irta X. . . grófnő.

VII. és VIII. kötet.

Éliane. Regény. Irta Graven Agostné. Fordította dr. Rada I.

IX. kötet.

Rajzok a kuruczvilágból. Irta Kincs István.

X., XI. és XII. kötet.

A vértanú szelleme. Történeti regény. Irta Filó Károly.

XIII. kötet.

Úgy a mint volt. Elbeszélések. Irta Büttner Julia.

XIV. kötet.

A Mária-kép. Elbeszélés. Irta Buol M. Ford. Sziklay János.

XV. kötet.

Anyaföldön. Elbeszélések. Irta Andor József (Cyprián).

XVI. és XVII. kötet.

Don Luis Coloma elbeszélései. Spanyol eredeti után fordította Jándi Bernárdin.

XVIII. kötet.

A kékruhás asszony. Irta Csapodi Istvánné. — Psyche lámpája. Elbeszélés. Irta Léon de Tinséau. Fordította A. V.

XIX. kötet.

Hricz és az úrfi. Elbeszélés. Irta dr. Franko Iván. Fordította Zsátkovics Kálmán.

XX., XXI., XXII. és XXIII. köt.

A leánymamák fia. Víg regény. Irta Kincs István.

XXIV. és XXV. kötet.

A hiábavaló gazdagság. Irta

Jeanne Mairét. Francia eredetiből fordította dr. Rada István. — Az utolsó betét. Elbeszélés. Irta Mrs. Bartle Teeling. Angolból fordította G. M.

XXVI. kötet.

Falusi történetek. Elbeszélések. Irta Vértessy Gyula.

XXVII. kötet.

Az ezer tó országából. Finn elbeszélések. Finn eredetiből fordította Bán Aladár.

XXVIII. és XXIX. kötet.

Budai históriák. Irta Tarczai György.

XXX. kötet.

A Karassó mellől. Elbeszélések. Irta Neumayer K. Dezső.

XXXI. és XXXII. kötet.

Két világ között. Regény. Irta Andor József.

XXXIII. és XXXIV. kötet.

Masolino. Regény Zsigmond király korából. Irta Tarczai György.

XXXV. és XXXVI. kötet.

Küzdelmek. Olasz regény. Irta Enrico Castelnuovo. Ford. M. Hrabovszky Julia.

XXXVII. kötet.

A méltóságos asszony emberei. Elbeszélések. Irta G. Büttner Julia.

XXXVIII. és XXXIX. kötet.

Sampaulo grófné. Angol regény. Irta Henry Harland. Ford. G. M.

XL. kötet.

A zengő hegy. Bükkvidéki históriák. Irta Tarczai György.

XLI. XLII. XLIII. kötet.

A műlovas leánya. Reg. három kötetben. Irta báró Brackel Ferdinande. Ford. dr. Rada I.

CSALÁDI REGÉNYTÁR.

Anyaföldön.

Elbeszélések

Irta

ANDOR JÓZSEF

(Cyprián)

Budapest

A Szent-István-Társulat kiadása

VIII., Szentkirályi-utca 28

STEPHANEUM, A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT NYOMDÁJA,
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28/a.

Édes jó feleségemnek.

ANYAFÖLDÖN.

I.

— Jól a nyakamra illesztette a hurkot, Grün úr, meg kell adni. De mielőtt még egyet ránthatna rajta, nagy kedvem volna addig szorítani az ön becses nyakát, míg el nem akad benne a lélekzet — végkép és mindörökké!

A fiatal ember félig elszántan, félig gúnyos nyugalommal beszélt. A kövér képű és düledt, savószemű kis ember, ki előtte állt és nehéz aranylánczával játszadozott, de úgy, hogy kövér ujján előnyös világításba kerüljön a drágaköves gyűrűk egész muzeuma, kissé hátralépett, félvállra hajtotta fejét, s hízelt hangon, mely szemének ravasz, kapzsi pillantását éppen nem mérsékelte, felelt:

— Azt a méltóságos báró úr nem fogja tenni. A báró úrnak tréfálni méltóztatik s mindig mondtam, hogy a magas arisztokráciában nincs olyan tréfás ember több. Hol van itt hurok? Ki beszél hurokról? A Grün Lázár keze becsületes kéz, mun-

kás kéz, hm — igenis, gazdag kéz. És Grün Lázár odanyújtja a maga kezét a finom, nemes és büszke kéznek. Mondja meg méltóságod, miért szoruljon ökölbe a két kéz, miért fenyegezzük egymás fejét — érti méltóságod — *egymás* fejét, bár a magamfajta zsidónak nincs miért féltennie a magáét. Ime, én kinyújtom a magamét, mindakettőt és oda kinálom. Az egyikben van sok-sok váltó, a másokban képesség, hogy a váltókat összetépje. Nyissa ki méltóságod is a magáét — mit is kívánok egyebet cserébe, mint azt a kezét. De látom, a méltóságodé ökölbe szorul — én tehát zsebre dugom a magamét. Grün sohasem erőszakoskodott s sohasem heveskedett, ha üzletről volt szó. Beszéljünk másról.

Oh, valóban ökölbe szorult a fiatal báró keze. Szép, nemes vonású, bár hervadt, kiélt arcza belepirult a gyűlötségbe és tehetetlen haragba ez ember iránt, kinek síma beszéde izzó méregként égette véré, ravasz tekintete befuródott szemébe és arczulvagdosta szunnyadó önérzetét. Magas, karcsú termete kiegyenesedett, petyhüdt izmai megfeszültek s a léha, kicsapongó életben rommá lett férfi elpocsékolta ifjúságának utolsó föllobbanását érezte. A bankár gyáva tisztelettel szemlélte a pírt az arczon, a lángoló szemet, a határozott metszésű ajak izgatott remegését. S az ideges embert alig is árulta el más,

mint a szemöldök gyors rángása, mely a vonások különben nemes harmóniáját kellemetlenül zavarta meg.

— Elég lesz, Grün úr! — mondta a báró lassú, de határozott hangon — nem adom el magam. A váltókat hajtsa be — rokonaim közül már senkire sem számíthatok és nekik igazuk van, ha nem akarnak velem együtt tönkrementni. A mi birtokom van, talán elegendő a fedezésre.

A bankár mélyen meghajtotta magát.

— Méltóságod ugyan tévedésben van az én céljaim felől, de elhatározása nekem imponál. Bennem nincs büszkeség és ezért tisztelem a büszkeséget ott, a hol találom. Engedje meg, hogy leülhessek — egy kis összeadást csinállok, hogy tisztába jöhezzünk egymással. Utóvégre méltóságodnak igaza van. Szegény ember lesz, dolgozni fog. Én is szegény ember voltam, dolgoztam és lányomnak húszezer forint apanázst adhatok. Méltóságod könnyebben elérhet mindent, bejut a minisztériumba; hallottam, igen kényelmes foglalkozás és még karriért is csinálhat. Ez a négy váltó ötvenezer forintot ér — tiszta, jó váltók, kérem — a Dorogsághy gróf Ő méltósága is ott van — hisz ismerni méltóztatik — ez a tízezres kétszer van óvatolva — én nem pörölöm a becsületes feleimet szükség nélkül — engedelmet kérek, igazán furcsa,

ha elgondolom a báró urat az akták közt — kilencz órától kettőig a hivatalban.

A báró dühösen csapott az asztalra.

— Hallgasson. Semmi köze, mi lesz belőlem. Megkapja a pénzét és elégedjék meg vele.

— A pénzemmel igen, de én becsületes ember vagyok. Vajszivű ember, báró úr és sajnálom az ön fiatal életét. Imponálni született, annak, de nem az íróasztal mellett görnyedni. Ismertem egy bárót, a ki jégkárbecslő lett és a parasztok gorombaságát kellett zsebre dugni. Méltóságod az államtitkár, de még a miniszter úr ő kegyelmességének gorombaságát se dugná zsebre. Ki ismeri a méltóságod természetét úgy, mint én?

Valóban jól ismerte és kegyetlen, szivós makacssággal játszott vele... Megmutatta a menekülés horgonyát, de csak azért, hogy annál jobban föltüntesse, mily vékony, mily gyöngye, mily rothadó a kötél, melyhez erősítve van. A báró fáradtan ült a széken s fejét tenyerébe hajtva, inkább sejtette a szavak értelmét, mint hallgatta. Valami fanyar, lealázó jövő körvonala bontakozott ki belőle, árnyéka a fényes, csillogó multnak, büntetése a könnyelműségnek, a tétlen büszkeség lealázása, az erkölcsi halál, melyből a munka nem emel ki, hanem görnyedező csuszás-mászásra kényszerít. Ez vár reá — ez és semmi más! A pompás várkas-

télyban bódító illatú déli növények virágzanak, a romok közt már csak törpe cserjék és alattomos, mérges dudvák. Ez az élet sorja és nincs menekvés belőle. A kísértő pedig csöndes zajjal hajtogatta papirjait, nagy kedvteléssel simítgatta ki a gyűrött váltókat, közbe-közbe leselkedő pillantásokat vetve áldozatára. A hirtelen föllobbant büszkeség már eltűnt s magával vitte az akaraterejét is. Csak színezni kellett a képet, vagy sötétíteni még inkább.

— Százezer — azt hiszem, már nincs sok hátra. Piszkos kezekből váltottam magamhoz, báró úr. Gaz uzsorások körme közé került és fogadok, hogy e százezerért ötvenezret se kapott. Nekem nyolczvanezerbe van idáig s nem is követelek többet. Grünnek céljai voltak, de becsületes ember és csak becsületes üzletet köt. Hogy mi volt a célom? Nem akartam, hogy az a szép birtok fölaprózódjék. Nyugodt lehet, báró úr, minden adósága rám van ruházva, megvásároltam azon reményben . . . pardon, nem szóltam semmit. Sőt ha pénzre van szüksége, még most is szolgállok. Igaz! egy türkizzel kirakott régi kardot láttam itt a minap, igen jó árt adnék érte . . .

A báró elvörösödött. A kard már nem volt a falon. A szélesen terpeszkedő medvebőrt rozsdás buzogányok, két vivó kard és két párbajpisztoly ékítette csupán. Az értékes régiségek s a kard,

melyet vitézlő őse diadalmas csata után a szultán táborából hozott magával zsákmányul, a többivel együtt elvándorolt a régiségkereskedőhöz. De valami még maradt. Valami, a mire ráesett a nehéz függönyön beszűrődő napfény, csillogva, visszaverődve, kísértetiesen, csábítva, csalogatva a meglazult akaratot s az eltompult életkedvet.

— Elég legyen, Grün — mondta komoran — a türkizes kard nincs meg, de pisztolyaim még jókarban vannak.

Grün nyugodtan helyezte vissza tárczájába a váltókat.

— Névérték száztízezer forint, fizetendő nyolcvanötezer. Hogy tetszett mondani? Igen, a pisztolyok. Persze, azok mindig jókarban vannak, ha valaki eljátszotta az életét. A míg az élet szép, a halál nehéz; mihelyt az élet nehéz lesz, a halál könnyű. Ez olyan egyszerű igazság, hogy szinte nevetséges. De nézzük közelebbről, megáll-e a jelen esetben az okoskodás? Hány éves a báró úr? Harmincznégy! És férfi a javából! Szép, elegáns, finom úr, elégszer láttam, mint néznek utána az asszonynepek az utcán. És méltóztassék fölállani és az ablakhoz fáradni. Tavasz van, a nap süt az égen, az utca nyüzsgő, vidám emberekkel tele, a hölgyek ibolyától illatosak, a fák rügyezni kezdenek, öreg ember vagyok, de igenis, bizsereg a

vérem az életkedvtől. Hát nem szép az élet? Hát nem nehéz a halál? Hát itt tudná hagyni a világot, a szerelmet, az ifjúságot és alámerülni a sötétségbe, melyről nem tudunk semmit. Ha hitetlen méltóságod, nem tud róla semmit; ha hívő, csak retteghet tőle. Öreg ember vagyok, de csak borzongva tudok a halálra gondolni. És az újságok kiírnák: a Lehotay báró család utolsó sarja adósságai elől a halálba menekült.

A báró fejét az ablakhoz szorítva, háttal állott a bankárnak. Nem láthatta leselkedő arczát, hunyorgó szemét, meggörnyedt alakját, mely a prédájára ugró macskáéhoz hasonlított. De látta a sugárzó tavaszi napot, a rügyező fákat, a lent nyüzsgő életet. Az első tavaszi nap melege kicsalta a magas házakból a város lakóit, vidámmá, élénkké, tarkává tette a sétálók tömegét, a férfiak felöltőkben, az asszonyok és lányok már színes bluzokban és könnyű, virágos kalapokban jöttek-mentek; beszélgetésük, kacagásuk halkan lüktető, lágy morajként szűrődött át a kettős ablakon. Fölrántotta az áblak fél szárnyát és forró fejét megfürösztötte a friss, üde levegőben, melynek erejét még a nagyváros gőze, pora sem ronthatja le. Oh, hogy fecsegnek, hogy örvendenek, hogy tolongnak oda lenn, minő finom, enyhe szellő lebegteti a tollakat, a ruhákat, simogatja a fakadozó rügyeket és érinti neki-

hevült. arcát! Mint keríti hatalmába minden érzékét és lopja be magát szívébe hatalmas, erős, önző vágyával az életnek. Az életnek, mely eddig csak gyönyörűséggel szolgált és a gyönyörűségnek nem volt ára; az életnek, melynek ragadó sodrába belevetette magát és mámorosan, lehunyt szemmel uszott előre, nem érezve fáradságot, nem kívánva pihenést. És vége! A gyönyörűségnek mégis nagy ára van és a legkegyetlenebb végrehajtó, a sors, kérlelhetetlenül behajtja követelését. Azt kívánja, a mije van és életén kívül nincs semmije. Összeborzongott és bezárta az ablakot. Mire megfordult, a bankár már nyugodtan ült helyén. Éles szeme leolvasta a megint sápadtra vált arczról a gondolatokat és édeskés hangon, mely a szívtelen embereknél az igaz részvét hiányát pótolja, beszélt tovább.

— Báró úr haragszik rám és szeretne engem kilökní! Miért? Mert azt hiszi, hogy én tettem tönkre. Azt gondolja magában: «Ez a zsidó is gazember, mint a többi. Mint a piócza, úgy tapad hozzám, hogy kiszívja utolsó csöpp véremet is». Ezt gondolja méltóságod, de bátorkodom megjegyezni, hogy csalódik. Grün, a ki itt ül ebben a kényelmes, angol bőrfotelban, Grün csodálva nézte épp most és nézi még mindig a báró urat. És Grün, a bankár, azon töprengett, miért kelljen eldobni

életét egy oly nemes, deli és eszes uri embernek? Miért? Vajjon megérdemli-e a halált — nem mondom rút és nyomoruságos, de akármilyen halált egy férfi, ki nem tett egyebet, minthogy úgy élt, a mint számára az élet kínálkozott? Többet mondok, úgy élt, a mint élnie kellett. Élvezte a fiatal-ságát, a gazdagságát, nevének fényét, a társaságot, szóval: mindent, a mi születéséhez hozzá tapadt. Ki tehet róla, hogy a vagyon kevesebb volt, mint az életkedv? Vajjon a tékozlást méltóságod kezdte el? A kétezer holdat, mely még az öreg báró úr ifjúságában meg volt, ki apasztotta nyolczszáz holdig? Ime — itt vagyunk! A pusztulásért az egész felelősséget magára akarja venni, holott még a felében sem volt része. Ha nem adóznám teljes tisztelettel a méltóságos báró családjának, bátor-kodnám megkérdezni: tehet-e valaki szemrehányást az ifjúnak, ki csak az öreg példáját követte? De nem kérdek semmit. Méltóságod ura önmagának, én meg üzletember vagyok, a kinek üzlete nem sikerült.

A báró maga sem vette észre, mily mohó figyelemmel hallgat. Van-e kellemesebb, mint hiúságunk vagy lelkiismeretünk legyezgetése? Szívesen hallgatjuk a társadalmi létrán alattunk állók hizelgését, de rugunk egyet, ha ugyanazon ajk keserű igazságot merészel kiejteni. A hiúság füle mindig tárva-nyitva; mint a napraforgó, a melengető fény felé

fordítja cziczomás arcát; az utca népének éljenzése éppúgy hizlalja, mint a sima parketten elhangzó bókók színes láncolata; az arisztokratikus gőg érzékeny demokratává válik hallatára s nem egy Kleopatra van közöttünk, ki pofonvágja a rossz, de igaz hírt hozó szolgát és megöleli az ügyesen hazudozót. A báró lelkében még az utca eleven zsvaja visszhangzott, s az elejtett féligazságokat lüktető vére az egész igazság látszatával ruházta föl. Nem apja verte-e el a vagyon nagy részét? Tanult-e, látott-e egyebet az élet mohó fölhasználásánál? Hallott-e valaha komoly kötelességekről? Nem, soha. Merőn nézett a bankárra és szinte káprázott a szeme a bankár kövér ujján tündöklő briliáns gyűrű tüzétől. Ez a gazdag kéz menekülést kínál. Nélküle nyomor vagy halál vár reá. Mindkettő egyként ismeretlen, egyként rettenetes valami; sötétség a világosság helyett; mindkettő lemondás arról, a mi eddig egyedüli tartalma volt napjainak. És melyik hajótörött vizsgálta valaha, vajjon a mentő deszkaszál tiszta-e? És az a kényes hölgy, ki a biztos földélzeten oly messzire elkerülte a dohányszagú matrózokat, eltaszította-e valaha az izmos, edzett kart, mely ölébe kapva, a mentő csolnakba helyezte a sülyedő hajóról? Nem bizony soha, a cél az élet, a cél a zöld, mosolygó part, a cél a menekülés — a szárazon majd át lehet

öltözni, le lehet mosni a szurtos kéz érintését, meg lehet fizetni a fáradság díját és aztán hátat is lehet fordítani megint a szabadítónak. A báró melle hevesen zihált, sápadt arcza kipirult, fölzavart gondolatnak tömege keresztül-kasul száguldott lázas agyán elnyomva, lenyűgözve, eltemetve a szorongó érzést, mely a szív mélyén meghuzódva, vergődve, tehetlenné válva, lassankint elcsitult. Vannak alapjában jó emberek, kik, ha egyszer leküzdötték lelki ismeretüket, ha elhallgattatták az utolsó intő szót, makacsul és szívosan mennek előre a bűn útján, mintha csak készakarva annyi gonosz terhet akarnának eltemetett erényükre rakni, hogy az soha többé föl ne támadhasson. A báró homlokán éles, mély ráncz képződött, sötét szemöldöke összehuzódott, ajkát egy pillanatra keményen összeszorította, aztán hirtelen fölállt. Keresztbefonta karját és sajátos tompa hangon, melynek komorságát semmi, de semmi nem enyhítette, szólalt meg:

— Grün úr, ön jól végezte dolgát. Ha a sátánnak prókátorra volna szüksége, önt bízvást megfogadhatná. Kinyujtja kezét? Elfogadom. Báró kis- és nagylehotai Lehotay Imre rendelkezésére áll személyével, hétágú koronájával, czimerével vörös mezőben arany pallos és összes adósságaival. Halljam a föltételeket. A legfőbbbet tudom. El kell vennem a leányát, Riza kisasszonyt, úgy-e bár?

Oly megvetően mérte végig a bankárt ebben a végzetes pillanatban, oly igazán nemes, előkelő, kimért és büszke volt, hogy Grün úrnak még a kopaszodó koponyája is belevörösödött. A francia forradalom mágnás vértanúi tekinthettek így végig a guillotin lépcsőjéről a vérüket szomjazó rongyos tömegre. És mint akárhányszor történni szokott az egyenlőtlen fegyverekkel vívott küzdelemben, mikor a pánczélos győztes bizonyos gyáva szégyenkezéssel tekint legyilkolt ellenfelére és nem érzi a diadal mámort, a bankár is elvesztette higgadtságát, a szavakból és a tekintetből lealázó sértést érzett ki, mely lefegyverezte meggondolt cinizmusát. Meghajtotta fejét és zavart hangon felelt:

— A lányom — igenis báró úr — szép és okos leány, művelt, előkelő, igen előkelő nevelést kapott és ha — szabad így kifejeznem magamat — nagy bámulója méltóságodnak.

A báró hevesen intett a kezével.

— Az első pont le van tárgyalva. El fogom venni a leányát. Nyugodt lehet. Ismerem. Lehet ugyan, hogy láttatlanba is elvenném, de ismerem. Most halljuk tovább.

A bankár már viszanyerte nyugalalmát. Üzleti térre jutottak s ezen a téren akárkivel és bármikor fölvette a versenyt.

— A míg élek, a báró úrnak biztosítok évi tíz-

ezer forint apanázst és leányomnak külön ötezer forint gombostűpénzt. Halálom esetén fele vagyonomat öröklík, melynek értéke jelenleg kétszázötvenezer forintot tesz ki. Gondolom, kuláns üzlet?

— Nagyon — felelt fanyarul a báró, de nem fojthatta el szeme hirtelen fölvilágását. Hasonló összeggel élete legjobb idejében sem rendelkezett s a ráadás, a vöröshajú kisasszony, úgy tűnt föl, mint egy fölösleges butordarab, mely nem való egyébre, minthogy a fényes terem összhangját kiegészítse. Azonban a bankár tekintetében valami zavart tartózkodást fedezett föl, mintha a legfontosabbat még elhallgatta volna, mely a megvívott küzdelem egész eredményét újra kockára teszi.

— Ki vele, Grün úr — mondta rekedten — micsoda árt kell még fizetnem személyemen és rangomon kívül? Ne féljen, ha egyszer ráléptem egy útra, sohasem bánom meg és sohasem térek vissza többé

A bankár föllélekzett. Megsimogatta tarkóját és a szokottnál gyorsabban folytatta beszédét:

— Igazság szerint, a mit előterjesztek, szintén a báró úr javára szolgál. De bevallom, ez a föltétel egyetlen gyöngéje szívemnek. Igenis, ez bizony hiúság, de harmincz évi keserves munka és csaknem hatvan évi élet után nemcsak jogom, de

módom is van egy kevés hiúságra. Én tehát magamhoz akarom váltani a báró úr összes birtokait.

— A báró szive hevesen dobogott.

— Az adósságokkal együtt?

— A régieket kifizetem, az újak nagyobb része, a mint látni méltóztatott, tárczámban van. Azt akarom, hogy a Lehotaybirtok megint egy kézbe jusson és virágzóvá tétessék.

A báró fölugrott és megragadta a bankár kövér kezét:

— Grün, maga nemes ember! Megszégyení. Kívánjon tőlem bármit, csak ne engedje elkallódni őseim birtokait.

Grün úr szerényen huzódott vissza.

— Ha a báró úr megértett, öröme boldoggá tesz. Azt mondtam: magamhoz váltom az egész birtokot, de azt nem mondtam, hogy... hogy...

— Hogy nekem adja. Ezt nem mondta, ugy-e?

Oly sápadt volt az arcz, oly szikrázó a szem, hogy a bankár csak nagy erőfeszítéssel őrizte meg hidegvérét.

— Én a báró úrnak fényes életet biztosítok, még fényesebbet helyezek kilátásba. Ha a birtokot átadom úgy, a mint van, az jó darabig nem hoz semmit a konyhára, annyi a törleszteni való. Ha még apanázst is adnék, fiamat károsítanám meg. Munkám gyümölcse éppúgy fiamé, mint leányomé.

Ez kapja a tőkét, amaz a földbirtokot. Most az apa beszél és nem a bankár. Mondottam, hogy van egy gyenge oldalam. Szeretném, ha a fiam magyar földesúr lenne. Halálom után a báró úr is vehet birtokot, de alázatos véleményem szerint a báró úr nem született gazdálkodásra. Én a báró úrnak a jobbik részt ajánlom: a gond nélkül való kényelmes életet.

— És ha azt mondanám, adja a fiának a pénzt?

— Nem adnám. Bocsánat, őszinte leszek! Mi biztosítékot nyújthat nekem báró úr, hogy nem terheli meg újra birtokát? Egy olyan nagy és elhanyagolt terület műveléséhez tőke kell, kitartó, szorgos munka. De nem akarom sérteni méltóságodat. Nekem gyengém az a birtok, sokszor láttam, véletlenség ugyan, hogy éppen ez került utamba, de öreg ember vagyok s valóságos bogaram, hogy fiam, az én vérem és vagyonom örököse legyen a földesúr benne.

— És ha nem egyezem bele?

A bankár gonoszul vigyorgott, hogy ritka, sárgás fogai meglátszottak és jobb kezével jelentősen tapogatta meg oldalzsebét.

— Méltóságod valamiről megfeledkezett. A birtok nagyobb része itt van.

— Akkor hát — szólt elfojtott dühvel a báró — miért kérdez, ha a zsebében vagyok. Ha a birtok

úgyis a magáé, miért teszi próbára türelmemet, miért ébreszti föl újra, a mi becsületes ragaszkodás van bennem az ősi talajhoz?

— Ha türelmesen végighallgatna a báró úr, nem rontaná hiába az egészségét. Hogy ezt a kérdést előhozom, annak két oka van. Először, mert szeretem a tiszta üzletet, másodszor, mert megvehetem ugyan a báró úr hozzájárulása nélkül az egész birtokot, de nem vehetek meg kerek kétszázötven holdat és főként nem vehetem meg a kastélyt, mely e kétszázötven hold közepén fekszik. Oh, én tájékozott vagyok. Az a kétszázötven hold anyai rész és oly kikötésekkel van méltóságodra hagyva, hogy megterhelni nem lehetett és én a méltóságod írásos beleegyezése nélkül meg nem vehetem. Pedig épp ez a birtokrész a gyöngém. Nem a legjobb föld, de a legszebb hely; maga a kastély messze vidéken a legmagasabb pont, régi, ódon épület s hegynek is beillő dombon emelkedik. Ha ez nem jutna kezemre, valahol a síkságon kellene építenem palotát és igenis, számárság, bevalom, de az a vén kastély folyton bántaná a szememet, a magasból lenézne engem, fiamat; ő lenne az úr, én csak zsellér és végre, necsak földesúr legyen a fiam, de úgy is lakjék, a mint földesúrhoz illik. Nem ingyen kívánom, báró úr, méltányos árt kínálok érte, de az enyémmnek kell lennie!

A bankárt kissé elragadta heve. Kövér keze lelkesen hadonázott, apró, szürke szemében igaz vágy és igaz érzés tüze lobogott, petyhüdt, duzzadt arczán vörös foltok támadtak, mintha már a valóságban is látná családja sarjadékát a régi kastély ódon termeiben. És a báró is látta. Idegeneket a jól ismert szobában, a kandallók tűzénél mások melegesznek, a magas, góth ablakokban ismeretlen arcok gyönyörködnek a festői vidékben. Pillanatra visszaszállt lelke az elárult, elhagyott ősi földhöz, de, mint a tékozló fiú, csak szégyenkezve, lopva sompolygott felé, várva a hívó, bocsánatot hirdető szózatot, rettegve mindentől, a mit lát és a mi őt látja, a virágos mezőtől, az erdő zöld lombos fáitól, az egyszerű emberektől, kik nehéz munkájukat végezve hazatérnek, a nyáj kolompjától, a rég elhagyott, rég elfeledett nyájas, becsületes arczoktól. Várva, esengve hívó, biztató szó után, de hol a szerető apa, ki szívéhez szorítaná a tékozló fiút? Nincs senki; a háló már jól összehurkolódott lelke, akarata és jövőendő élete körül és a mint a bankár széles arczába tekintett, önkénytelen, keserű nevetésre fakadt. Ime, a modern tékozló fiú apja, a ki illő ár fejében kitárja bőkezű karját! De már fülledt volt a levegő, a rámeredő szürke, kapzsi szem izgatta és lenyűgözte egyszersmind. Már nem tudta rendszerbe foglalni gondolatait és fejében fáradsá-

got és ideges, tompa fájdalmat érzett. Fölállt és hátratéve kezét, nyugodt, közömbös hangon, mely igen gyakran csak a belső lázongás elpalástolására szolgál, felelt:

— Rendben van, Grün úr. Nem ragaszkodom a földhöz. Mit csinálnék vele? Magamfajta embernek éhenhalásra is kevés. Csak többet ne kérdezen. A napokban... a napokban majd nézzen föl.

A bankár ragyogó szemmel szólt közbe:

— Ha talán méltóságod szerencsétletne?...
A leányom...

A báró mélyen elpirulva intett kezével:

— Ah igen! persze, meg kell látogatnom menyasszonyomat. Majd magam megyek föl tehát. Végeztem.

Az utolsó szót szinte hivatalos ridegséggel vetette oda. A bankár alázatosan meghajolva ment az ajtó felé, a báró meg, kezét sem nyujtva, büszkén, kevélyen nézett utána. De az ajtó becsapódott s elválasztott egymástól két embert. Az egyik mindent megvett, a másik mindent eladott. Az egyik kiegyenesítette kövér derekát és dölyfös elégteliséggel nézett maga elé. A másik meg leroskadott a pamlagra, két kezébe temette arcát és gyáva megadással és büszkeség nélkül merült el kavargó gondolatai közé, miután nem volt többé semmije, a mire büszke lehetett volna.

II.

Egy hét sem telt el, a bárót a gyorsvonat robogó kerekei vitték birtoka felé. Bármily kedve ellenére történt ez utazás, meg kellett hajolnia bizonyos primitívnek látszó kötelességek előtt. Félig-meddig már beleszokott a gondolatba, hogy neve árán soha nem élvezett jólétbe jut s a bankár lakásának pazar fényüzése elkábította szemét. Menyasszonya, kit kétszer-háromszor meglátogatott, elég csinos, vörös hajú és vakító fehér arczbőrű leány volt, afféle modern szépség, a minőről a zsidó poéták ékesen pattogó rímekben zengenek. Szemmeláthatóan imponált neki és jelenlétében szerény, félénk és tartózkodó volt, mely vonzóvá tette s szelidítette szürke szemének egyébként kaczer, kihívó tekintetét. S a bankár-család hódolása annál jobban esett, mert már is észrevette egy-két jelét annak, minő tartózkodással fogadja jelenlétét eddigi rendez társasága. És már ki volt tűzve az eljegyzés napja, mikor egy öregbetűs levél, régi tisztartójának kezeírása fölzavarta nyugalmaiból.

Az étkező kocsi széles ablaka mellett ülve, újra elővette a levelet. Rövid volt és komoly, tisztességtudó hangon írva.

«Hallottam, hogy Méltóság eladja anyai részét és új földesúr költözik a régi kastélyba. Alázatosan

esedezik régi szolgája a Méltóságos családnak, kegyeskedjék egyetlen egyszer haza nézni. Úgy véli öreg eszem, sok minden van az ősi szobákban, a mit senki sem tudna megbecsülni Méltóságodon kívül. Én nem nyultam és nem is nyulok semmihez, Méltóságodnak kell kiválogatnia azt, a mit megbecsülendőnek tart az ősi holmik közül. Ez utolsó kérésem Méltóságodhoz és utolsó, a mit akárkihez intézek e világon. Nem vágyódom látni az új földesurat, de reszkető kezem hadd szoríthassa meg utoljára a Méltóságodét.»

Ennyi volt. Semmi nyílt szemrehányás és mégis mennyi lappangó bánat a sorok közt! A báró kinézett az ablakon. Frissen szántott földek közt száguldott a vonat, itt-ott már zöld vetés sarjadzott, apró falvak fehér, karcsú tornya emelkedett, mutatott az ég felé. A nap pedig fényözönnel borította az áldott földet, az ég derülten mosolygott s csak a szemhatár alján látszott sötétkék emelkedésként az alföldet határoló hegység. A szomszéd asztalnál két öreg magyar üldögélt. Becsületes, napsütötte arcú emberek, csendes beszélgetés közt hörpintgették borukat s egy-egy mondat néha megütötte a báró fülét.

— Azt mondom, elpusztul a magyar. Annyira se böcsüli magát, hogy megvédje azt, a mije van. A régi erkölcs úgy szakadozik, mint a régi ködmön.

— Az új pediglen gyenge és csak a szemnek való. Csak a Teremtő Isten tudná megmondani, vajjon földemen unokám fog-e szántani, vagy valami idegen jött-ment. Engem ugyse', én fiamban sem bízom már.

A báró megint az ablak felé fordult. Az egyszerű szavak szíven ütötték és félt, hogy leolvassák arcáról árulását. Sajátságos érzés vett rajta erőt. Már közel járt birtokához és mégis úgy képzelte, hogy távolodik, folyton távolodik tőle. Könnyű szívvel ült a vonatra, jövőendő apósától kapott drága havannát füstölve, de nyugalma véget ért, mielőtt szivarját elszívhatta volna. Az öreg betűk életre keltek és ezernyi emlék támadt föl nyomukban az elfeledett mult homályából. Nem akarta bevallani, de szorongó félelem fogta el; titkos, vádoló rettegés a viszontlátástól. Újra, még egyszer szembe kell szállnia azzal a hatalommal, melynek erős szövetségese a vér, mely ereiben folyik, a hagyományok, melyek a föld göröngyeihez s a régi kastély barnult falaihoz tapadnak. Bele kell néznie öreg tisztartójának becsületes szemébe, hallania Isten tudja mit, fölidéznie, a mit rég eltemetett. Minden szó, minden ember, minden kő, sőt minden állat, minden élő lény és élettelen tárgy vádolni fogja és a vád igaz lesz és neki mégis hidegen, nyugodtan kell hallgatni és látni, hogy győzelem-

nek lássék a vereség, büszkeségnek a megadás, erőnek a gyávaság. Már látszott a kis templom bádogos tornya, már sötétlett a magas halmon emelkedő kastély, már az eljátszott birtokon robogott a vonat, a két bús magyar már rég lekászolódtott valamelyik közbeeső állomáson, de a báró mozdulatlanul, semmit észre nem véve ült helyén, mereven bámulva ki a gyorsan változó tájakra. A vonat megállt s tekintete magas termetű, hosszú ősz szakállú férfin akadt meg. Az állomás korlátjához támaszkodva állt és kutatva nézett előre. Karjába fiatal, szőke leány kapaszkodott, gyöngéd, karcsú termete hozzásimult az öreg úrhoz s barna szeme kíváncsian vizsgálgatta a leszálló utasokat. A báró fölrezzent. Itthon van tehát! Kiegyenesedett és daczosan szorította össze ajkát. Még földesúr, még itt mindenki engedelmeskedni tartozik és még van ereje megkövetelni azt a tiszteletet, a mi megilleti. Karjára emelte felöltőjét és leszállt. Egyenes léptekkel ment a tisztartó felé és mielőtt ez köszönhetett volna, leereszkedő hangon szólította meg:

— Jó estét, Gáspár bácsi! Szép magától, hogy vár reám, de honnan tudta meg, hogy ma érkezem?

Az öreg lekapta kalapját. Hosszú, galambősz haján végigsuhant az enyhe tavaszi szél, kissé meglebegtetve a tisztos fürtöket, melyek a magas, de

ezernyi ráncztól barázdált homlokot körítették. A fiatal leány halántékáig elpirulva és szemét lesütve állt, készen arra, hogy alkalmas pillanatban elfusson, eltűnjön az elegáns úr fürkésző tekintete elől. A báró szakértő szemmel mérte végig. Bár alakjának gyöngéd, finom körvonalai voltak, első pillantásra fölismerte a szabad természetben felnőtt izmos, edzett, és mégis tartózkodó, félénk teremtetést. Úgy 18—19 éves lehetett s arczbőrének hamvas üdésége bíborvörösre vált a báró kutató tekintete alatt, ki kezét nyujtva, barátságos hangon kérdezte:

— A kisasszony a maga leánya, ugy-e? Nagyon örvendek — tette hozzá könnyedén — és jó jelnek veszem, hogy...

Valami banális bókot akart mondani, de máskor fegyelmezett esze e pillanatban megtagadta a szolgálatot. Az öreg úr védőleg tette kezét a fiatal leány fejére és mély, még mindig erős hangon felelt:

— Isten hozta méltóságodat. Levelem elküldése óta minden nap kijöttünk unokámmal a vonat elé. — Etelka, menj előre és mondd meg nagyanyának, hogy a méltóságos báró úr megérkezett s gondoskodik vacsoráról.

A leány kezét csókolt a tisztartónak, meghajtotta magát a báró előtt és villámgyorsan eltűnt az

állomás eleven sövénye mögött. — A báró mosolyogva jegyezte meg:

— Ugyancsak rossz híremet költthették erre felé. Gáspár bácsi. Hanem igen csinos unokája van. Maguknál lakik?

Az öreg úr elkomolyodott.

— A leányom is, a vőm is meghalt. — Egyetlen örömöm e gyermek, a ki természettől félénk, mert természettől jó.

— Szóval: a ki jó, az megérzi bennem a rosszat. Nem baj. — Mi ujság, öreg? A kastélyba fogok szállni, vagy másként rendelkezett?

— Nálam is mindig otthon van a báró úr, de úgy gondoltam, hogy most... most talán... mivel ott úgylis dolog lesz...

A báró ingerülten legyintett kezével.

— Nem jól áll magának a kerülgetés, Gáspár bácsi. Azt akarja mondani ugy-e, hogy jól fog esni nekem még egyszer utoljára a régi fedél alatt megpihenni. Hát igen — jól fog esni. A kísértéktől nem félek!

A tisztartó nem felelt. A báró meg készakarva félrefordította fejét. A gőzgép sípolt és tovarobogott. Utána nézett, szinte vágyódva és esengve nézett utána, kormos füstje fölszállt a magasba, aztán megritkulva, széles tömegben ereszkedett alá s egy gyöngye szélroham eltüntette, eloszlatta az

egészet. A báró azon vette észre, hogy tele tüdővel szívja a friss, üde, tavaszi levegőt. Édes, bűvös, éltető áramként járta át egész valóját, megifjította, érzékenynyé tette, a szilárd elhatározások hideg kérge alatt rejtőző gyöngéd érzéseket forrongásba hozta. Levette kalapját, hogy szabadon érje fejét a szél, arcza kipirult, szeme vidáman csillogva tekintett előre s karja önkénytelenül az öreg tisztartóéba fonódott.

— Kár, öreg bátyám, nagy kár — mondta halk, kicsit meghatott hangon — hogy minket kirepülni engednek a fészekből. Ha erőszakkal itt tartanának, később bizony eszünkbe se jutna másutt keresni a boldogulást.

A tisztartó kétkedően csóválta fejét:

— A fecske is kirepül fészkéből — mondta — de visszatér megint.

A báró elkomolyodott.

— Éppen a malmomra hajtja a vizet. A fecske igen opportunus jószág. Addig ül fészkében, a míg melegen süt a nap, de a zord tél elől menekül, hogy tavaszig vissza se térjen. Nos, tavasznak tavasz van most is, de meleget — nem, azt én már itt nem találok többé!... Halló István, adj' Isten, maga az? És a szürkék is élnek még?

— Nem a régi szürkék instálom! Ezek jóvérű csikók. A miken úrfikorában nyargalászott méltó-

ságos uram, azoknak a bőrét is rég kicserzette a varga.

Régi módi, kopott hintó állt az országúton. A bakon deres fejű kocsis ült foszladozó zsinórú, fakult kék dolmányban, a lovák szerszámát is alaposan megviselte az idő, csak a négy almásszürke szőre fénylett, ragyogott. Türelmetlenül nyerítettek, ideges, karcsú lábukkal egész porfelhőt vertek föl maguk körül. A báró gyönyörködve simogatta meg az ostorhegyes sörényét és vidáman szólt föl a kocsishoz:

— Úgy látom, kend most is a régi talpiglegény, István! Ne féljen, majd beajánlom az új gazdának.

A kocsis hetykén pattantott egyet ostorával:

— A mondó vagyok, báró úr, hogy én hótig úrnak szolgállok, vagy a magam kenyerét eszem.

— Tyűh István, nagy úr jön ám ide, nem látott maga soha annyi pénzt, a mennyi annak van.

A vén kocsis levette kalapját és ravaszul hunyorított egyet.

— Úr, a ki úr, de a ki zsidó — engedelmet instálok, az mindétig zsidó marad. Méltóztassanak fölszállani, mert nagy mehetnékjük van a szürkéknek.

Fölszálltak hát. A kocsis közzé csördített a lovaknak s a kocsi nyílsebesen robogott előre a síma országúton, a melyet girbe-gurba akácok szegé-

lyeztek. A báró hátradőlt az ülésen és szótlanul nézte a jól ismert vidéket. Egyetlen határozott gondolata sem támadt, emlékezete sem működött, de mintha gyermekkorának vidám ideje támadt volna föl, homályos, édes-bús sejtelmek ragadták magukkal fantáziáját, betöltve szívét rég nem érzett, titkos gyönyörűséggel és rég nem érzett tiszta fájdalommal. A mező, a melyen annyiszor lovagolt keresztül-kasul; az út, melyen annyiszor sétált édes anyja karjába kapaszkodva, édes anyja tündérmeséit hallgatva; ott van a domb, hol a parasztyerekekkel játszott háborúsdit, s amott, az erdővel borított hegyen, mely hirtelen emelkedik ki a síkságból, ott áll a kastély megbarnult bástyatornyaival. A lenyugvó nap rá tűzött éppen. A toronyok rézteteje vörös fényben izzott, az ablakok visszaverték a rózsás fényt s megannyi tüzes csillámpalaként ragyogtak elő a komor falakból. A szerpentin-út fehér szalag gyanánt huzódott a zöld, lombos fák között a hatalmas kapuig, a lovak lépésben haladtak fölfelé, az útmentén az erdőcsősz állt rozsdás puskájával vállán és alázatosan emelte le kalapját. A kocsis megrántotta a gyeplőt, a kocsí még egyet kanyarodott, aztán megállt a hatalmas kőpillérek előtt. A tisztartó fiatalos fürgeséggel ugrott le és mélyen meghajtva várta urát:

— Még egyszer köszöntöm a báró urat. Öreg

ember vagyok s nem veheti tőlem rossz néven ha esedezve kérem, hogy ne engedjen idegen kézre jutni semmit, a mit az idegen kéz nem tudna megbecsülni.

A báró már ott állt mellette és szeme megakadt a kőből faragott címeren. Két ágaskodó oroszlán tartotta; az alatta futó kőszalagon még olvasható volt a család jelmondata: *Semper fortius!* Mindig erősebben! Úgy képzelte, hogy az oroszlánok épp reátekintenek és neki mutatják eladott címerét. Félrefordította fejét és kissé kesernyés hangon felelt:

— Elszegényedhettem, öreg úr, de el nem fajultam. — Ki nyitja ki az ajtót?

A tisztartó rozsdás, nehéz kulcsot húzott elő és beillesztette a zárba.

— Én magam, méltóságos uram. Tizenöt éve nem látták e falak gazdájukat. A cselédség nagy részét el kellett bocsátanom, a többi a külső majorkokban szolgál. De estére küldök két hű legényt a szolgálatára.

Beléptek. A báró meglepődve állt meg a küszöbön. Elhagyatott, gyomtól fölvert udvart várt, a romlás külső jeleit, bomladozó vakolatot, portól, piszoktól lepett, töredezett ablakokat. De az udvar tisztára volt seprve, a virágágyak fölászva, az út friss poronddal behintve barátságosan, hivogató

készséggel, mint a régi jó időkben. A kastély hatalmas homlokzata megbarnult ugyan, de régiségében edzetten, erősen állt ellen az időnek s semmi nyoma nem látszott rajta, hogy oly sokáig s oly hiába várta gazdáját. Köröskörül, a vár alatt, a merre a szem ellát, végtelen síkság huzódott, zöld facsoportoktól vagy fehér, apró házacsoktól megszaggatva s fürödve az esti verőfényben, mely kastélyt és kunyhót egyazon világossággal áraszt el. A báró hirtelen megragadta a tisztartó kezét és halk, megindult hangon szólt:

— Köszönöm, Gáspár bácsi! Talán jobb volna rám nézve, ha mindent elhagyottan, szomorúan látnék, de így jobban esik. Menjünk föl!

Hosszú, homályos folyosón mentek végig. Lépésük zaja erős, tompa visszhangot vert s a falakból a rég lakatlan házak dohos levegője áradt ki. Jobbról-balról bezárt tölgyfa-ajtók nehézkes bronzkilincsekkel, melyek exotikus állatfejeket ábrázoltak. A folyosó legvégén a tisztartó megállt s felöltője zsebéből másik kulcsot húzott elő.

— Ez a méltóságod lakosztálya. Az asztalán találja az összes kulcsokat. — A feleségem boldog lenne, ha méltóságod lefáradna hozzánk vacsorázni, de ha parancsolja, ide küldetem. Nekem most — ha nincs rám több szükség — haza kell mennem, de holnap reggel rendelkezésére állok.

— Ma egyedül akarok maradni. Fáradozásukat nagyon köszönöm. A vacsorát küldesse föl, holnap mindenestre találkozunk.

A tisztartó köszönt s eltávozott. A báró pillanatig utána nézett. Az ősz ember magas, délczeg termete kissé meghajolt menés közben, mintha nehéz gondok súlya nehezednék vállára. Szeretett volna utána kiáltani, visszatartani, de torka összeszorult s nyelve megtagadta a szolgálatot. Fölnyitotta az ajtót és átlépte a küszöböt. Ráismert a régi szobára, az ósdi bútorokra, a széles és magas ablakra, melyből hajdanta annyit gyönyörködött az alatt elterülő vidékben. A faragott íróasztalon egész tömeg okmány hevert s bronz-keretben egy arckép, a legszeretőbb, legjobb édes anyának nyájas, szelid képe. Oh mily vádolón tekintettek reá e jóságos szemek, mily titkos szemrehányás rejtőzött ez édes vonásokban. Az áldott kéz imakönyvet tartott — jól emlékszik reá — a vigasztalás ez állandó forrására, mely annyiszor tüntette el a könyeket a nyájas, kék szemből. Nem látott, semmi mást e csaknem elfeledett arczon kívül mély, sajgó fájdalom szorította szivét össze és bár remegett a keze, nem merte kinyújtani, mintha szentségtörést követne el, ha megérintené azt, kinek emlékét rég kiszorította lelkéből önző életének léhasága. Csak állt és nézett mozdulatlanul, míg

el nem homályosította szemét a köny, míg le nem roskadt térdeire összetörve, megalázva, szégyenkezéssel és bánkódással telve.

Aztán fölállt és körüljárta a réglátott termeket. Igazság szerint alig volt bennük valami. Az értékes dolgok rég vásárra kerültek, a bútorok színe megfakult, a könyvtár avult foliánsait penész, pókháló és por lepte el. A rozsdás záruk nehezen nyíltak föl, az ajtók nyikorogva fordultak sarkaikon s a dohos levegőn éppen nem érzett meg a gyakori szellőztetés. A nehéz, vastag szőnyegekből valószínűs porfelhő kerekedett léptei nyomán, a föl-zavart moly-lepkék egész raja röpködött körülötte s csak a tágas ebédlő — annyi vidám és annyi szomorú napnak tanuja — jelezte, hogy gondos kéz ügyelt tisztaságára. A nehéz ebédlő-szekrény, a faragott pohárszék, a hosszú tölgyfa-asztal s a magashátú czímeres székek portól megtörülgetve álltak helyükön, a magas, góthíves ablak színes üvegtáblái fantasztikus, kísérteties fényben bocsátották át a napsugarakat s ebben a folyton változó, hullámozó, egymásba olvadó fényözönben, mely a tűnő nappal együtt gyengült, homályosult, a falon függő régi arc képek élni, mozogni látszottak. A báró megállt a terem közepén s izgatott szeme végigfutott a hosszú képsorozaton. Sötét háttérük-ből élénken váltak ki a pánczélos vitézek, nehéz

buzogányt vagy széles kardot tartva kezükben, egy bíbornok vörös talárjában s a misekönyvre támaszkodva, mintha épp reátekintene nyájas, kék szemével, a vitézek mintha őt fenyegetnék, a tisztos matrónák mintha őt korholnák. A mélységes csendben hangokat hallott, távolból közeledő morajlást, fenyegetően növekvő zajt, ajtók csapkodását és egész testében összeborzongva és halálsápadtan, de mégis mondhatatlanul megindító, édes gyönyörűséggel várta, leste, vajha föltámadnának a sírbolt porladozó halottai és érte jönnének és levinnék magukkal a hidegségbe, a sötétségbe, a halálba. De nem jött senki. Csend lett megint és ez a csend jobban bántotta a zajnál, melynek eszébe sem jutott okát kutatni. Csak éppen megfordult, mintha a háta mögött állana valaki. Valóban, ott is állt. A legelső és legutolsó kép közt rémülten és hátrátántorodva önmagát pillantotta meg. Ébenfakeretből nézett reá, lázasan csillogó szemmel, karját összefonva elegáns felöltője fölött. Balról a családalapító ős fekete vértzetben komoran, harciasan vonva össze szemöldökét, jobbról nagyatyja, pompás díszmagyarban, becsületes nyílt arczán erélylyel és jóssággal. És közből ő maga, az elkorcsosult unoka, kinek im nem jutott más hely az óriási tükrön kívül, mely a képsorozatot bezárta s mely csak addig adja vissza vonásait, míg előtte áll.

Mosolyogni próbált gyerekes félelmén, de a tükör keserű, komor arcot mutatott. Petyhüdt, kiélt vonásokat, ritkuló haját, mely gondosan volt halántékára fésülve. De mint a romokból meg lehet itélni a régi épület nagyságát, hatalmas méreteit, e sápadt, szinte vértelen arc is magán viselte az erős faji bélyeget. Ugyanaz a magas homlok, tömött szemöldök, merész sasorr, ugyanaz a keményen csukódó ajak és makacsul előrenyúló áll. Csak éppen az ifjúság virágát septe le róla az élet vihara, csak éppen a férfi erejét gyengítette meg a léha gyönyörök erjesztő áradata. És ime, a sápadt arcz pirulni kezdett ott a tükörben, a kéz ökölbe szorult, az erek kidagadtak a halántékon és a férfi szívében, ki nézte és látta önmagát, tehetetlen küzködés tört ki, mely azonban épp oly kevésbé könnyítette a ránehezedő terhet, a mint nem könnyül sorsa a rabnak, ki dühös gyűlöléssel rázza, verdesi bőrtöne falához súlyos bilincseit. Nem; nincs menekvés! Forduljatok el ősök, vagy hunyjátok be szűrő szemetek! Hiába harcoltatok, hiába omlott véretek a haza földén, hiába szereztetek hírt, dicsőséget, vagyont észszel és karddal! Hiába, minden hiába! Az idő lejárt, a vég kezdete itt van! A végzet hatalmas gyűrűje összeszorult és megfojtja azt, ki véretekéből való vér, nevetek viselője.

Hirtelen újra fölhangzott a távoli lárma. A nap

már leszállt s sűrűsödő homály takarta el a képeket. Főlocsudva tompa, nyomasztó merengéséből, tisztán kivehette, hogy valahol a kastélyban emberek járnak. Eszébe jutott a tisztartó ígérete és megkönnyebbülten lélekzett föl. Élő lény után vágyott, akárki után, csak halljon, lásson és beszéljen. Úgy érezte, hogy a csend, a homály, a multnak visszatérő, halavány, néma és mégis mindent átható hangon beszélő árnyai megőrzik. A léptek közeledtek, a kulcslyukon vékony, sárgás fénysugár lövelt keresztül, a báró önfeledten kiáltott föl:

— Halló erre! — Itt vagyok!

Az ajtó kinyílt s két szolga lépett be. Az egyik, mintha csakugyan a mult homályából lépett volna ki, még izmos, de már egészen ősz, ezer ránczczal barázdált félkezű aggastyán, a másik vidám képű, kipödört bajuszu fiatal legényke. Ez utóbbi nehéz lámpát tartott és mivel mind a két kezére szüksége volt, roppant mód elvörösödött zavarában, hogy illendően nem köszönheti urát, csak hajlongott a lámpával egyetemben és úgy látszott, ott helyben meggyökerezett a lába és nem is szándékozik egyhamar elmozdulni. Az öreg azonban félkarjával minden teketória nélkül oldalba lökte és haragosan förmedt rá:

— Tedd azt a lámpást az asztalra, ne tátogasd a szádat. Engedelmet instálok, méltóságos uram,

máskülönben volna magához való esze, de még soha sem látott nagy urat.

A báró elmosolyodott. Valaki még nagy úrnak tartja, valakinek még imponál, valaki még zavarba jön láttára. A legényke megfogadta a parancsot, aztán szépen hátra állt, várva a következőt. Az öreg félkezével hátracsúsztotta a görbe fésűt fénylő, fehér hajában és katonásan összecsapva bokáját, most már megindult, remegő hangon beszélt tovább:

— Hálát adok a magasságbeli Istennek, hogy im' élő szememmel láthatom boldogult nagyuram unokáját. Az Úr kegyelme tartsa meg erőben, egészségben és tisztességben hív jobbjai örömére.

Épen maradt balkezével megragadta a báró karját és mielőtt megakadályozhatta volna, megcsókolta. Erre a fiatal legényke is nekibátorodott s előre ugorva, utánozta az öreget.

— Én a nagyapám unokája vagyok — mondta elvörösödve — s nagy böcsüléssel vagyok a méltóságos báró úr irányában.

A lámpa két őszinte, becsületes arcot világított meg, két érdes, munkás kéz szorítását érezte a báró s két őszinte, hűséges, egyszerű ajak érintette kezét.

— Jól van — szólt elpalástolhatatlan megindultsággal — jól van. Férfi a férfinak ne csókoljon kezet. Én mindenkit érdeme szerint becsülök és szívesen megszorítom a tisztas, munkás kezet.

A béna hadfi lelkesülten simítgatta haját.

— Akár boldogult óbesteremet hallanám. Engedelmet instállok, minden mozdulása rávall; csak éppenséggel városi színe van a báró úrnak. Dejszen, majd nekipirosodik Isten szabad ege alatt. Mindig mondtam anyjukomnak: nem halok meg addig, míg úr nem lakozik megest a várban. Legyen áldott Jézus szentséges Szive, meg pádovai szent Antal patrónám, hogy im' bételjesedik öreg szivem utolsó vágyódása.

A báró csak most jött rá, hogy ezek az egyszerű emberek semmit sem tudnak immár kész terveiről. Oly örömet, oly hivséges ragaszkodást olvasott ki a fiatal és öreg szempárból, mely ellágyította és megszégyenítette egyszersmind. Mivel szolgált rá? Mivel érdemelte meg? Miért vártak rá és miért szeretik? Kedve támadt megismerni e durva külsejű emberek lelkivilágát és barátságos hangon kérdezte:

— Mondja csak, Antal bácsi, hallott valamit rólam, mióta nem látott? Tudja, mi minden történt velem azóta?

Az öreg bátran kiállotta a fürkésző tekintetet.

— Hallani nem hallottam én semmit, méltóságos uram. A jobbágy soh'se firtassa az urak dolgát és miótátul fogva vitéz óbesterem meghalt és a báró úr édes apja is elköltözött az árnyékvilágbul, fiam és unokáim közt éldegélek.

— Akkor hát, — faggatta tovább a báró és már nem tudott uralkodni szavain — akkor hát mit szeret rajtam? Hátha én is olyan lettem...

Azt akarta mondani, «mint apám», de elharapta a szót, csak a szive dobogott vadul, szenvedélyesen.

A vén huszár meg kihúzta magát, megfordult és odamutatva az öreg báró arczképére, mély meggyőződéssel felelt:

— Félkezem van, de betörném vele a bordáját annak, a ki rosszat merne mondani. Mert hogy vitéz óbesterem — adjék az Úristen örök nyugalmat neki, érdemes hitestársával együtt — mindig igaz úton járt és ura volt szavának. Mikoron a méltóságos úr édes apja — jó ember volt instálom, de ingadozó, mint a nádszál — sok szomorúsággal tölté el pazarlásai mián óbesterem szívét, akkoron méltóságod még játékos fiúcska volt. Ott, a vén körtefa alatt sokszor ült óbesterem ölében. No, mondom, soha világéletemben akkora nagy szeretetet nem láttam; én éppenséggel ott tettem-vettem egyetmást, öreg szememmel gyönyörködván az én egykori vitéz feljebbvalóm örömében. Egyszer csak magasra fölemelte méltóságodat, megcsókolta sokszor, nagyon sokszor homlokát és rózsapiros arcocskáját, mert akkoron piros-pozsgás volt, instálom, mint a kinyilt bazsarózsa és nekem, sze-

gény béna huszárnak mondta, kegyességes jóindulattal lévén irányomban: «Ide nézzen, Antal! Ez az én vérem! Ez fogja megmenteni a család becsületét. Ugy-e, Imruskám, megmented az ősi földet?» Úgy látom és úgy hallom, instálom, mintha most mondaná, mivelhogy a magamfajta vén ember csak a régi dolgokra emlékezik már.

A báró lihegve, szenvedélyes, fojtott hangon kérdezte:

— És mit feleltem? Feleltem valamit?

Az öreg úgy beszélt tovább, mintha csakugyan maga előtt látná az egész jelenetet:

— Eszem azt a piczi, piros száját, hej, gyöngé karocskájával behizelegve ölelte körül nagy jó uram nyakát, arczocskájával hozzásimult arczához; éppen ahhoz a sebhelyhez, a mit a kozák vágott rajta itt lenn a völgyben és bátran — mert nagyon bátor, vidám úrficska volt — felelt: «Mindig jó leszek, nagyapó, hogy mindig szeressen engem!» És tudom is, hogy az, a jó Isten tartsa meg sokáig és válaszsza ki számára méltó életepárját!

Oh, — válaszsza ki számára méltó életepárját! Mintha fagyos szélroham rázta volna meg minden tagját; a láz, a lelkesülés elmúlt. Méltó életepárját! Nagyapja, vitéze a becsületnek és hazának, hát benne bizakodott s egy ártatlan gyermekajk szentesítette is e bizalmat. Lecsüggesztette fejét és

karba font keze lehanyatlott. Most már érezte, látta világosan, tisztán, hogy a bűn és gyalázat útjára lépett. A tisztas aggoknak nem mert többé szemükbe nézni; sem annak, ki ott áll előtte, sem annak, ki egykor régen annyi jó reménységgel csókolta rózsás arczát.

— Hozzák be a vacsorát — mondta rekedten. — A míg nem csöngetek, senki se zavarjon. Ma este dolgozni fogok. Elmehetnek.

A vén hadfi csodálkozva nézte az átváltozott arczot; de hozzá lévén szokva a szótlan engedelmességhez, összecsapta bokáját és sarkon fordulva, unokájával együtt elhagyta a szobát. Lépésük zaja mind távolabb és távolabb hangzott, a báró úgy figyelt rá, oly mohón s oly különös, izgató félelemmel, mintha távozásuktól függene lelkének nyugalma. Csönd lett megint; de a nagy teremben nem volt maradása. A lámpa sárgás fénye bevilágította az arczképet, sajátságos, bizarr, kísérteties színnel öntve el a rég elporladt ősök fakult másait. És ha lehunyta szemét, ha elfordult tőlük, ha tenyerébe rejtve arczát, a tetszetős, kényelmes okoskodásba akart merülni, mely olyannyira készen áll, valahányszor a lelkiismeret elaltatásáról van szó, a sötétséget, mely körülötte támadt, titkos, talán a lélekből áradó fény váltotta föl, a képek kiszálltak rámáikból, körülállták, szűrös, szemre-

hányó tekintetüket reá szegezték, évszázadok kihalt nemzetségei vádolták vérük ivadékát.

Ném maradhatott tovább. Bódultan ment ki, botorkálva a sötét folyosón, kijárást keresve a szabadba, biztos gondolat és biztos cél nélkül. Saját lelke űzte, hajtotta előre; megbánta, hogy nem ment a tisztartóhoz, dühös volt reá, a miért idehozta; önmagára, a miért idejött; a vén szolgára, a miért a csöndes, elfeledett, elnémult multat föl idézte. Úgy képzelte, hogy boldogan halna meg, ha összedőlne fölötte a ház, ha maga alá temetné; várta, hogy összedőljön és egy rozsdás kilincset, mely az első nyomásnak nem engedett, dühös indulattal rázott meg. Most föltárult a nagy, faragott ajtó s egészen homályos, de észrevehetően nagy, boltozatos terembe lépett. Még nem tudta, hol van; de a levegő itt fojtottabb, nyomasztóbb volt, mint egyebütt; a csönd félelmetesebbnek tetszett s a mint tapogatózva előre lépett, faragott, kemény padba ütötte lábát. Kezével végigsimította a pad támláját, aztán szeme megszokván a homályt, egész padsorok körvonalait látta. A nagy ablakok színes üvegtáblái világosodni kezdtek, gyöngén áttetsző fényt bocsátva keresztül. Feljött a hold. A négy óriási ablak színekben összeolvadó képe ráesett a padokra, folyton erősödve, élesen kiválva a homályból, elosztatva a sötétséget s misztikus,

túlvilági fényt hintve a freskókkal diszített boltozatra, s egy oltárra, mely fölött az Üdvözítő keresztre feszített képe nézett isteni szenvedéssel alant megdermedten álló bűnös fiára. Jó idő telt el, míg a báró eszméletre tért. Csak állt és nézett; szeme tágra nyilva, de mereven tapadt az Istenember arczára; térdei megremegtek, ezernyi emlék kelt viharos életre szívében, egymást hajszolva, taszigálva, űzve, megkínzott lelkét széjjelszaggatva, a hideg okoskodások kérgét leseperve s a malaszt útját megtisztítva. Ott a nagy szék, hol édes anyjával ült; hol először tette kezét össze imára s simult hozzá annyiszor félénk áhitattal, ott térdelt le gyermeki ártatlanságában és hitében a csöngetyű szavára az Úr teste és vére előtt. A jóságos, szelid arcz mintha ott volna most is, — ott ül és várja őt, — az édes vonások, a nyájas szem hívja telve szeretettel és bocsánattal, az Istenember feléje tárja talán szegekkel átvert szentséges kezét, a két angyal az oltáron érte imádkozik s e szent hely titokzatos fénye és áhitata, szövetkezve gyermekkori tiszta emlékeivel magával ragadta, elkábította, szunnyadó jobb érzését fölébresztette. Nem látta senki e világ önző, hidegszívű fiai közül, nem látta senki a szalonok hőségét, a félelmetes hirű léha lovagot térdeire roskadva, arczát kezébe temetve, zokogva és sirva, hangtalan, néma fohászokban

vergődve a hideg kövön. Nem látta senki, de Isten irgalmassága leszállott a bűnös szívbe s az édes anya áldott lelke lebegett fölötte...

Nyugtalan éjszakája volt. Jóformán nem is tudta, hogyan jutott ki a kápolnából, miként került vissza szobájába. Gépiesen evett valamit a jóformán kihűlt ételekből, aztán lefeküdt. De álom sokáig nem jött szemére. Ágyában hanyatt fekvve, nyitott szemmel meredt a sötétségbe és megszabadulva a sok kisértő benyomástól, feszült agygyal kutatta okát a lelkét fölzaklató, új, eddig ismeretlen érzéseknek. Eszébe jutott büszke mondása: «Nem félek a kísértetektől» és pillanatra ijedten hunyta le szemét, mintha rögtöni visszatérésüktől félne. Mert itt minden kisértet. Föltámadtak, körülözönlik hangjukkal, tekintetükkel céljától eltérítik, elhatározását helyéből kimozdítják. Minden kisértet: a megbarnult falak, a komor ősök, a félkezü szolgálta, a dohos levegő és minden, a mit lát, hall, tapint és érez. Egymással szövetkeznek, támogatják, erősítik egymást, ellene törnek, vádjuk egybehangzik és akarata csekély leküzdésükre. Szinte kívánta a bankárt, szurós, ravasz szemét, hizelgő, képmutató beszédét. Vajha itt volna, hogy lerázná róla e kényszerű bilincseket. Avagy van-e mód jóvá tenni a multat, mely most oly fenyegetőzve, oly kérlelhetetlenül követel elégtételt? Van-e út a visszalépésre? A mi

megtörtént, lehet-e azon változtatni? Ökölbe szorította kezét tehetetlen tépelődése közepett, a szent és áhítatos nyugalom, mely a kápolnában megszállta szívét, csak sulyosbította a terhet, melyet vállán érzett, csak rettenetesebbé tette a változhatatlan sorsot. Oh, érezte egész benső világában a bűnbánatot, de nem látta még az utat, melyre lépnie kell és már derengett a hajnal, mikor fáradt szeme lecsukódott. Álmában meredek szélén ült, az égen viharos felhők gomolyogtak, feje fölött bagoly huhogott, lábai előtt hüllők csúsztak-másztak. A bagoly feje a bankáréhoz hasonlított; keze a sziklához volt lánczolva, látta, mint röpül kisebbedő ívekben feléje, rút arcza iszonyatos kárörömmel vigyorgott, karmai meggörbülve, lecsapni készültek rá. Egyszerre csak szétoszoltak a felhők, a magasból orgonaszó hallatszott s a kéklő tiszta égen megjelent a kereszt, a kereszt tövében édes anyja, a mint könyörögve tekint az Üdvözítőre és kinyújtott karjával reá, lelánczolt szegény fiára mutat. A bagoly rémes huhogás közt tűnik el, a bilincsek lehullottak karjáról, a mélység helyén virágos mező terült el — s a mezőn két alak közeledett hozzá vidáman mosolyogva: a tisztartó és unokája. A szép leány barna szeme biztatóan tapadt arczára, földöntúli bűvös pír derengett magas homlokán és feléje nyújtotta fehér, puha kezét...

Megkönnyebbülten sóhajtott föl és körülnézett. Vakító világosság kápráztatta el szemét s a fényözöntől besugározva a tisztartó ősz, becsületes alakja állott előtte.

— Jó reggelt, báró úr! — mondta szives hangon. — A városi urak persze nincsenek hozzá szokva a hajnalhoz, de a magamfajta öreg gazda jóformán a nappal együtt kél.

A báró még mindig az álom zavaros benyomásaival küzdött és bódultan kérde:

— És hol hagyta őt?

— Egyedül jöttem, báró úr. Gondoltam, sétálunk együtt reggeli előtt, aztán, ha nincs kifogása ellene, betérünk szerény házamba.

— Ah igen, persze!... Jó reggelt, Gáspár bácsi! Az álommal vesződtem és álmomban az unokáját is láttam. Nagyon örülök, hogy eljött, igazán nagyon örülök.

Látszott rajta, hogy örült. Az álom egyszeribe eltűnt szeméből. Kiugrott ágyából és megrázta a tisztartó kezét. A vén huszár, ki valószínűleg az ajtónál lebzelt, a beszélgetés hallatára benn termett a szobában és katonásan kiegyenesedve várta a parancsokat. A míg a báró öltözött, kinyitotta az ablakot. Friss, hűvös áramlat frissítette föl a szoba levegőjét s a báró bágyadt idegzetét. Most úgy érezte, mintha a tegnap és ma közé sohasem éke-

lődött volna a tovatűnt évek hosszú sora, hanem itt nőtt volna föl, itt lakott volna mindvégig. Ez a tiszta nap sütött volna reá s ez a derült kék ég mosolygott volna fölötte. Jókedvűen beszélgetett a két öreggel s a szolgát barátságosan kérdezte meg, hol veszítette el a jobb karját. A vén ember szemében fölgyuladt a régi tűz s nagy bőbeszédűséggel mesélte el a már bizonyosan sokszor elmondott történetet.

— Itt lenn a völgyben, méltóságos uram, mikor a muszka rátört országunkra, mivelhogy a németen amúgy magyarmiskásan elvertük a port. Úgy jött a sok kozák, instálom, mint a sáska; rázúdult a falura, elette mindenét, úgy falta a zöld uborkát, mintha jóféle csirkepecsenye lett volna. Mi meg méltóságos óbesterem vezetése alatt éppenséggel lenn táboroztunk és parancsunk volt, hogy hát vonulnánk vissza Arad felé. De még föl se czihelődtünk, már megérkezett a muszka előcsapat. Kétakkora volt, mint a mienk, hanem iszen kozák a kozák, de a huszár se kutya. Úgy összekaptunk, mint annak a rendje; valami tisztféle óbesteremnek vágatott, egy veszettadta kozák meg lova sügyébe szúrt pikájával. A szegény pára fölágaskodott, nagyot horkant, oszt' összeesett. A tiszt felé vágott kardjával, óbesterem nem védhette magát, hát... izé... így esett a dolog!

Megindító volt ez egyszerű öreg, mily szerénységgel hagyja el hőstette leírását, önfeláldozását. A báró, ki már egészen felöltözött, kezét fogott vele és meghatottan mondta:

— Most már emlékszem, öreg, magam. Sokszor elmesélte a maga vitézi tettét öregapám és igen... lássa, szivemre kötötte kis gyermekkoromban is, hogy mindig gondom legyen élete megmentőjére. Ha maga akkor oda nem ugrik s föl nem tartja a csapást, ott hal meg nyomban. Derék ember kend; ha akarja, magammal viszem Pestre, ott holtig nyugalomban élhet.

Az öreg vitéz tagadólag csóválta fejét.

— Köszönöm méltóságos uramnak irántam való jóindulatát, de már én itt nem hagyom ezt a földet, a melyért vérem hullott. Ott vannak lenn, a csata helyén, bajtársaim eltemetve, félkezem is ott porladozik talán, magam is utána vágyakozom. Csak úgy nem ereszt engem, instálom, sehová az anyaföld, mint a jó anya a szülötte gyerekét.

A báró elhallgatott s ránézve a tisztartó komoly arczára, csak annyit mondott: «Menjünk!» A csonka honvéd épp zaklató kérdéseire felelt, de ez a felelet nem volt megnyugtató. Csak világosabban látta, mennyi kötelék fűzi a magyar ember szívé e földhöz, mely jó és rossz napokban hűséges, állhatatos szülő és tápláló anyja volt, melyért annyian és

annyiszor ontották vérüket, melyet Isten tudja minő, immár feledésbe ment hőstettek árán szereztek ősei. Ime, egy szegény paraszt, kinek annyi sem jutott belőle, hogy házat építhessen rája, koczkára vetette érte életét és mindhalálíig ragaszkodik a röghöz, melyet kiomló vére termékenyített meg. És most? És ezután? Mit hoz a holnap? Idegen ember, idegen fajból származva, lépi át a küszöböt; tisztátlan kézzel szerzett vagyonára büszkén lenézi azt, a mit meg nem ért, elpusztítja, a minek szemében nincs értéke, selyemkárpittal vonja be az időbarnította tisztos falakat, drága illatszerrel oszlatja el az ódon levegőt és kevély szemmel tekint le a régi kastély ablakából a földre, mely reá nézve nem egyéb, mint új gazdagság forrása; nem édes, szerető anya, hanem hasznothajtó, lelketlen jószág. Ez és egyéb semmi! Talán a tisztartó lelkében is hasonló gondolatok támadtak, mert a vidámság már eltűnt arczáról, fejét lehajtva, szótlánul ment oldala mellett és becsületes, nyílt arczát el nem titkolható bánat felhője árnyékolta be.

Úgy értek ki, hallgatva, némán, a kastélyt körülvévő park kigyózó útjára. A régi gesztenyefák már lombosodtak, a gyepek frissen, üdén zöldült az út mentén s itt-ott ibolyaillat áradt szét a tiszta levegőben. Alant messze, a merre a szem ellátott, nagy, szabályos táblákban sarjadzó vetés, vagy frissen

szántott föld váltotta föl egymást, mint egy óriási sakktábla, zöld és fekete koczkákkal; az utakat ákáczfák szegélyezték, a kis falu meg apró, fehér házacskaival félénken lapult meg a domb oldalánál, mintha oltalmat kérne a fönt emelkedő hatalmas, erős várkastélytól. Valamivel távolabb, kerttel környezett, nagyobb, úriforma épület tűnt föl, kéményei barátságosan, hivogatólag füstölögtek s a báró, kinek nyugtalan tekintete össze-vissza tévedezett, észrevette, hogy a rácsos ajtón karcsú leányalak lép ki. Örült, hogy alkalma kínálkozik a szólásra és szinte mohón törte meg a nyomasztó csendet.

— Ha nem csalódom, az unokája tart errefelé. Mit gondol, most is elszalad tőlem?

A tisztartó vonásait, a mint a mutatott irányba nézett, nyájas, szelid öröm sugározta be.

— Mindig elibém jön — mondta oly hangon, melyből öreg szívének egész szeretete kiérzett — ha hajnali körutamból hazatérek. Máskor nem olyan vad; élénk, vidám, édes, jó gyermek, de mióta tudja, hogy... igenis, hogy elköltözünk innen, hová ártatlan gyermekkorának annyi édes emléke fűződik, azóta...

A báró megragadta a tisztartó karját és szenvedélyes hangon vágott közbe:

— Hogyan? Maguk is elköltöznek? Minek gon-

dol engem? Azt hiszi, nem lesz gondom reá, hogy itt békében, nyugalomban élhesse le napjait?

Az öreg úr szeliden rázta a fejét.

— Tudom, méltóságos uram, tudom. De én már öreg ember vagyok. Apám is, nagyapám is a bárócsalád szolgálatában öszült és halt meg. Most majd új világ kezdődik itt s abba én, a magam fehér hajával nem illem bele. Nem, báró úr, nem. Magam is nemes ember vagyok, nem ér az most semmit, belátom én, de itt a szivemben mégis csak van becsülete. Becsületes munkával, tiszta magyar vér árán szerződött a vagyon, szent István király koronájának keresztje védelmezte mindenha az idegen bitorlók ellen. Oh, báró úr, ne haragudjék egy öreg emberre, ki nem tud szívével és szavával czeremóniázni, de nyilván kimondja, bár rég magához vette volna lelkét a jó Isten, mielőtt megérte volna ezt a szomorú napot.

A fiatal leány fehér ruhája már előtűnt a bokrok közt s az öreg úr hirtelen kiegyenesedett.

— De élnem kell azért ott, kinek rajtam kívül nincs támasza e világban. És el kell mennem innen, mivelhogy a pogányok jönnek öröködbe, oh uram...

A báró felelni akart. Sajgó szíve fölajdult ez egyszerű, őszinte szavakra, igazságukat át meg át-érezte, sokszorosán megalázott lelke epedve sóvárgott szabadulás, könnyebbülés után, úgy képzelte,

hogy e fehérhajú aggastyán talán rámutathat a mentő útra, kezébe adhatja az eszközt, melyet megragadva, biztos révbe juthat. De a leány már ott állt előttük, kezében nagy ibolyabokrétát tartott, arcza fölhevült a gyors járástól, barna szemének tiszta fénye bájos ragyogással vonta be édes, szelid vonásait. Oly szép volt egyszerű, testhez simuló fehér ruhájában, széleskarimájú kerti kalapja alól gyöngéd, ártatlan kaczérsággal hullott alá néhány engedetlen szőke hajfürt rózsás arczára, hogy a báró önkéntelenül rajta felejtette szemét és kalapját leemelve, kissé zavartan — mely önmaga előtt volt a legszokatlanabb — köszönt:

— Jó reggelt, kisasszony! Nem is tudom, hogyan mentsem ki tegnapi udvariatlanságomat, de...

A leány pirulva sütötte le szemét és kedves, halk, kissé fátyolozott hangon felelt:

— A báró úr? Inkább nekem kellene bocsánatot kérnem.

— Engedje megszorítanom kezét és nem beszélünk róla többet. Vegye úgy, mintha most találkoznánk először.

A kis, puha kéz egy rövidke pillanatig odasimult az övébe. Remegett kissé, de a báróra megnyugtató, szelid hatása volt érintésének. Aztán látta, mint fonódik karja az öreg úr nyaka köré, mint simul a bájos, üde arcz a tisztas, barázdás arczhoz, a két

szempárból mint ragyog elő ugyanazon gyöngéd, meleg szeretet és csodálatos megindultság hatotta át szívét. Világfi volt, minden alkalomhoz megtalálta a szót; tudott őszintének látszani, mikor hazudott és tréfásan gúnyolódni, mikor igaz érzés kelt birokra szívében a hiú külsőséggel. De most állt és gyönyörködött. Bár még fülében hangzott az öreg úr bánatos beszéde, már jórészt elfeledte. Törte a fejét, hogy valami kellemest, szépet, hizelgőt mondjon, hogy megnyerje ez ártatlan szív bizalmát és elfeledte, hogy az ártatlanságot csupán csak az őszinteség és igazság vonzza, hogy megérzi a bűnt és rossz indulatot és elfordul tőle, a mint megérzi a jóságot és erőt és hozzája simul. Egész életében csak a társadalmi korlátoktól védett erénnyel találkozván, melynek épp oly kevésbé érdeme, hogy jónak maradt, mint a vasketreczbe zárt tigrisnek, hogy nem marczangolja szét a bámuló tömeget, most ez üde szépség, ez angyali tisztaságú arc és szem láttára elfogult és zavarba jött és sokszor kihasználta, mesterkélta frázisai tömegében nem találván semmit, mely — úgy érezte — sértővé ne vált volna e romlatlan lélekre vonatkoztatva, egyszerűen annyit kérdett:

— Hol szedte az ibolyákat és kinek szánta?

A leány hirtelen elkomolyodott. Valami belső, erős, mély szomorúság vont a árnyékba arcának

vidámságát, de ez a titokzatos szomorúság nem homályosította el a szemet, hanem csak egy kissé megtörte fényét, mint mikor gyenge felhőrétegen süt keresztül a nap. Úgy látszott, mintha a szívének feküdnék valami és szeretné kimondani; a báró várta is, hogy kimondja, valahogyan sóvárgott a hangja után, de a leány a bokrétával kezében a balra vezető keskeny ösvényre mutatott és csak ennyit szólt:

— A völgyben szedtem, már tömérdek van és úgy szeretem őket!

— Szereti, de azért letépi, úgy-e?

A leány elpirult, de azért nyiltan, bátran nézett a báró szeme közé.

— Nem magamnak szedtem. Nagyapó tudja, hogy nem magamnak. Csak tíz perczig várjanak és visszatérek.

— Ha megengedi, mi is elkisérjük. Szeretném tudni, ki az a szerencsés, a kit maga ékesít föl a tavasz első virágaival.

Az a sajátságos komolyság újra előmlött a leány arcán és nagyapjára nézve, egyszerűen ennyit mondott:

— Jöjjön!

Pár lépést előre ment, vissza-visszafordulva, nagyapja tekintetét keresve, mintha nem tudna tőle megválni. Néha-néha, kijutva az árnyékból, átvil-

lant arczán a napfény, visszatükröződött szeméből, aranyos tűzben égett tömött, szőke haján, karcsú, hajlékony termete, mint egy édes, fehér, a földre tévedt jelenség vált ki a feketélő fatörzsek közül. A báró nem tudott betelni látásával s a mint egyszer tekintetük találkozott, a leány elpirult és ném nézett hátra többé. Valamivel meggyorsította lép-teit, mozdulatain némi ideges izgatottság volt észre-vehető, a báró előtt meg hirtelen menyasszonyának képe tűnt föl, vörös haja, kihívó szürke szeme, mozdulatainak keresett merészsége és nem tudott szabadulni ez összehasonlítástól, mely dühössé tette és ellágyította egyszersemind. Egy kanyarulatnál el-tűnt szeme elől a karcsú alak s a mint később ők is odaértek, ellenállhatatlan kényszer hatása alatt megállott és megragadva a tisztartó karját, vissza-tartotta őt is.

Kis tisztás közepén százados tölgy emelte ég felé kopár, levéltelen ágait. A hatalmas törzsbe, közepe táján, egyszerű Mária-kép volt illesztve. A keretet a fa ráboruló vastag kérge alkotta, mely vastag dudorodásban nőtt reá a kép szélére, természet-alkotta, mindennél a világon szebb rámaival ékítve az Istenanya jóságos, szent arczát. Mosolygott a kép és mégis szenvedni látszott; az isteni gyermek karján gyöngéd bizalommal simult kebléhez s fejük körül sugárzó, aranyos glória fénylett. A kép alá

már megbarnult ezüstkoszorú volt szögezve s a koszorúra pillantva, a báró egyszerre fölismerte a helyet, ráemlékezett a képre, a fekete imazsámolyra, melyen egykor, nagyon-nagyon régen, ő is térdelt édes anyja oldala mellett.

Emlékezett. Akkor vidám, gyermeki szívvel barangolt a kert fái közt. Akkor naiv, szerető szívvel csüggött édes anyjának minden szaván és kételkedés nélkül osztozott hitében. Akkor még nem rontotta meg lelkét az élet mindentudásának bűne, hanem éppúgy térdelt itt, éppígy hitt, éppígy imádkozott és éppúgy boldog is volt, mint az, a ki most helyét elfoglalja. Mintha a szűz Anya és gyermeke gyönyörködve tekintenének le a magasból a bájos, szőke fejre, melyet a lelkéből kiáradó hit és áhitat még szebbé, még vonzóbbá tett. Lehajtottá fejét és keze önkéntelenül összekulcsolódott. Emlékeztének rohanó áradata eléje sodorta a régmúltat és jól tudta, mit jelent a koszorú a kép alatt. Születése örömére helyeztette oda édes anyja, fölajánlva őt és egész életét a csodatévő Szűznek. Emlékezett a zarándokok ezreire, kik szent ünnepek alkalmával ellepték a kertet, énekük fölhangzott a kastélyba; sok bűn nyert itt bocsánatot, sok lelki seb gyógyulást, sok bánat vigaszt, sok könnyet törült le az égi irgalom. Vajjon miért imádkozhatik e gyermek, kí nem ismeri a rosszat, ki szive ártatlanságát meg-

őrizve, nem ismeri a világ kísértéseit? Minő vágya lehet -- és...

Hevesen ugrott előre. A leány hangosan, görcsösen, fuldokolva zokogott, feje lehanyatlott a zsámolyra, karcsú, gyöngéd teste remegett s kezéből az ibolyabokréta a földre hullott. Előre ugrott, de nem merte érinteni a leányt. Már kinyújtotta kezét, de nem merte érinteni. A virágot vette föl a földről és maga sem tudta hogyan, de megcsókolta az illatos szirmokat.

Nyugtalan, zavarodott, szinte bódult öntudatlanságában állt ott a fa alatt, nézve a leányt, a mint a nagyapja karjába veszi, a mint ráhajtja könyező édes arczát az öreg úr széles vállára. A tisztartó gyöngéden simogatta szőke haját, reszkető kezecskéjét, de meg sem próbálta vigasztalni. A következő jelenet később is, egész életén át, boldog és szomorú napjaiban egyként, gyakran ismétlődött emlékében, mint valami csodálatos álom, mely titokzatos módon vésődik be a szívbe, hogy újra és újra előtörjön, életrekeljen újra, ha lankadni kezd az akarat, vagy gyöngülni a jó szándék.

Hogyan történt? Nem vette észre hogyan, pillanat műve volt az egész. A leány ott térdelt előtte, puha kis keze megragadta az övét, könnyben úszó szeme arczára tapadt, esdeklő hangja szívéig hatott, hogy utolsó, erős rohammal támadja meg és döntse le

a rideg kövekből épült bástyát, melyen már annyi emlék, annyi újon föltámadt gondolat, érzés ütött rést. Ott térdelt előtte, hozzá könyörgött, tőle várt biztatást, reménységet, vigasztalást. Úgy képzelte, hogy most vált teljessé megalázása, de ez az alázat már nem nyűgözte le, nem bántotta, nem szégyenítette meg, hanem fölemelte lelkét, szívét elárasztotta jóságos, ismeretlen szelid indulattal, akaratát megédzette s a jövődő sötét útját megvilágosította.

— Ne engedje, könyörgöm, kérem, ne engedje e szent fát. Hagyja meg nekünk... a népnek, a szegényeknek, a nyomorultaknak, a bűnösöknek! Hatalmában van, oh uram, hogy szűz Anyánk képét megvédelmezze, mindenre kérem, édes anyjára, lelki üdvösségére, hadd imádkozhassunk itt bajaink és örömeink között. Oh uram, én tudom, hogy ön jó; imádkoztam, hogy tegyen csodát Üdvözítőnk szent anyja kedvéért, fordítsa hozzánk vissza az ön szívét...

Túlvilági fényesség ömlött el a szép, fiatal arczon, belső áhítatának tüze ragyogott elő szeméből könnyein keresztül; kalapja leesett fejről és szőke haja aranyos glóriaként övezte arcját. A báró lehajolt, hogy fölemelje. A leány újra zokogni kezdett és arcza és ajka is érintette a báró kezét. Megcsókolta... Ez ártatlan, tiszta ajk megcsókolta az ő bűnös kezét... Szenvedélyes erővel rántotta vissza s ellenállhatatlan benső erőnek engedve, fölemelte

és rátette az ezüstkoszorúra. Aztán tompa, kicsit remegő, de mégis nyugodt hangon — miközben a szűz Anya jóságos, szelid vonásait nézte — mondá:

— Esküszöm önnek, kisasszony, anyám emlékére, gyermekkorom ártatlanságára, hogy meg fogom menteni és védeni a szűz Anya képét. Legyen tanum Ő, hogy megtartom szavamat és könyöröggjön hozzá ezután is, hogy engem, nyomorult bűnöst, ajánljon szent Fia pártfogásába. Keljen föl és engedje meg, hogy én csókoljam meg kezét.

A leány fölkel és most már, hogy kívánsága teljesült, bátortalan és félénk lett megint. Odanyújtotta remegő kis kezét, de piruló arcát elrejtette nagyapja mellén. Az ősz tisztartó szeme is könybe lábadt, erősen magához szorította unokáját és ünnepélyes, megindult hangon szólalt meg:

— Báró úr, ez Isten műve! Ne álljon meg a félúton. Kimondom itt, e szent helyen, a mit eddig elhallgattam, hogy magyar és keresztény minden talpalatnyi tér e hazában. A vér és hit szálai fűznek minket hozzá s vérünk és hitünk ellen vétkezünk, ha idegen faj birtokába engedjük át. Mert nemcsak a birtokot veszítjük el, de kárt szenved a magyar nép, melylyel csak magyar ember tud együtt érezni és kárt szenved isteni hitünk, melyet lépten-nyomon meggyaláz az üzérkedő, szívtelen kalmár faj. Ment-sük meg, a mi megmenthető és próbáljuk vissza-

szerezni, a mi elveszett. Ne adja el e földet, maradjon köztünk, Isten szabad ege alatt fölfrissül' lelke, megacézóződik akarata, a léha fényért kárpótolja az örök természet fönséges szépsége s a bűnös világot úzze ki lelkéből Isten kegyelme, ki im' szűz Anyja kedvéért csodát mívelt önnel itt, e százados fa alatt, mely már annyi jelét látta az Isten jóságának. Maradjon dolgozni velünk, hadd mondjam el én is, ha üt végső óráim: «Most bocsásd el, Uram, a te szolgádat!»

Az öreg úr szeme kigyuladt, olyan volt, mint az ó-szövetség pátriárkája. A báró hallotta a szívből fakadó szavakat, igazságát átérezte, értelmét szívébe fogadta. De szeme a leányon függött, szíve hevesen dobogott, tekintete elhomályosult; de érezte, hogy már most átváltozott lelkében valami, már látta az utat, melyre lépnie kell, melyen előrehaladva, elkerülheti a mult árnyékát, legyőzheti a kísértéseket, megőrizheti anyja emlékét. Látta az utat, a földadatot, mely reá vár és nem félt tőle. A magyar vér, a keresztény hit erejével szövetkezve, új életre ébredt, friss, éltető áradatként folyt ereiben, bizalmát növelte és fölüdítve bágyadó életkedvét. Megragadta a tisztartó kezét és erősen, férfiasan szorította meg:

— Itt maradok!

Ennyit mondott és többet nem. De ha várt reá áldozat és lemondás, az egyenes út nehezen jár-

ható göröngyei közt, kárpótolta és későbbi küzdelmes napjai között is feledtette vele az a hálás tekintet, az a gyöngéd pir, az a szelid mosoly, mely a fiatal leány szemében, arcán, ajakán úgy derengett, mint a hajnal fénye a kék, felhőtlen égboltozaton. És megtisztulva és megkönnyebbülve, új, édes érzés fejlődését sejtve, borult le a szűz Anya képe elé, hálát adva és erőt, segédelmet kérve...

A történetnek itt vége. Kezdődik a munka, a megpróbáltatás, a kísértések leküzdése. Ne féltsük hőszünket, erős szálak fűzik őt a földhöz, a vér, a hit, az erkölcs s úgy lehet, a szerelem szálai is. És ha valaki szememre vetné, ily kevés bonyodalmat miért húztam ily sokáig — nem felelek egyebet, mint azt, a mit célul tűztem ki magam elé: rá akartam mutatni, minő romlása keresztény magyar társadalmunknak a hazai föld tékozlása, minő erkölcsi szálakat tépnek el azok, kik vérrel áztatott földünket könnyelműen engedik át idegen náczió birtokába. Rá akartam mutatni és hálát adok Istennek, hogy annyi és oly szoros a kapcsolat a magyar föld és keresztény birtokosa között, a mennyiből ennél hosszabb novella is kitellenék. Vajha mindenkor elég erős is volna hűtlen fiai visszatartására!

A FÖLDÖN ÉS A CSILLAGOK KÖZÖTT.

Abban a kis vidéki városban, melyben történetem játszódik, a leányok még hisznek a regényekben. A vadszöllővel befuttatott lugas sok ártatlan sóhajnak tanuja, sok légvár épül és dől romba benne s míg a rózsaszínű újjacskák remegve lapozzák a könyvet, könybe lábbad a kék vagy fekete szem, avagy mosolyog és a lovag, ki legtöbbször merész és hű, olykor léha, de mindenkor csinos ficzkó, beférkőzik a mitsem sejtő szivecskébe. — A bölcs mondások pedig oly szivrehatók, oly igazak; a szerelem jogai oly fönségesek, az önzés oly utálatos, a harcz az akadályokkal szemben oly könnyű, oly édes jutalommal biztat, hogy csupa merő gyönyörűség lerázni a világ bilincseit és a magasba emelkedve megkeresni a csillagot, melynek távolról csábító, tiszta, örök a fénye, bár közelről az is hideg, kopár, kietlen, kietlenebb még e földnél is, mivelhogy itt olykor-olykor rózsára is akadunk, ha van erőnk megküzdeni az apró s akár-

mit mondjanak is a regények, sohasem halálos tövisekkel. Ezt persze ők, a naiv kis leányok nem tudják; a regényekben csak a szerelemnek van fénye, melegsége, búbája; azonkívül minden sötét és rút; vele szemben minden vétek és gonoszság. Én azonban, a szürke próza egyszerű közkatonája, érzem a csillagok hidegségét, látom kopárságukat és itt lézengve a földön, összetört sziveken, szétfoslott illúziókon, összeomlott, sokszor építőjüket is romjai alá temető légvárakon akad meg a szemem és bár önök, szép kisasszonyok, fásult, önző, érzéketlen teremtésnek fognak tartani, elmondom a két Gálosy leány történetét.

I.

Gálosy György úr, az adóügyi tanácsos szerény nappalijában, melyben nem hiányzott sem a falra szegezett japán legyező, sem a képes levelező-lapokkal teletüzdelt gyékény, nagy és komoly családi tanácskozás folyt. A két leány a sarokban ült az örökké száraz, törzsén nemzetiszínű szalaggal átkötött preparált pálma alatt. Ilka, a nagyobbik, szomorúan nézett maga elé, barna szemében könyek csillogtak, de ajka makacsul szorult össze és finom, vékony, lehellatszerű szemöldöke közt mély függélyes ráncz mutatta, hogy a szive erős küzdelemre kelt valami külső, veszedelmes ellenséggel és hogy

a küzdelemből győztesen került ki. A kisebbik, kit mindenki Rózsának hívott, bár Krisztinának keresztelték, csodálkozva és félénken tekintgetett körül és néha-néha megsimogatta nénjének reszkető, hideg kezét. Egyébként korkülönbség alig volt köztük. Szép, magas termetű leány mindakettő, ugyanazon finom, rózsaszínű arczbőrrel, tömött, gesztenyeszínű hajjal; nagy barna szemük első pillanatra föltűnő hasonlatosságot árult el, de míg az Ilkáének fényét valami ábrándos, sejtelmes vágyakozás homályosította el, a Rózsáé nyugodtabb, derültebb, ha szabad mondanom, praktikusabb kifejezéssel szegeződött az emberekre és tárgyra. A régi divatú karosszékekben a család többi tagja foglalt helyet. Egy szürkehajú nagynéni, ki Rózsát most hozta haza falusi birtokáról; az öreg Gálosy, kinek belső indulata hatalmas füstfellegekben tört utat magának; Gálosyné, jól megtermett, erélyes arczvonású aszszonyság s végül egy becsületesen semmitmondó arcú fiatal úr, a család barátja, a ki a háziasszonynak unokatestvére lévén, véletlen tanuja volt a már félig-meddig lecsillapult zivatarnak és oly kétségbeesetten feszengett a székén s oly tiszteletreméltó igyekezettel törülgette viruló arczát, hogy Gálosyné már saját szavai szerint századszor volt kénytelen figyelmeztetni a régi fötel lábának törékeny voltára, anélkül, hogy a figyelmeztetés a Csoór Gergely

úr lelkiegyensúlyát észrevehetőleg helyreállította volna.

— Ülj egyenesen, Gergely. Örülj, hogy most tanulhatsz valamit az életből. A mai világban a fiatalság úgy is csak könyvekből tanul és nem tudja, hogy a kenyeret lisztből kell gyurni és hogy a liszt nem hull az égből, mint a zsidók mannája. Nem igaz, Zsófi néni?

A szürkehajú Zsófi néni szelid, szürke szemével beleegyezőleg hunyorított, de eltérve a világ összes nagynénjeinek ősi szokásától, makacsul hallgatott, olykor-olykor aggódó pillantást vetve Rózsára. A háziasszony nem kapván kérdésére feleletet, a rövid, de nyomasztó és feszült csendet ingerült hangon törte meg.

— Én nem, a világért sem akarok leányom zsarnoka lenni. Ha az apja nem erélyes, miért lennék én az? Ha azt hiszi, hogy örökké élünk és örökké itthon ülhet, higgye. Ha azt hiszi, hogy én vágyom a Bodnár úr birtokára, higgye. Hadd legyek én az önző, a szívtelen, hisz egész életemben azért törtem magamat, hogy gyermekeimet boldogtalanná tegyem, azért zsugorgattam, azért vontam meg magamtól a betevő falatot, hogy elítéljenek. Jól van, jól. Isten látja a lelkeket és én nem szólok többet. Ferkó hallgat és pipál, minek szóljak én!

Az öreg úr haragosan vette ki szájából pipáját

és hozzáverte a szék karjához, hogy a hamu mind a szőnyegen szóródott szét. E merénylet, mely más-kor házivillámlást és mennydörgést okozott, most észrevétlen maradt. Felesége most szemeit törülgette s ha egyáltalán volt valami célja figyelmének, úgy az a szerencsétlen Csoór Gergely volt, kinek izdadása már-már veszedelmes mértéket öltött. Gálosy úr előbb szokása szerint egyet füttyentett, mely művelet nála a sóhajtást s lélekzetvételt helyettesítette, aztán mély, dörmögő hangon mondta:

— Hát jól van. Beszélek én is. Az én tisztelt Bodnár uri barátom ajánlata igen megtiszteli családkunkat. Szegény hivatalnok vagyok, ő a maga ura, még pedig jó módú, becsületes ura. Én azt hiszem, minden leányt boldoggá tenne, mert olyan ember, a ki szavának áll. Persze, nem kényeskedő, elegáns urfi, nem mézes-mázos nyelvű, nem hazudik könyvből és nem igéri, hogy főbelövi magát. Gondban élek jövőtök miatt, leányaim, mert, mint anyátok mondta, mi korábban meghalunk, mint ti és nem lesz támaszotok a világban. De én elmaradt ember vagyok, ma másként éreznek és gondolkoznak. Azt mondod leányom, Ilkám, hogy nem szereted?

Ilka szembenézett apjával.

— Nem szeretem.

— És hogy boldogtalan lennél vele.

— Mindhalálíg boldogtalan.

— Azt pedig én nem akarom. Majd megsegít Isten. Anyjuk, add ide a dohányzacskómat.

Az anyjuk sóhajtvá rázta fejét és előkereste a dohányzacskót. Csoór Gergely úr fölállt, megköszönte a sziveslátást és kijelenté, hogy igen jól mulatott és nagyon kellemesen érezte magát, miközben fölötte hasonlított a holdkóroshoz, kinek éppen a nevét kiáltják. Aztán nem tudva magát elhatározni, vajjon kezet nyújtson-e a két szomorú, hallgatag leánynak, bizonytalan léptekkel hátrált az ajtó felé, nem döntve föl egyebet, mint a fotelt, melyen előbb helyet foglalt. A mint bezárult az ajtó mögötte, a szürkehajú nagynéni csendes hangon kérdé:

— Ugyan mit keres itt ez a merinói juh?

Gálosyné gúnyos hangnyomattal felelt.

— Mit? Hát ő is az Ilka szép szemeit keresi. Majd megbolondul utána, hanem mert szélkelep, mert illedelmes, szolid ifjú, a kire szép örökség is vár, Ilka ő méltóságának nem kell. Ilka ő méltósága gróftot vár, vagy herceget és nem tudom, megbocsátja-e nekem valaha, hogy nem alhatik selyemkárpitos ágyon.

Ilka könnyörögve tette össze kezét:

— Édesanyám, tudod, hogy nincs igazad. Engedelmes, hűséges leányod leszek, csak ne kínozz.

A szürkehajú nagynéni fölállt, odament a könyező leányhoz és homlokon csókolta.

— Ne sirj, kis hugom. Adj a Isten, hogy boldog légy, ne tudd meg, hogy a szerelem nemcsak vak, de igazságtalan is. Te szeretsz valakit, a ki nem jelentkezik érted és tán nem is fog jelentkezni. Félek, hogy csalódásba ringatod lelked, de az ilyen csalódást a szó sohasem oszlatja el s ha eloszlik, sokszor összetöri a lelket, a melyben tanyázott. Menjetek szobátokba. Te Rózsika, vigasztald nénédet. Nyugodtabb, okosabb vagy, mint ő, mert az én életem iskolájában tanultál. Csókoljatok kezét anyátoknak és apátoknak, kiknek szíve csak szeretet és gond, de a kik már öregek velem együtt és már elfeledték a tavaszt.

Az öreg úrnak kialudt a pipája és mégis dörzsölni kellett szemét az átkozott füst miatt, a haragos mama pedig átkarolta zokogó leányát és miközben azt mondogatta: «Rossz leányom, rossz kis leányom nekem», fuldoklott a hangja és reszkető kezével végig-végigsimogatta puha, selymes haját és csókolta a halavány, könyáztatta szép arcot. A jó öreg néni meg a Rózsa kezét fogta és a komoly, gondolkodó fejcskét keblére vonva szerető aggódással kérdezte:

— Mi is a tanulság az én életemből, gyermekem?

Rózsika lehunyta szemét és biztos, határozott hangon felelt:

— A családi tűzhelyet nem melegíti föl a szalma-láng.

Az öreg asszony szempilláján egy könyecsepp rezgett.

— Úgy van, gyermekem. Rövid időre föllobban és tündéri világításban látszik körülötte minden. Közel ülünk hozzá, tehát perzsel is, de kialszik, édes gyermekem és utána annál rettenetesebb a sötétség és annál fagyasztóbb a hideg...

...Azon este a kis kertre néző leányszobában sokáig suttogott két leány az éjjeli lámpa halvány, rózsaszínű fényénél.

— Nem, sohasem mennék ahhoz, a kit nem szeretek. Nem, soha.

— Tehát szeretsz valakit?

A hang suttogóbb, lágyabb, remegőbb lett.

— Valakit nagyon, nagyon szeretek.

— És ő is, ő is téged?

A felelet késett.

— Nem tudom — hangzott később — lehet. Néha úgy érzem, néha meg félek és azt hiszem, meg kell halnom és szeretnék is meghalni.

— Oh, mondd meg nekem, Ilka, ismerem?

— Ismered. De csak úgy ismered, mint a világ és nem úgy, mint én.

— Ha volna hozzám bizalmad, megmondanád. Hátha segíthetnék valamit.

— Oh, elitélnél te is. Elitélnéd őt és engem, hogy hiszek szavának. Bogdányi Aladár.

Rózsa ijedten kiáltott föl:

— Bogdányi?

— Igen, ő. Tudom, mit akarsz mondani. Hogy léha, lump firma, hogy könnyelmű don Juan, hogy nincs szive s talán nem is becsületes. Ne ismételd, hallottam elégszer. De csak az mondhatja, hogy nincs szive, a ki nem ismeri a szívét.

— És te ismered?

— Igen, én ismerem. Tudom, hogy csak szerencsétlen, hogy rossz emberek csábították el, a kik most mind-mind ellene vannak. Hogy vágyik a megváltás és szabadulás után, hogy torkig van a világ romlottságával és hogy csak egy gyöngéd, hú és tiszta szív mentheti meg.

— A te gyöngéd, hú és tiszta szived?

— Talán az enyém. Imádkozom Istenhez, hogy az enyém legyen.

— Miért nem jön hát érte?

— Mert nem lehet.

— Mi akadályozza?

— Még nem mondhatom. De el fog jönni az idő és én tűnni fogok és szenvedni, hogy annál méltóbb legyek a boldogságra.

Rózsa letérdelt nénje mellé a szőnyegre, ölébe hajtva fejét nézett föl rá s a lámpa rózsaszínű fénye két arcot világított meg: egy szerelmében és áldozata nagyságában átszellemült és egy aggódó, gyöngéd testvéri szeretettől sugárzó arcot.

— Elmondom neked, édes Ilkám, a Zsófi néni történetét. Úgy kezdődött, mint a tied. Szeretett, szenvedélyesen és meggondolatlanul egy férfit. A férfinak olyan hire volt, mint Bogdányinak, nénénk úgy nem hitt a híreknek, mint te. Őt évig várt reá, a férfi az alatt bekalandozta a világot és miután a világ nem nyujthatott semmi újat, a miben gyönyörűségét találhatta volna, visszatért a néni gyöngéd, hű és tiszta szívéhez, hogy összetörje, elhagyja azt is, midőn unalmassá vált ránézve. Ő nem ismerte a világot, te sem ismered; ő is hitt, te is hiszel; ő is álmodott, te is; ő sem számított az ébredésre és te is azt gondolod, hogy az élet csak biztosabb, édesebb folytatása az álomnak. Édes jó Ilkám, nincsenek már lovagok; nincs fényes páncél, mely eltakarja a szívet. A becsületes munkáskez a mi egyedül biztos támaszunk és hidd el nekem, hogy a gyöngéd, hű és tiszta szív, ha ál-mából a valóra ébred, megszereti a becsületes munkáskezet.

Ilka fölállt s lassan az ablakhoz lépett.

— Lehet, hogy igazad van, — mondta szomorúan

— te mindig okosabb voltál, mint én és nénénktől többet is hallottál az életről. De én csak a szívemre hallgatok s a szívem csak egyet mond: hogy nincs boldogság szerelem nélkül és hogy a szerelmet nem az ész határozza meg. Talán boldogtalan leszek mindhalálig, de hűséges.

A kis éjjeli lámpa föllobbant és kialudt. Az ablakfüggönyön átszűrődött a hold sápadt világa s halványan fénylő csíkokat vont a szemközti falra. Mindkettőjük gondolata a sugarak irányát követte. Az Ilkái föl a forrásukig, a csodálatos, rejtelmes, vonzó égitestig, melynek misztikus fénye lecsillapítja a szerelmes szív szenvedését és fölgyújtja fantáziáját a nélkül, hogy tudná, vagy tudni akarná, minő kopár, hideg és élettelen ott fönns minden. A Rózsái lenjárt a földön, melynek szépségeit e sivár bolygó sugarai is új bájjal övezik körül. És egymás nyakát átkarolva gyönyörködtek a látható mindenség csodáiban: egyik az ég, másik a föld csodáiban.

II.

Két hét futott el zajtalanul a csendes polgári család fölött. A nagynéni elutazott, erősítésül néhány jó tanácsot hagyván hátra a Rózsa részére és újra meg újra kikérdezvén, vajjon emlékszik-e szomorú élte tanulságára. És Rózsa jól emlékezett. Mély

érzése és éleslátása volt s a falusi élet egyszerűsége, a mindennapos házigondok, az egyszerű emberek egyszerű világa, a család, melynek boldogságához nem kell lángoló szenvedély és a lángoló szenvedély, mely fölemel és lesújt, éget és megsemmisít, elhamvad az idővel, mielőtt mély gyökeret verhetne, vagy megérlelné gyümölcseit, mindez bizonyos elhatározásokat érlelt meg lelkében — szomorú, lemondással teli és mégis megingathatatlan elhatározásokat. Érezte ő is a titokzatos vágyak édességét, fürdött a leányálmok tündéries levegőjében, a lelke fönshárnyalt a tisztultabb levegőben, de egy tekintet nénje halvány s szülői gondterhelte arczára, a nagynéni sötét példája visszatérítette a földre, melyről nem lehet leszédülni.

Ne higgye senki, hogy a kapott kosár után Bodnár György úr duzzogva visszavonult és talán lovagias boszún törte fejét a sértés miatt. Nem. Bodnár György úr egyszerű, nyílt, őszinte és becsületes ember volt, javakorában lévő férfi. Erős, magas termetén és nem éppen szép, de barna, komoly, nyugodt arczán meglátszott, hogy köznapi munkában edződött meg és minden kis vihar nem egykönnyen verné le a lábáról. Az Ilka elhatározásáról értesülvén, valamivel komolyabb lett és tompult hangon kért a leánytól bocsánatot; megköszönte, hogy őszinte volt vele szemben és megígérte, hogy

többet sem alkalmatlanságot, sem szomorúságot nem fog szerezni. A másik perczben már az öreg urral politizált és iparkodott mérsékelni annak szenvedélyes ellenzéki érzületét. Egyébként továbbra is mindennapos vendég maradt, kedves, hűséges barátja a családnak és Rózsa, a ki tulajdonképen csak most ismerte meg jól nénye kérőjét, mind nagyobb szánakozással gondolt Ilkára, kinek hű, gyöngéd, és tiszta szive ilyen becsületes, munkáskéz támaszát veszítette el. Sokszor barátságosan beszélgettek egymással. Rózsa, hogy a férfi bánatát eloszlassa, kedvesebb, vidámabb, gyermekesebb lett a szokottnál, míg Bodnár, ki a leányt évek óta nem látta, olykor rajta felejtette szemét és mélázva hallgatott el.

Vannak jelek, melyek bizonyos körülmények közt az éber anyai szem figyelmét nem kerülik el. Ilyen bizonyos körülmények szoros összeköttetésben vannak egy jómódú, számbavehető uriember tisztas egyéniségével, tehermentes birtokkal és a hozomány teljes hiányával. Maguk a jelek pedig a hirtelen elhallgatás, a szomorú magábamélyedés, a hirtelen beálló zavar, vagy elpirulás összhangban a bizonyos körülményekkel, bámulatos következtési lánczolatnak válnak kútforrásaivá, mely lánczolat, ha nem tévedünk, egész az oltárlépcsőig vezet. Így történt, hogy Gálosyné napközben mind jobbkedvű, esténként mind titokzatosabb lett. Gálosy

urat ujságja olvasásában nem egyszer jelentős oldalbalökés zavarta meg és ha a betűtáborból föltekintett, igen csodálatos jeleket vehetett észre kedves életepárja jól táplált arczán; a szemöldök és orr egyidejű fölhuzását, ravaszkodó oldalpillantást, melynek iránya a preparált pálma alá mutatott, hol Rózsa és Bodnár úr beszélgettek, nem éppen úgy, mint két szerelmes, de mindenesetre úgy, mint két egymást megértő jóbarát.

— Lemegyek a birtokomra — mondta a harmadik hét végén Bodnár úr s egy szegfűvel babrált, melyet nemrég Rózsa szakasztott kis kertecskéjükben.

— Hosszabb időre? — kérdezte Rózsa, miközben nagy igyekezettel oldozgatta kötényének előbb összebogozott rojtjait.

— Azt hiszem. Nem vagyok városi embernek való.

— És a falu nem unalmas?

— Oh, nem volna unalmas. Azt hittem, hogy nem lesz unalmas. Nagy házam van s a szobák oly üresek! De félek, hogy minél tovább maradok maguk közt, annál rettenetesebb lesz az elszokás. Nem vagyok érzelgős ember, Rózsa kisasszony, de...

Egy kicsit elhallgatott és nézte a leányt. Ilka háta mögött ült, látta azt is; a különbséget kettőjük

közt. Az egyiknek ábrándos, fátyolozott, a másiknak egészséges, nyílt szemeit, az egyiknek halvány, szomorú, a másiknak rózsapiros, vidám arcját, mely minden másban annyira hasonlatos volt; és halkabban folytatta:

— De nem mernék több próbát tenni arra nézve, vajjon lehet-e még reményem, hogy valaki életet hoz a pusztá szobákba. Mit gondol, Rózsa kisasszony, a magamfajta vén, prózai, napszámos-legénynek lehet még reménye?

Rózsa is csendes hangon felelt, de belenézett a férfi szemébe.

— Minden becsületes embernek lehet reménye.

— De — Rózsa kisasszony — nem vagyok egészen fiatal. Nem lángolok, nem sóhajtozom, a gönczöl szekerét nem hozom le, de a mit ígérek, azt beváltom. Ura, védelmezője leszek annak, ki rám bizza életét és megbecsülöm a szívet, mely nem szalmaláng után sóvárog.

Rózsának e perczben eszébe jutott a nagynéni életének annyiszor hallott tanulsága és szinte önkéntelenül suttogta:

— A családi tűzhelyet nem melegíti föl a szalmaláng.

— Hanem a becsületes szív állandó, nyugodt szerelme, ugy-e?

Megfogta a leány kezét. Ilka sápadtan, csodál-

kozva nézte őket s rövid idő múlva Gálósy urat egy minden eddig észlelnél erélyesebb oldalbataszítás rázta föl szendergéséből s nem kis bámulatára szolgált, midőn felesége kikapva kezéből az ujságlapot, hitvestársi gyöngéd csókban részesítette és félig zokogva, félig nevetve mondta el a kellemes ujságot:

— Apjuk, boldog vagyok. No, mit tátod a szádat! Bodnár úr megkérte a Rózsa kezét.

Azon este a kiskertbe néző leány-szobában megint sokáig suttogtak egy éjjeli lámpa halavány, rózsaszínű fényénél. Az egyik hang nyugodt, kicsit talán boldog rezgésű volt, a másik szánakozó és keserű, kicsit talán gúnyos is.

— Valóban hozzá mégy?

— Hozzá.

— És tudsz hinni annak, a ki három hét előtt még engem kért meg?

— Nem mondott olyat, a mit el ne hihetnék s a mit mondott, őszintén mondta.

— És nem sérti büszkeségedet az első mellőzés?

— Nem, mert mondta, hogy hasonlítok hozzád, csakhoggy . . .

— Csakhoggy?

— Nem a fellegek közt, hanem a földön járok. Tudom, mire jó a zöld petrezselyem és mire a sárgarépa.

— Szereted?

— Azt hiszem, fogom szeretni.

— Róla álmodol? Gondolataid körülötte forognak? Él-e minden szava szivedben, érzed-e, hallod-e mindig hangja zenéjét, előnti-e arczodat a vér, ha látod és érzed-e a mondhatatlan boldogságot, ha kezed megérinti?

— Nem tudom, mit beszélsz, Ilka. Tudom, hogy becsületes ember; nem ígér olyat, a mit meg nem adhat; a mit mond, nem suttogja; hangjának nincs mámorító zenéje, de örök életre szóló becsületes értelme. Tisztalem, mert jó hozzám és őszinte és szeretni is fogom, a mint Isten oltáránál esküvel ígérem.

Most Ilka térdelt le mellé a szőnyegre és ő nézett a huga szemébe.

— Szezelem nélkül akarsz férjhez menni, édes Rózsikám! Ne kövess el ily vétket szived ellen. Zsófi néni szavára hallgatsz, de magad tapasztalatlan vagy és nem sejtet, minő sötét örvény kerülhet utadba. Ha egyszer megérkezik az, ki minden leány álmában él és minden nő életében oly biztosan, mint a halál, megérkezik, kinek láttára előnti arczodat a vér, kinek minden szava élni fog szivedben, hangja zenéjét hallani fogod és ha kezedet érinti, érzed majd a kimondhatatlan boldogságot? Mi lesz akkor, édes Rózsikám, mondd, mi lesz?

Rózsai nyugodt komolysággal felelt:

— Légy nyugodt, Ilka. Nem fog eljönni. És ha eljön, nem fogja megérinteni kezem, mert kezem másé lesz és ha közeledni merne, mellettem áll majd uram és parancsolóm, a kinél védelmet találok, a ki megvédelmez, a kinek boldogsága az én életemnek célja és gyönyörűsége.

Ilka nem felelt, huga keze gyöngéden simogatta haját és nem beszéltek többet, csak kicsiny órájuk ketyegett egyhangúan és egyenletesen. Gondolatuk egymásnál időzött, egymás lelkét kutatta. Ilka úgy találta, hogy hugáé önző, közönséges, hozzá van tapadva a földhöz és talán nem is érdemli meg, hogy érezze a szerelem miszticizmusát, a fájdalom gyönyörűségét és a váltakozó reménység édes fájalmát. A Rózsa szívét meg szomorú előérzet szorította össze a gondolatnál, hogy eljön a pillanat, midőn összeomlanak a légvárak, letörik a képzelődés gyöngé szárnya és nénje a csillagok közül alábukik a földre, melynek gyilkos keménységéhez sohasem edzette magát.

III.

Ugorjunk át pár évet; ki-ki annyit, a mennyit elégnek tart arra, hogy megszűrődjék az ifjú kor gondolatvilága, hogy megláthassa valódi képét az

életnek, valódi arczát az embereknek; hogy ismerje és leküzdje a gondokat, hogy nevéssen az álmokon és megbékéljen a valóság zordonságával. Mert futnak az évek föltarthatatlanúl, rohanunk mi is velük vakon, míg ifjú erőnk bírja; de eljön az idő, mikor meggyengülnek izmaink, kényelmesen, lassan lépegetünk és ráérünk megfigyelni a mellettünk elrohanó alakok arczát: a mohó vágyódást az egyiken, a megfagyott reményt a másikon; a becsület fényét a harmadikon s a romlás bélyegét a negyediken, a mint összekeveredve vívnak, küzdenek egymásért, vagy egymás ellen, futva előre a kába reménységben, hogy lépést tarthatnak az idővel. Mi már tudjuk, hogy elfáradnak ők is, hogy meglassul futásuk, de azért irigyeljük erejüket, vakságukat, küzködésükbe vetett naiv hitüket és elfeledjük, hogy valaha minket is irigyeltek és nem sokára ők is irigykedni fognak, mivelhogy az idő nem kérdez, nem felel, nem kutat, csak fut előre új meg új tájakon, új meg új harcosokkal oldalán.

Tél van ismét. A Bodnárék falusi kastélyának kis sarokszobájából messze kilátni a hóborította pusztaságra. A téli alkony köde a holdtól megvilágítva ezüstös párázatként uszkált a föld fölött, megmegszakítva a lomha varjak sötét seregétől, mely lustán kerengett a hideg levegőben. Rózsa asszony

a kandalló előtt ült. Még mindig szép arczán komor felhő borongott s szemét a föl-föllobbanó hasábokra függesztve elmerült azokba a kísértő gondolatokba, melyek a magány és csend óráiban lepnek meg, melyek hizelegve, árulóként simulnak be a szívbe és fölzavarják nyugalját soha nem érzett vágyakkal és sejtelmekkel.

A mint elrohantak fölötte az évek s a mint jött egyik nap a másik után, úgy vált megszokottá, unalmassá életének egyhangú rendje. A kényelem, mely körülvette, nem kínálkozott semmi változatossággal; olykor összerezzenve vette észre, hogy szívében üres maradt egy hely, hogy mindaz, mi mások előtt a boldogság egyedüli föltétele, ránézve közömbös valóság. A férje szereti, de a gazdálkodást talán még jobban és a vadászatot is. A bőség és jólét olykor kínzó kérdéssé vált lelkiismerete előtt: vajjon megérdemli-e, van-e joga hozzá, átadta-e érte egész énjét urának, övé-e szíve legrejtettebb gondolata, nincsenek-e titokzatos vágyai, nem kíván-e valamit vissza a multból; egykori kis leányszobájuk ártatlan, titkos ábrándjai nem térnek-e vissza újra és újra, követelvén a szív örök jogait, melyekről egykor esküvéssel erősített fogadással mondott le. Oh, a téli napok végtelen unalmát nem űzhette el gyermekei hangos, vidám lármája sem. Azok künn csuszkálnak a jégen, hóembert csinál-

nak és ha anyjukkal kell maradniok, nyügösködni és sírni és talán ők is jobb szeretik a szabadságot, vérük szilaj, korlátlan csapongását, mint az anyai szív gyöngédségeit, vagy anyai szeretet hangjának édes zenéjét. Visszagondolt néniére és rajta kapta magát, hogy irigylő rajongását, vak, esztelen ragaszkodását egy soha valóra nem váló álmokkéhez. Úgy érezte, hogy fölötte áll áldozata nagyságában, szerelme önzetlenségében; hogy bár mártírja lett hitének és bizodalmanak, de e mártíromságban meglelte boldogságát is, mert megismerte az igaz szerelem misztikus bűbáját, melynek oly megfoghatatlanul nagy lehet az ereje, hogy méltó egy egész élet képzelt boldogságának föláldozására. Szóval Rózsa asszony, míg férje napokat töltött a körvadászaton s míg gyermekei a hóembert faragták, elégedetlenül ült a barátságosan világító és melegítő kandalló mellett és most már az ő tekintete is fönt kalandozott a magasban a csillagok s a hold sápadt világa körül, melynek fénye most rég eltemetett vágyakat lopott be szívébe.

Csörgős szán állott meg a ház előtt, de Rózsa asszony nem hallott semmit, nem hallotta az ajtó felé közelgő lépések halk zaját sem, csak akkor nézett föl, midőn egy sápadt, merev, a fájdalom és idő pusztító harczának kegyetlen nyomait viselő arc jelent meg az ajtónyílásban. Félénken, aggódva

tekintgetett körül s miután meggyőződött róla, hogy nincs senki más a szobában, hangos, szivetrázó zokogással borult a háziasszony nyakába. Rózsa meglepetten, titokzatos félelemtől gyötörve viszonzta az ölelést és aggódva kérdezte:

— Ilkám, édes Ilkám, mi bajod? Miért nem értesítettél, hogy jössz? Valami történt?

Ilka kisasszony, a most már vén, sápadt, ránczos és összetört Ilka kisasszony fojtott zokogással felelt:

— Nem történt semmi, semmi, csak megölték a szívemet.

Oh, mennyi változás az egykor szép, komoly, ábrándos arczon. Keresztül-kasul barázdálva az eltemetett vágyak temetőjével, a ránczokkal, szeme lázas, szinte beteges fényben csillog, megtört, szikár alakjából mintha kiapadt volna a vér és mintha megjelenésére hideg légáram suhant volna a meleg szobán keresztül. Rózsa asszony aggódó gonddal segítette le róla a meleg köpenyeget és beültette a puha, kényelmes karosszékbe a kandalló mellé. A vén leány könyező szeme pillanatig merev érzéketlenséggel tapadt a lángoló fahasábokra, majd hirtelen megragadta huga kezét és ajkához vonva erőszakos, szenvedélyes fájdalommal csókolt:

— Rózsa, ne üzz el magadtól. Megalázom ma-

gam, könyörgöm, esedezem hozzád, adj egy kis zúgot házadban, engedj melegednem tűzhelyednél. Szolgálótok leszek, hűséges, engedelmes, hallgató. De ott, ott nem maradhatok tovább. Meghálnék.

Az asszony iparkodott kezét megszabadítani a görcsösen szorító csontos ujjak közül és szelid, szemrehányó hangon felelt:

— Mióta szüleink meghaltak, mindig hivunk közénk. Az uram is, én is. Te nem akartál.

— Igen, én nem akartam — ismételte Ilka, miközben fájdalmas zokogás tompította hangját — én nem akartam. Vak büszkeség tartott vissza. Nem akartam, hogy azt higgyétek, mintha megbántam volna eddigi életemet; hogy szívem szent érzését nem bocsátottam áruba a kényelmes otthonért. És ott, ott akartam maradni, hol ő hivalkodott gazdagságával, melyhez összezúzott szivemen keresztül jutott el. Ott akartam maradni, hogy lásson és látásom vádolja; hogy élő lelkiismeretfurdalás legyen ránézve, hogy lássa hazugságának, hitszegésének nyomát arczomon és becsületén vásárolt jólétének derült világát örökre elhomályosítsa az én meggyötört életem árnyéka. De nem, oh nem birtam tovább. Nem az én látásom gyötörte őt, de az övé engem. Gazdag felesége oldalán ott kocszított el naponkint ablakom alatt és nevetett és kaczagott

és rá kellett jönnöm, hogy nevetséges, hiábavaló az én harczom, hisz, oh édes jó hugom, rám sem ismert többé; nem is tudja, el is feledte, hogy volt valaha keze közt egy játékszer, melyet összetört. Kihalt szivemből a szeretet, hugom és meghalok, ha nem érzem többé. Juttass nekem a magadéból, hugom, csepegtesd szivembe, ha lehet; tőrj meg magatok közt, hogy lássam legalább a boldogságot, hogy érje arczomat tűzhelyed melege és boldogságotok fénye, mely mindörökre kihalt az én szegény szivemből.

Rózsa rémülten hallgatta ezt a fájdalmas, szenvedélyes kitörést, mely mintha visszhang volna előbbi, elégedetlen gondolataira. Megszégyenülve hajtotta le fejét és mindkét kezével eltakarta arczat. Ez hát a vége az örök, lángoló, hűséges szerelemnek? Ez a vége az édes álmoknak, a csillogó ábrándképnek? A szerelem hát gyűlölködéssé válik, a rajongó tűz elhamvasztja a szívet is s a mily mélységes volt a fiatalság derült, reménynyel telt napjaiban boldogsága, oly mélységes most szenvedésének kegyetlen ereje. E pillanatban, míg előbbi, kísértő gondolatai elenyésztek és megszégyenült, bűnbánó lelkéből hálás fohász fakadt a Gondviseléshez, hogy im ő megtalálta a boldogságot, mely nem éget, de melegít, nem ragad a káprázatos magasságba, de nem is ejt az örvény sötét mélységébe

— nagy robajjal száguldott be két kis fia s diadal-
 újongással dobtak elé a szőnyegre egy megölt
 nyulat.

— Papa lőtte — mondta a kisebbik dicsekedve.

— A kocsin őz is van — tette hozzá a nagyobbik s
 ragyogó szemmel nézett az ajtó felé, hol nem sok-
 kal utóbb látható lett apjuk. Dérkristályok csillog-
 tak bajuszán és szemöldökén, fekete szeméből egész-
 séges jókedv sugárzott s a mint a kandalló tüze
 megvilágította hatalmas alakját, valóban úgy tűnt
 föl, mint igaz, bátor, erősszívű védője a családi
 tűzhelynek. Rózsa asszony nyakába borult és rég
 nem érzett, jóleső, zavartalan szeretettel csókolta
 meg. És míg a két gyerek belekapaszkodott ruhája
 ránczaiba és míg két erős kar nyugodt, meleg öle-
 lését érezte, a családi boldogságnak ebben az édes,
 mindnyájuk szívét tiszta örömmel eltöltő perczében
 rövid időre elfeledkeztek arról, ki elhervadt a regé-
 nyes, hamis szerelem emésztő tűzében.

... A történetnek vége, tanulsággal nem szol-
 gálok. Hisz jól tudom, lesznek ugyanis mindig leányok,
 kik délibáb után futnak és lesznek, kik megállnak
 e göröngyös földön és elfogadják a védő kart,
 melyet a hű és becsületes férfi nyújt feléjük. Ők
 ugyan nem ismerik meg a délibáb hamis pom-
 páját, tüneményes játékában nem gyönyörködnek,
 de nem sújtja le őket a vihar sem, mely elsöpri a

délibábot, hogy csak a sivár pusztaság terméketlen homokját látja a káprázó szem. A választás hát könnyű volna s a választás bölcseségéhez nem is hiányzik egyéb, csak éppen a szív és ész harmóniája, mely tisztán látva az életet, ismeri és átérzi egyszerű örömeit, de megküzd, győzedelmeskedik egyszerű csalódásain is.

EDITH CSALÓDÁSA.

— Oh papa, légy hozzá barátságos!

— Manó vigye! — Ne csókoljak talán kezét is?

— Nem papa! Én, majd én csókolok kezét neki. Hidd el, nincs nála ideálisabb, nemesebb, lovagiasabb férfi a világon. És az én bátyám!

— Bátyád? Hát igen, erről biz nem lehet tenni, de azért számár volt, az is marad, te pedig az én okos, derék, szépséges kis leányom vagy. Hát jól van jól, nem muszáj pityeregni! Ráérsz, ha férjhez mentél. A teremburáját neki, maholnap erre is gondolni kell.

— Oh papa, addig nem, míg olyan férfira nem akadok, a ki hasonlít...

— Arra a számárra? Tyüh!...

A torzon-borz bajusz alatt hatalmas kifakadás nyomatott el, de a sötétbarna szemből vidám, szerető mosoly sugárzott Edith kisasszony bájos arczára. Aztán két erős kar fonódott a finom, karcsú termet köré és az őszülő hajzat kemény szálai pil-

lanatra eltűntek a hullámos, tömött, sötétszőke hajfürtök között.

— Leányom — folytatta kis idő múlva komolyan az öreg úr — nem szólok semmit. A mi baj, az baj! Egy bolond százat csinál, hanem neked legyen magadhoz való eszed. Te vagy az én gyönyörűségem satöbbi.

— De édes Istenkém, papa is az esze után indult, mikor megházasodott? Hát papa érdekházasságot kötött és nem szerette mamát! Ha nekem ilyen rettenetes, borzasztó léha apácskám van, inkább...

Az öreg úr haragosan ugrott föl székéről, de úgy látszott igen veszedelmes szirtek közé jutott a vitatkozás, a hol kényelmes természete nem szivesen kalandozott, mert hirtelen előszedte széleskarimájú szalmakalapját és hatalmas, dörgő hangon vonta kérdőre az udvaron lézengő kocsist a csikó felől, melynek tegnap kisebesült a lapoczkája.

Az egész beszélgetésnek előzménye pedig az a rövidke távirat volt, mely István úrfi megérkezését jelezte. A család reménye és jövődöbeli feje ugyanis, a familia tradícióit követve, a vármegye székhelyén aljegyzősködött, hogy majdan mint alispán fejezze be hivatalbéli pályafutását nemes elődei példájaként.

A míg azonban dicséretes buzgalommal végezte

hivatalos és nem hivatalos teendőit, közbe oly meglepetéssel szolgált édes apja és az egész atyafiság részére, mely az atyafiságot élénk szörnyűködésre, az öreg urat meg szörnyű haragra gerjesztette. Eljegyezte magát! Minden szokás ellenére nem kérve apai jóváhagyást, nem kérve atyafiságos tanácsot, sőt — a mi a haragot és szörnyűködést egymagában is képes megmagyarázni — egyszerű, névtelen polgári családhoz ereszkedve le. Nem kísértem meg a heves összeütközések és csatározások leírását; igen közönséges és gyakran ismétlődő jelenetei ezek az életnek s a győztes bennük az marad, a ki szívósabbnak bizonyul, vagy erősebb és hűségesebb szövetségesekkel rendelkezik. István úrfi pedig apjától örökölt makacs vérét fiatalságának vakmerőségével edzette, másrészt meg huga személyében oly szövetségesre akadt, a kihez hasonlót pénzért is hiába keresett volna.

Így esett, hogy az öreg úr hosszas dohogás, pörölés és mormolás után külsőleg beletörődött a megváltozhatatlan végzetbe s bár rosszul esett büszkeségének a tudat, hogy fia aligha kerül valamikor a vármegye élére, leánya könyeinek épp oly kevésbé állhatott ellen, mint ama leányos raffineriával kieszelt érveknek, melyek közül egy a fönti beszélgetésben is megtalálható.

Nem csoda tehát, ha a rövid távirat fölzavarta

az atya és a leány szívét. Bizonyos, hogy az öreg úr a döntő támadásra készül. A fiú az eljegyzés óta elkerülte a családi kuriát, mintha csak az ősök zord képeitől tartana, melyek a megbarnult falu ebédlőben vannak fölakasztva és melyek sorában ötszáz esztendőn keresztül egyetlen egyszer sem szakadt meg a hamisítatlan tiszta Jánosy vér de genere Kolt. Egyetlen egyszer sem! Csodaszerű, hogy mégis boldog, békés, nyugodalmas családi életről regélt a krónika, csodaszerű, hogy a házastársak szerették és megbecsülték egymást, hűséges társak valának a sírig, mely nem egyszer véres csatatereken ásatott meg valamelyik harczias természetű ősnek. Most vége! Tulajdonképen kevés félteni valója volt az öreg Jánosynak; a kamarási kulcstól, mely német fábrika, irtózott mint az ördög a tömjénfüsttől, hanem hát szó a mi szó, lehet, hogy annak a burgernek ükapja a régi világban alázatos hajlongások közt patkolta meg valamelyik Jánosy üklovát, avagy éppen csizmát készített jóféle kordován bőrből. Egyszóval az öreg úr ellenséges magatartása minden regényolvasó előtt ismeretes és érthető, azonban Edith kisasszony mélységes vonzódása e poétikus viszonyhoz csak az ő saját lelkéből magyarázható meg.

Ott nevelkedett az ősök arczképei között, egyebet alig hallott a régi tisztes kor dicsőítésénél,

legalább édesapjától aligha, sokszor el is ábrándozott a fakult képek előtt; borzadt a keménytekintetű kuruczvezértől, mosolygott a bóbítás, krinolinós néniken; a régi pohárszék csupa kegyeletes emléket őrzött; címeres edényeket, ezüst kupákat cifra czirádákkal, ezüst serlegeket ékesen bevéssett latinnyelvű köriratokkal, késeket, melyeknek görbe pengéje török-tatár eredetre vallott s ama csodaszép tányérokat, melyek immár csak keresztelő és lakodalom alkalmából kerülnek a Jánosyak asztalára. Nem, soha eszébe nem jutott kicsinyléssel tekinteni a régi idők e kopott, megbarnult vagy kicsorbult emlékeire; tisztelte őket, egy kicsit talán félt is tőlük, de tekintélyük csak oly sértetlen volt, akár édesapjáé... Soha senkitől gáncsoló szót nem hallott ellenük; a régi kuria minden köve óvta, védelmezte a nimbuszt, melynek komorságát a távolság enyhítette. Érzésvilága, leányos fantáziája itt fejlődött, itt alakult e megcsontosodott előítéletek között és ha álmodott szerelemről, a lovagkor fényes poézise aranyozta meg az ismeretlen érzést. Egy napon azonban fakult írás akadt a kezébe. Nagy, ferdén dült betűk, kopott bársonyfödélbe kötött vastag és sárgult papirlapokon, melyeknek foltos, gyűrődött széle elárulta, hogy úrnőjük keze sokszor át meg át lapozta őket.

Mi volt az egész? A huszas évek túlvilági szenti-

mentálizmusa, mely akkortájt talán minden leányszívbe belopódzott, minden leányszemből édes-bús könnyeket fakasztott, minden rózsás-ajkról álmodozó fohászokat röpített a halvány holdvilág felé és a szobák félhomályát megtölté sápadt képű, szomorú lovagokkal; megtört szívek zokogtak a csöndben és szerelmi csalódások, cselszövények és küzdelmek üzték el a kastélyok, kuriák és polgárházak unalmát. Valamelyik a bóbítás urasszonyok közül fejlődő leánykorában tele olvashatta magát a német romantikával, teleszívta magát busongó, holdkóros ábrándokkal és ugyanezen ábrándokat megörökítette kapcsos naplójában, melyet később, mint jól megtermett, jókedvű nagyasszonya a háznak, bizonyára boszusan dobott a padlásra, a hol végül az Edith kisasszony kíváncsi ujjacskái közé került.

És Edith kisasszony szomjas lélekkel olvasta. Hisz nem volt édesanyja, barátnője is kevés; az életből csak annyit ismert, a mennyit látott és ez édes kevés volt bizony; apja, ha egyáltalán beszélt szerelemről, csak félvállról cselekedte s legállandóbb jelzője, melyet Edith kisasszony hallhatott és szívébe vésphetett, éppen nem gyakorolhatott reá megnyugtató hatást.

— Ostobaság! — szokta volt mondani az öreg úr. — Ostobaság s ennyi az egész! A szerelem nyoszörgés vagy micsoda. A magyar ember szereti a

feleségét és punctum. De nem szerelmes belé. A szerelmet éhenkórász poéták találták ki; a mi familiánkban ugyan hiába keresné akárki az olyan ostoba sóhajtozás nyomát.

Ez volt a baj éppen, hogy Edith kisasszony nem kereste és mégis megtalálta. Ékes, czikornyás betűkkel volt a könyv sarkára írva: Ezen könyvetske az enyém, magamé Jánosy Borbáláé; édes asszony anyám ajándéka, mikorön Isten kegyelméből tizen-nyolczadik évemre virradék. És mi volt benne? Jánosy Borbála ifjasszony siralmas panaszai, szerelmes sóhajtozásai s a világ kegyetlenségei ellen való jámbor zúgolódásai. Napról-napra! Hogy mi a szerelem? Mely keserves kínokkal gyötré a gyöngeszivecskéjét! Mily kemény harcokat kellett harcolnia szigorú apjával szent érzelmeiért; mint várja inkább a halált, mint hogy lemondjon hű kedveséről, kinek szegénysége és alázatos, nemtelen állapota többet ér a világ minden királyságának minden fényességénél. És így tovább és így tovább; vergődő, zokogó, kesergő, tétovázó, küzdő lélek minden lap, minden sorának minden betűjében; divatos frázisok, körmönfont körmondatok, kitekert nyaku hasonlatok, melyekben Borbála ifjasszony szive ugyanannak nagy hátrányára e kerek föld minden nyavalyájával párhuzamba hozatott. Végül egy jól megtermett fohászkodás kíséretében az író

búcsút veszen ifjúsága boldog reménységétől és összetört szívvel hajtja nyakát a házasság igájába, a hová zordon keblű úratyjának kegyetlen parancsolatja kényszeríté.

Úgy bizony! Borzalmas és rettenetes világ tárult föl a fiatal leány szeme előtt. Könyezve és pirulva olvasott, szive összeszorult; ismeretlen, titokzatos érzelmek hullámozottak lelkében; Borbála kisasszony emléke fölmagasztosult, a szerelem misztériumát csodálatos, szépséges, rózsás fénynyel áttört és mégis homályba, árnyékba vesző köd burkolta el. Oh, ha esténként, vacsora után kis szobája ablakán kinézett a mérhetetlen csillagos égboltozatra, megnépesült a távolság és a csönd; mintha Borbála kisasszony könyökölné s mintha alulról szerelmese hívó, esdeklő, lángoló szava hallatszanék föl. Ugyan ki lehetett? «Szegény, alázatos és nemtelen állapotú.» Edith kisasszony szörnyű dolgokat képzelt a szavak mögött. Talán valami haramia; ez eléggé nemtelen, de nem alázatos; vagy csikós, vagy lovász vagy ilyesmi. Bár a nemtelen fogalmával nehezen tudott tisztába jönni és a polgári elem e régies jelzőjét bizonyos erkölcsi fogyatkozással volt hajlandó magyarázni s így néha-néha különös irtózás vagy félelem töltötte el; végül mégis megnyugodott abban, hogy a titkos ideál senki más nem lehetett, mint egy deli termetű juhász. Nem olyan

juhász, a minőket saját pusztájukon látott, zsiros ködmenben és még zsirosabb kalapban, hanem egy teljesen ideális és kifogástalanul tiszta legény, a minőt egy régi metszeten pillantott meg. És valóban, ha ablakán kikönyökölve elszűrődött hozzá a távol messzeségből a tilinkó busongó zenéje, a méla, poétikus hanghullámok szelíd álmodozásba ringaták lelkét.

Így ismerkedett meg Edith kisasszony a szerelemmel s így alkalmazta ismereteit a bátyja esetére. Mert be kell vallanunk, hogy István úrfi gyönyörűen értett a frázis csiszoláshoz és köszörüléshez. Levelei, melyeket apjához intézett, csinos mintái lehettek volna a «legújabb szerelmi levelező»-nek, ha ugyan nem ép' onnan szedettek elő. A villám becsapott a vén házba; menydörgés követte, borzasztó rombolás; az öreg úr dúlt-fult; nagy léptekkel járt föl s alá a tágas szobákban, a leveleknek éppen csak kezdő sorait olvasta át úgy, a hogy, aztán nagy dühösen csapta le az asztalra vagy a földre, vagy akárhova, a honnan persze Edith kisasszony illő kegyelettel szedegette föl. Mint megnőtt előtte a bátyja; az elegáns, csinos úrfi, a ki hajdan annyi boszúságot okozott, a ki annyiszor rikkatta meg, annyiszor törte össze aranyhajú bábuját s annyiszor csufolta ki fájdalmas könnyeit. E kerek föld első lovagjává változott; a sze-

relem hőségé, vértanujává és mindenévé, a mi csak szép, dicső, nemes és magasztos. Mily jól esett minden érdekében kiejtett szó; fokozott gyöngédséggel hizelgett édes apjának; napról-napra újabb és újabb érveket eszelt ki csodálatos találékonysággal, melyeket még csodálatosabb ékesszólással adott elő. Az öreg úr pedig csak morgott és bámult, néha ráfüggesztette szemét leánya kipirult arczára, néha zordonan húzta össze szemöldökét és erősen szorította meg az Edith fehér csuklóját:

— Gyerek, úgy beszélsz, mintha te is valami tentanyalóba vagy rőföskereskedőbe volnál szerelmes! No csak ki vele! Ha öreg apátok szégyenében vagy bánatában meghal, azzal ti úgy sem sokat törődtek.

Edith kisasszony persze sírva fakadt, élénken tiltakozott s végül apa és leánya összeölelkezve állt vagy ült egymás mellett, lelkük nagy szeretetét egymásba öntve, egymással megosztva; miközben a nagy terem falán ékeskedő arczképek valószínűen helyeslőleg bólintgattak sisakos vagy bóbítás fejükkal.

Semmi sem tartván örökké, az öreg úr ellenállása is megtört. Beleegyezését igen rövid levélben tudatta. Rövid, de kétségkívül okos levélben. A házasságot nem ellenzi tovább, de tőle életében ne reméljenek egy krajczár segítséget sem. Nem

fösvénységből teszi, hanem mert próbára kell tennie szerelmüket. Gondolják meg jól, képesek-e lemondani az élet külső kényelméről egymás kedvéért. «Ismersz fiam — fejezte be a levelet — sohasem tréfálok és sohasem beszélek hiába». Akármennyit könyörgött Edith bátyja érdekében, az öreg úr hajthatatlan maradt. Titkon reménykedett, hogy e kemény föltétel talán elriasztja fiát, Edith meg ugyanettől titkon rettegett, de megérkezett a válasz, csillogó szavakba öltöztetett hála a beleegyezésért, mely rájuk nézve fölr a félvilág kincsével. Edith kisasszony tapsolt és ugrált, az öreg úr pedig kénytelen volt elismerni, hogy fia mégis, «kemény kölyök».

Ettől kezdve alig esett szó róluk. Az apa hallgatott, a leány gyönyörködve ábrándozott, Borbála ifjasszony képe lassankint elhalványult s helyét bátyjáié foglalta el; nem a régi, kaczkias, nyegle gavalléré, hanem egy merengő, barnaszemű, kicsit szomorú képű ifjúuré, a ki karját összefonva tekint a messzeségbe, vagy fehérarczu kedvesét átölelve a viharos tengeren hánykodik könnyű sajkjában, a mint mindez igen csinosan megrajzolva látható ama bizonyos régi metszeteken.

Az első csalódás akkor érte, mikor a posta meghozta a menyasszony arczképét. Oh, milyen repeső örömmel szakította föl a pöcsétes borítékot,

mily izgatottan bontogatta ki a selyem papirból, míg apja mogorván hátat fordítva makacsul nézett ki a mezőre. Egy kicsit elsápadt, a mint megpillantotta. Nem, egy mákszemnyit sem hasonlított ahhoz, a kit magának elképzelt. Ahhoz az édes, babaarczú, aranyfürtű mosolygó teremtéshez ; ahhoz az égszinkék szemű, gyöngéd, finom, karcsú természetű angyalhoz. A kép magas, száraz növésű leányt mutatott ; szemének szintelen, üres nézése mereven, semmitmondóan tapadt a könyvre, melyet gépiesen tartott ujjai között, vonásaiban semmi harmónia, semmi gyöngédség, inkább szögletesen, csaknem gögősen összekuszálva, megkeményedve minden, hogy szegény Edith kisasszony szinte megbor-zongott.

Azonban toalettje, ahhoz szó sem férhetett. A leg-újabb divatlap legdivatosabb modellje, kivágva nem tökéletesebb. És minden úgy is állt rajta, mint a divatképeken : feszesen, simán, semmi egyebet nem jelentve, mint éppen csak a ruhát, semmi egyebet nem tüntetve ki, mint a szabás tökéletességét, de nem simulva, nem igazodva a termet, az arcz egyéniségéhez. Hosszasan nézte, keresett egy vonást, egy pontot, a hol megpihenhetne ; szivecskéje viharosan dobogott, majd fájdalmasan szorult össze a hirtelen föltolakodó kérdésre, vajjon tudja-e majd szeretni a bátyja feleségét. Önkénytelenül fölsóhaj-

tott s az öreg úr, a ki eddig dicséretreméltó kitar-
tással játszotta a közömböst, e sóhajást jó alkalom-
nak találta megszólalásra:

— No mi az? Te is nyögdécselsz utána? —
Neked is elvette az eszedet? Hát csakugyan olyan
szépséges virágszál?

Edith kisasszony ijedten dugta hátra a képet.

— Oh apám, nem tudom...

— Mit? Nem tudod? Talán nem is szép?

— A kép rossz, bizonyosan a kép rossz, atyus!

— Rossz ám, a majd mit mondok micsoda! ide
vele!

És Edith kisasszonynak oda kellett adnia a képét
és látnia apjának gúnyosra, keserűre való arczát és
hallania, főként hallania azt a kacagást, mely éle-
sebben hatolt szívébe a legvadabb, legdurvább
kifakadásnál...

— A zsák meglelte a feltjét. Remélem, nem
fogja elhozni ezt a száraz portékát tisztos ősanyái
közé. Többé ne beszéljünk róla. Gyere, ölelj meg!

Minden beszélgetésük így végződött, de soha
oly keservesen nem sírt és soha az öreg úr oly
érékenyen nem simogatta szőke, selymes haját.
Nem is beszélgettek róluk addig, míg a távirat az
úrfi jövetelét nem jelezte. Addig Edith kisasszony
iparkodott megbarátkozni az arczképpel; szerető,
gyöngéd lelke lassankint saját kincsét ruházta rá;

ábrándjainak rózsaszínű szemüvegén keresztül nézte és nem is nyugodott addig, míg valamelyest bíz-
tató magyarázatot nem talált. Bizonyosan a vőle-
génye apjára gondolt, a kitől remeg és fél. Egy-
szerűen akart ülni s azért lett olyan merev; a szép-
ség a szerelemben nem sokat számít, hanem jó és
okos és ezzel hódította meg a bátyja szívét. És a
jó Edith kisasszony később már csendes szánakozás-
sal gondolt a félénk menyasszonyra, a kit egyszer
majd ő fog meleg, testvéri csókjaival fölbátorítani.

A megérkezés napjára természetesen földiszította
a bátyja szobáját. Friss virágbokréta illatozott az
ablakpárkányon; a menyasszony arczképét fehér
atlaszra hímezett nefelejtskoszorú körítette; minden
tükör tiszta volt, világos, derült és barátságos, még
a kedvencz szivarok sem hiányoztak. Edith kis-
asszony igen kellemes meglepetésnek talált egy
doboz rózsaszínű levélpapirost, melyet jó előre az
arckép háta mögé helyezett, mert hiszen bizonyos,
hogy legelőször is írni fog, szerelmes levelet pedig
más, mint rózsaszínű papíron az Edith naiv fogal-
mai szerint nem is lehetett írni. A konyháról nem
merek részleteket közölni. Ott sütés-főzés volt egész
nap; veszedelmes fölfordulás, ideges összezőrdü-
lések a konyha törvényes úrnője és a házikisasz-
zony között igen apró jelentőségű dolgok miatt,
melyek között nagy szerepet játszott egy csipetnyi

só, mely már nem kellett volna valamelyik fazékba és egy szemernyi zsír, mely nélkül az illatozó pecsenye bizonyosan ehetlenné válik.

Az öreg úr ellenben komor füstfelhőkbe burkolta magát, hatalmas csibukjában egész tűzgarmadában égett a dohány és szemének mélyén haragos villámok rejtőztek.

Végre elindult a kocsí a legközelebbi vasúti állomásra s bár enyhe nyári alkonyat volt, Edith meg rakta jó meleg plaidekkel s egész sor utasítással látta el az ünnepélyes alkalomra kikent-kifent bajszú kocsist. Aztán szépen behúzódott a nagy ebédlőbe, leült az ablak mellé, honnan legmesszebbre lehetett látni az egyenes országúton és csak néha-néha vetett egy könyörgő pillantást haragos apjára. Hallgattak; Edith néha úgy képzelte, hogy szíve dobogása meghallatszik a csöndben; finom, fehér kezét ölébe ejtve ábrándozott a jövő perczek eseményén és maga sem tudta miért volna kedve keservesen sírni, miért fogja el nyomasztó előérzet, miért fél valami bekövetkező bajtól, csalódástól, miért szomorodik el jobban és jobban, a mint közeledik a várva-várt percz és miért ugrik föl és áll rettegve, mozdulatlanul helyén, a mint a kocsí büszke ostor-pattogás közt befordult az udvarra.

Odarohant apjához és szorosan odatapadt széles, erős melléhez. Az öreg úr erősen köhécselt,

homlokon csókolta leányát és csöndes hangon mondta:

— Jól van. Derék kis leány vagy. Szeretned is kell bátyádat. Meg leszel velem elégedve.

Pár másodperc múlva ott állt bátyja a küszöbön; oh, nem a szerelmes lovag átszellemült, boldog mosolyával, hanem frissen, nyeglén, fölemelt fővel. Nem, sötét ruhában, hanem a legdivatosabb szabású világosszürke öltözetben, magas gallérját bordó-fehér koczkás csokor-nyakkendő díszítette, gomblyukában fehér szegfű illatozott s monoklija vékony aranyzsinóron függött le nyakáról. Egyébként magas, sugár növésű ifjú volt, hosszúkás, sápadt arcán már néhány kitombolt évnek nyoma s bár vonásai már sokban hasonlítottak apjéhez, hiányzott belőlük a határozottság, a becsületes erély és nyílt vidámság. Edith kisasszony halkán sikoltott s a másik pillanatban már elhalmozta bátyját üde csókjaival. Most igazán nem gondolt egyébre, mint hogy itt van újra; látja újra; csókolja, öleli újra; a számüztet, a rég nem látottat; bátyját.

István úr nyugodt fensőbbiséggel érintette meg a hófehér homlokot ajakával, aztán gyöngéden kibontakozott a szinte remegő karok közül.

— Meg ne fojts hugom, — mondta enyelegve — és különösen a galléromat kiméld. Ti itt a falun nem tudjátok kivasalni.

Valóban fénylett, csillogott a kemény, hófehér gallér, de szegény Edith kisasszony könybeborúlt szeme igen homályosan látott. Nem gazdasszonyi büszkeségében volt sértve, hanem valami hiányzott a hangból, valami melegség, vagy érzés, vagy visszhangja annak a mérhetetlen szeretetnek, melytől a maga szíve dobogott Félénken állt oldalt és nézte az első üdvözlést, melyet atyja bátyjával váltott szívszorongva és remegve, holott a férfi, kit viszontlátott, ugyanaz volt, ki egykor eltávozott hazulról. Ugyanaz, a múlt és jelen közt alig valami különbség, a bajusza nőtt meg, ennyi az egész és hogy monoklija van. De hiszen éppen az a baj, hogy ennyi az egész.

Az öreg úr keményen megállta helyét. A mit a leányának megígért, azt meg is tartja. Hadd legyen vele elégedett. A mi történt, megtörtént; azon változtatni már úgy sem lehet.

Nem kedve szerint házasodik ugyan e kölyök, de keményen tartja magát és az is valami. Sőt még mosolygott is bajusza alatt, mert bizonyos, hogy minden mord fenyegetés ellenére szükség esetén nem hagyja cserben fiát és jövődöbeli menyét. Hát csak odalépett István úrhoz és leányára kacsintva barátságosan nyújtott kezét.

— Isten áldása rajtad fiam e házban. Itthon vagy. Soha se feledd, hogy e helyen itthon vagy.

A fiú megcsókolta a felé nyújtott kezét és érzélgős hangon felelt:

— Még talán a menyországból is visszavágynék ide édesapám.

Az öreg úr haragosan vonta össze szemöldökét;

— Magyar ember kevesebbet beszél fiam, de őszintén. Különben hogy vagy? A hugod már jóformán csak téged szeret, meg azt a... No, tudod kit értek.

Edith odahúzódott apjához és szépen, szelíden, lágyan odasímult a még mindig erős termethez, míg kék szeme oly kimondhatatlan szeretettel csüggett a kemény vonásokon, hogy az öreg úr jónak látta tágítani szavai értelmén.

— Jól van jó gyermekem, persze, hogy engem is szeretsz, de már a leánytermészet csak kap az ujságon. Mondd na gyorsan — ne félj — egykettő, mondd ki, mennyire szereted őtet is!

István úr titokzatosan mosolygott s apró, kis tokocskát vont ki mellénye zsebéből.

— Oh, — mondta kevélyen, — Helén is szereti őt. Nézd csak, kis verebem, mit küldött számodra.

Edith lángoló arczczal hajolt előre. A kis tokocska pompás briliánsos gyűrűt rejtett magában. A briliántok gyönyörű saphirt körítettek, hideg, káprázatos csillogásuk egyszeribe félelemmel töltötte el a fiatal leány szívét.

— Nagyon szép, — suttogta elsápadva és egyéb nem is jutott eszébe, — nekem nagyon is szép!

— És ugyan drága lehetett, — szólt gúnyosan az öreg úr, de már két pirosuló folt jelentkezett az arczán, — nagyon drága lehetett. Félek fiam, hogy rosszul kezdték a gazdálkodást.

A fiú elnevette magát. Hangosan, jókedvűen, hogy csak úgy visszhangzott a boltozatos nagy terem, aztán belevetette magát az egyik kényelmes bőrkarosszékbé.

— Rosszúl? Mondom neked atyus, hogy én jól kezdtem. Még a te számodra is tartogatok egy meglepetést. Olyan meglepetést, mely remélem feledteti veled is a címér hiányát.

Az öreg Jánosy szorosabban vonta magához kis leányát és büszkén egyenesedett ki.

— Hát igen, a becsület címere s a munka címere igen. Ne félj fiam, tudom én jól, hogy a címér becsületes munka nélkül a mai világban semmi, míg viszont a becsületes munka maga a nemesség. Jól is van így. Szeretném ugyan, ha a magyar nemesség jó magyar vérét megőrizné, de megbékülök a gondolattal, ha idegen munkás vér vegyül közé. Légy boldog fiam és munkás. Áldásom reátok. Kezet csókolhatsz hugodnak, a miért ezt hallod tőlem.

A fiú még mindig mosolygott. Hol apjára, hol

hugára nézve mosolygott. Aztán hirtelen fölugorva egyenesen odaállt az öreg úr elé és merészen nézett szeme közé.

— A meglepetést tulajdonképen estére tartogattam, de egy órára sem akarlak benneteket megfosztani az örömtől.

Itt elhallgatott és jelentősen nézett hugára. Edith kisasszony lélekzetét is visszafojtva várt. Hogy mit? Maga sem tudja, csak annyit érzett, hogy fájdalma növekszik, hogy semmi meglepetés nem hozhat már jót. A gyűrű, melyet István úr erőszakkal húzott ujjára, égette; a drága kövek színpompája kápráztatta a szemét. Az öreg úr komoran állt mellette, minden érzés eltűnt becsületes arczáról; minden, még a kíváncsiságnak sem volt semmi nyoma rajta. Csak annyit mondott:

— Üljünk le. Edith ide mellém. Húzd közel székedet. Úgy szépen, gyermekem! Ne félj.

István úr azonban állva maradt. Csupa önérzet és diadalmas kevélység ragyogott sápadt arczán.

— Mindjárt mosolyogni fog apám, meglátod — folytatta emelkedő hangon. — Vagy olyan embernek gondoltatok engem, a ki holmi gimnázista kölyköknek, vagy ostoba poétáknak való ábrándozásért föláldozza jövőjét?

Az öreg úr tompa hangon vetette oda:

— Nem olyannak valóban soha nem gondoltunk.

— Vagy talán olyannak, a ki le tud mondani az élet örömeiről, akármilyen szép szeméért e világnak?

— Nem, olyannak sem!

István úr zsebrevágta mindkét kezét és csöndesen nevetett.

— No lássátok! Hát nem is történt abból semmi. Nem írtam nektek igazat, mert kedvem tellett apám a te ókori haragodban, meg aztán úgy gondoltam, hogy ha akármilyen nehezen is, de befogadsz egy szegény polgárleányt a familiába, annál könnyebben befogadod a gazdagot.

Az öreg úr szikrázó szemmel ugrott föl...

— Én? Már, hogy én?

— Persze! Hisz a birtok még kitart egy generációt, nekünk kettőnknek elég volna, de ha gyerekeink idővel ismét osztokozdni fognak, már szegénység lesz a vége. Nemcsak a familia multjára, de jövőjére is kell gondolni apám, ezt tettem én.

Az öreg úr visszaült helyére és szorosan átkarolta reszkető leányát, mintha általa akarná visszafojtani a belsejében tomboló vihart.

— Ezt tettem én — fejezte be István úr; miközben a hatás kedvéért monokliját is fölkapta szemére. — Mert menyasszonyom apja nem fűszeres, hanem nagykereskedő és gyáros és hozománya kerek két-százezer forint...

Nem hallott örvendetes fölsikoltást, nem ugrott senki sem a nyakába; nem szorongatta senki, de senki a kezét. Ellenben valaki halkán, de szíve mélyéből zokogott; valaki kétségbeesett, zokogó hangon ismételt egy szót:

— Apám, édes jó apám! — Igen, az öreg úr föl akart ugrani, a keze ökölbe szorúlt, de leányának remegő, puha karja meghajlította kemény nyakát, valami áruló nedvesség égette szemét, megvetés és düh feszítette izmait és agyát, de nem tett semmit. Csak végigmérte az előtte álló férfit és valamelyest bizonytalan hangon, a minek az öreg úr ajkáról mindennél e világon lesújtóbb hatása volt, felelt:

— Tehát úgy értsem, hogy eladtad a mi tiszta nevünket? Tehát úgy értsem, hogy szerelem nélkül, pénzért házasodol?

István úr megróbált nevetni.

— Szerelem nélkül? Ki mondta? A menyasszonyom szeret engem.

Most Edith kisasszony is ráemelte fájdalmas, könyező szemeit.

— És te őt? Te?

— Én? Most még talán nem úgy, mint ő, de majd megjön! Ő elégedett és hisz. A szerelem nem való a mai korba!

Edith kisasszony két kis kezecskéjét rászorította arczára. Nem, nem értette a szavak jelentését, isme-

retlen, sötét fogalmakat rejtettek, csak érezte, hogy valami pusztul, megsemmisül lelkében, hogy édes álmából keserű valóra ébred, hogy a szerelem gyönyörúséges szép színei elhalványulnak, a küzdő, nemes lovag gyáva szolgává törpül, Borbála kisasszony kesergése és a szép juhász bús tilinkózása temetési ének gyászos összhangjába olvad össze, hogy minden, de minden, a mi szivét-lelkét titokzatos, boldog sejtelmekkel tölté meg, kirepül onnan a távol messzeségbe és nem is marad egyéb benn, a sivár ürességen és a hideg árnyékon kívül. Hallott valami szóváltást, mintha apja azt mondta volna:

— Menj, ennek a gyermeknek megtörted a szivét és az enyém hideg lett irántad. Ebben a házban csak szeretet lakozott eddig, számítás és önzés soha.

És mintha bátyja ezt felelte volna:

— Nevetséges, nagyon elmaradtatok a kortól. Lesz idő különben, mikor igazat adtok nekem.

Az ajtó becsapódott utána. Lépései elhangzottak a folyosón és a homályosuló nagy teremben összeölelkezve, egymáshoz simulva maradt az atya és leány.

A CSONKAORRU EMBER.

Akkor láttam be magam is, mennyire eléktele-
nítheti a legszebb arcot is egyetlen hiány, mikor
a csonkaorrú emberrel megismerkedtem. Már akkor
a negyvenes körül járhatott, de ősz haja és ezernyi
ráncczal barázdált szomorú arcza révén bárki hat-
van évesnek tarthatta volna. Magas, eszes homloka,
melynek közepét, mintegy mesgye a barázdák közt,
szinte két részre osztotta egy, a többinél jóval
mélyebb ráncz, tekintélyesen, imponálóan zárta be
köponyájának hatalmas falazatát, szomorú, mély
tüzű, sötét szeme behuzódott ugyan a torzonborz
szemöldök alá, de néha föl-fölvillant talán valami
belső harcz hevében, talán valami visszafojtott vágy
erőszakos kitörésétől. Ilyenkor az arcza is kipirult,
ajkszöglei összerándultak, de sohasem tartott
tovább az egész egy rövidke pillanatnál.

Keveset beszélt, mint mindazok, kik igaz bánatot
hurczolva magukkal, fájdalmukat nem viszik piacra
és lelküket nem bonczolgatják a köznapi emberek

részvétlen szeme előtt. Czinikus gúnynyal, többnyire hallgatagon szemlélődött, talán cinizmusra hajította arra is, hogy teljesen beretválkozott. Mintha ki akarta volna hívni az emberek kíváncsiságát: Ide nézzetek! Nézzetek ide és forduljatok is mindjárt el. Egy félorrú férfiú áll előttetek!

Valóban, a nemes vonásokat, az eszes homlokot, a sötét szemet, ajkának puha, nőies metszését mindmind, a mi e sajátos férfi arczán szép vagy érdekes lehetett, a vonások és alkat összhangját összekuszálta, kegyetlenül megrontotta orrának csonkasága. Rézsutosan, jobbról-balra be volt hasítva belőle egy darab, a közfal épen maradt, erős, vastag bőrkéreg képződött rajta, de azon is látszott egy vörös vonal, mely az eredeti vágástól származhatott.

Az épen maradt rész nemes, római formát mutatott, de eltorzultan, idétlenül, a gyöngéd szívűeknél részvétet, a gyöngé szívűeknél talán undort és borzadást ébresztve.

Mindazonáltal nem kerülte az embereket. Kihívó daczczal járt-kelt a világban, csonkaságát semmi mesterséges szerrel nem takargatta s úgy vélem, igen drága tapasztalatokat gyűjtögetett össze ily módon természetünk közös gyöngéiről. Senki barátságát nem keresve, megbecsülte azt, a mi önként kínálkozott s mi, fiatal fiúk, kik akkortájt heves vérünkötől üzve és heves fantáziánk vad szárnyalá-

sát követve, világtörforgató eszméket hordoztunk keblünk mélyén, mi mindenkor szívesen láttuk a mi saját külön kis asztalunknál e különös egyéniséget, ki szótlanul ült helyén, szótlanul szürcsölgette borát s csak később, ha hangosabb lett a zaj és sűrűbben csendültek össze a poharak, csak akkor tett egy-két megjegyzést sajátságos, fátyolozott hangon, mintha szitán beszélne keresztül. Ilyenkor elhallgattunk és figyeltünk reá. Mert igaz bölcsesség, mély emberismeret és cinizmussal palástolt jóságos szív hangzott felénk, szenvedésekben leszűrődött életigazság, melyet körülfogott, át meg áthatott a lelkében őrzött titok homálya.

Oh, ez a titok! Homályos volt tárgya mindent kutató kíváncsiságunknak, hányszor találgattuk távollétében, kalandosabbnál kalandosabb történeteket eszelve ki, melyek közt persze a párbaj játszotta a főszerepet. Tudtuk, hogy e behegedt seb még mindig vérzik és fáj ott, hol a gondolatok és vágyak, az érzések és szenvedélyek tanyáznak és nem mertük érinteni. Voltak jelek, melyek némely homályos sejtelmet ébreszthettek bennünk, de a sejtelem igen sokáig sejtelem maradt.

Igy, ha a szerelem került szóba és gyakran szóba került, hisz forróvérű fiatalok voltunk, többnyire pattogó rímekben, vagy színes és színtelen prózában ábrándozók, a ránczok összehuzódtak arczán,

szeme kigyulladt, orrán a piros vonal kitüzesedett, aztán ha visszaemlékezését leküzdötte, sötéten nézett maga elé, vagy hideg, gúnyos megjegyzésekkel hűtötte le lelkesedésünket.

Egyik este végre fölpattant a titok zárja. Mindnyájan együtt voltunk, csak Orgonás, a korán hírre kapott fiatal festő hiányzott. Néhány képe az időben nagy föltűnést keltett, divatba jött, becses megrendeléseket kapott és természetesen sugárzó arczzal és vadonat új ruhában járt-kelt, barátainak és hitelezőinek nem kis örömére. Komor barátunknak a rendesnél is rosszabb kedve volt, lehet, hogy a ködös, téli idő okozta, lehet, hogy más, elég az hozzá, hogy a mély barázda erősebben vágódott homlokába és szemének fáradt, csüggedt tekintete mindnyájunknak kedvét szegte.

Maga is észrevette jelenlétének nyomasztó hatását, mert végignézve rajtunk, kesernyés hangon vetette oda :

— Kíváncsi vagyok, mikor ráztok le a nyakatokról, fiatal emberek? És miért nem tettétek eddig? A nyomorúság látását biz' nem lehet megszokni, magam is tudom, de nekem jól esik megpihenni a ti naiv számárságaitok közt. És ezt ne tartsátok sértésnek, mert a naiv számárságok képezik, mint azt Géza öcsém oly szépen megénekli, az élet poézisát.

Géza, a szőke hajú és pufók képű poéta éppen replikázni készült, mikor nagy zajjal és nekihevülve, mint a megtestesült vidámság, közénk rontott a piktor fekete redingotba bujtatott alakja. A világ legelegánsabb fehér selyem-nyakkendője díszítette gallérját és teveszőrszínű mellényén úgy ragyogtak a gyöngyházgombok, mintha gazdájuk boldog arczával és szemével akarnák a hiábavaló versenyt fölvenni.

Mert piros arcza és barna szeme csak úgy sugárzott valami belső gyönyörűségtől, kis bajusza mérséken fölsütve kunkorodott mosolygó ajka fölött és az a gyorsaság és hév, melylyel kezünket szorongatta, csak oly boldog embertől származhatott, ki önmagával és a világegyetemet alkotó minden lényenél meg van elégedve.

Megindult a kérdések özöne és a piktor, a győztes hadvezér nyugalmával várta végét a kötekedő szózuhatagnak.

- Talán új díjat nyertél?
- Talán Lotz átengedte az országház freskóit?
- Talán a párisi Szalon ünnepélyesen fölszólított műveid külön állítására? Talán így, talán úgy, a művész titokzatosan mosolygott, belenyúlt mellényzsebébe, kis bársony tokocskát húzott elő és káprázó szemünk előtt ott ragyogott két igazi, valószínű arany karikagyűrű!

— Itt van! Nézzetek! Bámuljatok! Pukkadjatok meg! Ez az iczi-piczi az övé! Gondoljátok el, micsoda kéz az, a mire ilyen liliputi gyűrű fölmege. Esküszöm nektek, becsületszavamat adom nektek, hogy bő ez is! A ki nem hiszi... Nem, nem, magam se hittem, hogy ilyen kis kéz van a világon és hogy ez a kis kéz az enyém lesz. Úgy van, ti szegény, boldogtalan lények, úgy van, mereszszétek csak a szemetek, gyakoroljátok jól be, mert ha őt magát meglátjátok... tyhű, valakit meg kell csókolnom!

A véletlen szeszélye úgy kívánta, hogy ez a valaki éppen csonkaorrú barátunk legyen. A piktor átölelte és ott csókolta, a hol érte. Mi mindnyájan neveltünk és lehetetlennek látszott, hogy akadjon ember, a kire át ne ragadjon ez a hamisítatlan jókedv, hisz oly őszinte, oly keresetlen volt mozdulata, oly becsületesen vidám és boldog a szeme, hogy valósággal megdöbbentünk, mikor hallottuk átható, erős kiáltását, megláttuk szikrázó szemét, egész testének remegő vonaglását, egy szóval: féktelen kitörését annak a szenvedélynek, melyet annyi ideig nyuggózott le valami titkos szenvedés, vágy csalódás.

— El tőlem! — kiáltotta rekedt hangon és szinte fuldokolva. — Mi közöm boldogságodhoz? És általában akárki boldogságához, mi közöm? Ezeket

a ránczokat, a miket a boldogtalanság vágott arczomba, sohase érintse boldog ember ajaka. Ülj le és ne kérkedj! Imádkozzál inkább, hogy bőrdet el ne éktelenítse valami Isten csodája, betegség! Mert te mindig-mindig szeretni fogsz, te lány szivű kölyök, de változzon arczod ragyássá, üssék ki a félszemed, vagy... eh, mi közöm az egészhez. Higgy, a mit akarsz, légy boldog, de engem hagyj békével!

Mi elkábulva hallgattunk. A piktor, ki különben is hirtelen vérű fiatal ficzkó volt, dühösen nézett szét és nekipirulva vágott vissza:

— Akárki meri őt rágalmazni, leütöm! Te! Szerencséd, hogy nem ismered őt, szerencséd, hogy... igenis, öreg vagy, az, fanyar, vén ember és nem veszem komolyan szavadat. Nem, egyiket sem! Állíthatom, hogy a férfi szerelme az önző, bár meghalnék érte, bár minden javamat átadnám neki, állítom. Ha szerencsétlenség érne, akárminő, értsd meg, akárminő, csak annál jobban szeretne, mivelhogy egészen szeret. Lehet, hogy másokat mások nem egészen, nem igazán szerettek, de ne merje senki gyanúsítani őt!

Az én kíváncsi érzékem azonnal megsejtette, hogy itt a régóta várt kedvező pillanat, melyen e sajátságos ember titkát megismerhetjük.

Csak ütni kell a vasat és bizony bevallom, önző kíváncsiságom leküzdötte gyöngédségemet. Lát-

szólag közömbös arczczal áltam a vitatkozók közé és megfogva a festő hevesen, sőt veszedelmesen mozgó kezét, közömbös hangon szóltam:

— Ugyan mirevaló ez a heveskedés? Régi dolog, hogy a komor és vidám ember nem fér össze s a boldogság önzése összeütközik a boldogtalanság önzésével. De érdekes tétel pattant ki meddő vitátokból: a férfi szerelme tapad-e inkább külsőséghez, vagy a nőé? Erről sokat összeírtak már, de engem mindig izgat a kérdés. Beszéljünk erről, de higgadtan s indítványozom, adja elő ki-ki e részben tapasztalatait.

Régész barátunk, alacsony, élénk szemű, már jórészt kopasz s önálló kutatásai révén tudományos körökben fiatalsága mellett is tekintélyes, de az archeológusok hagyományaival szakítva, vidám és szellemes fiú, felelt először:

— Legutóbbi útamban egész különös jelenségre akadtam, alighanem piktor barátunk javára. De jelenleg enni akarok s boldogságnál, boldogtalanságnál egyként önzőbb az éhség!

A csonkaorrú ember, kit egyébként Oláh Dénesnek hívtak, oly gúnyosan nézett rám, hogy elpirultam és le kellett sütnöm a szemem.

— Ne képmutatóskodj, czimbora — mondta kesernyés hangon. — Nem jól áll neked; novellát akarsz írni, ennyi az egész. Ki akarsz fürkészní a

titkomat és punktum. Hát jól van. Akarom, hogy megtudjátok, azt sem bánom, ha novellát fabrikálsz belőle. Elég tanulságos és érdekes! Fiatalemberek, figyeljetek, de te azért csak folytasd az evést. Elmondom, mert ma évforduló van. Ma tíz éve vágták le orromat. Éppen ma tíz éve! Szép idő, ugy-e? Tudjátok meg ti, kik némileg a szívemhez nőttetek és békülj meg velem, te boldog ember és soha, egyetlen napra se legyen száműzve szivedből a boldogság. Add ide kezéd. Mégis jól esik egy becsületes, boldog kezét megszorítanom. Ah, az enyém is ilyen meleg volt, ilyen friss és fiatalos, tíz év egy félszázad kérgével vonta be.

A festő odanyújtotta kezét és meghatva néztük a múlt és jövő érintkezését, mely olyan volt, mint mikor vihart rejtő sötét felhőtömeg a sugárzó nappal találkozik. Én, elérve célomat, visszaültem helyemre és mindnyájan feszült érdeklődéssel vártuk a történetet.

Oláh bort öntött poharába és egy hajtásra kiitta. Aztán párszor végighúzta kezét homlokán, mintha segíteni akarna emlékezetének, végül csendes hangon, de a melyben egy emberi szív minden érzése rezgett, kezdett beszélni.

— Tíz év előtt olyan voltam, mint ti. Nem, különb voltam! A főváros gőze-pora nem ette le arcomról a fiatalság tüzét, a vendéglő és kávéház

füstje nem ette be magát pórusaimba. Isten szabad ege alatt nőttem föl, fenyves erdők, zugó patakok között, kenyerem saját földemen termett s nyaranta buzakalások között sétálva, mosolygott reám a sugárzó ég és télen át hegyekre kapaszkodva, térdig gázoltam a hóban egy-egy fenevad után. Volt ott minden, fiúk, síkság, hegy és völgy, sziklából fakadó forrás, gyorslábú szarvas és otromba medve, a csalogány se hiányzott, poéta barátom, különben énekelve mint ti összevéve. Csak éppen civilizáció nem volt, hazugság nem volt, festett arcok és festett szívek nem voltak. És volt és most is van egy régi templom, megbámulnád, régészem, és írnál is róla, régi pap misézett benne, hosszú, ősz hajú és szelid szemű ifjú agg és hallom most is a régi orgona kopott és a régi kántor megviselt hangját. Minden régi volt, talán mint a természet maga. Ott nőttem föl, mint az erdő tölgye, szabadon, kitéve viharoknak és napfénynek, erősödve viharban és napfényben, ott telt meg szívem titkos vágyakkal és ábrándokkal, fiatal, izmos testemben szelid, érzékeny szív lakozott, de makacs akarat, mely olyanmilyre ellensége egymásnak és mégis oly gyakorta találkozik egy és ugyanazon lélekben, hogy alkalomadtán végzetes küzdelmet indítson a belső élet boldog összhangja ellen.

Mit tudtok ti a szerelemről? Versben, prózában

megéneklitek, tűzét, lángját, erejét piacra viszitek, árát zsebre vágjátok, vígan fűtyörésztok, vagy gyáván nyögdecseltek, mint afféle elpuhult úrfiakhoz illik. És hősnőitek, a szerelmi lánggal szivükben, épp annyit gondolnak reátok, mint a konyhapénzre, melyet annak idején megannyi furfangos módon fognak fölemeltetni. Ez a szerelem?

Nem, soha! Visszfénye, maradványa a régi szívnek, hiu virág, könnyen hervadó szirmokkal! Szeretném, ha láttátok volna őt! Hófehér arczát, mely oly gyöngéd volt, mint szive, oly tiszta, oly nemes, magas homlokát és barna szemét, melyből értelem és jóság sugárzott, mely soha-soha, egyetlen percze sem tudta titkolni azt, a mit lelkében érzett, melyből úgy olvastam, mint egy nyitott könyvből és jobban értettem, mint könyveitek közül akárhányat.

Mit érdekel az most, hogy karcsú, hajlékony termete volt és sarkáig érő, aranyszőke haja? Hányszor símult hozzám az, hányszor temettem arczomat e bűvös, édes, lágy, illatos, élő selyembe; az én szerelmem nem volt önző, nem tapadt a külsőhöz, nekem a legszebb, a legdrágább volt a világon, az én erőmet az ő gyöngédsége ragadta magával, lelkem — úgy éreztem — össze-forrott az övével, ha volt földi salak rajta, lefoszlott róla, szerelmem tisztító vihar volt, mely lemossa

a port, mit a száraz, terméketlen idő szele hordott össze és fölfrissíti, növeli életerejét.

Oh, fiúk, az én szerelmeim! A gondolat édes rabszolgasága, a vágyak boldog szabadsága, az álmok pompás, színes szövődése! Ez volt! — És ő maga! Elrejtve, visszavonulva él a világtól, titkon maga által se észrevéve fejlődött, növekedett lelkének kincses háza, a tudás nem homályosította el üdeségét, a szerelmet nem könyvekből tanulta, hanem mert szeretnie kellett, a mint illatoznia kell a virágnak, ha eljön a tavasz, mézet gyűjteni a méhnek, énekelni és fészket rakni a madárnak.

Mert eljött életének tavasza, mert megérezte, hogy szívem érte dobog, szemem rája néz, gondolatom nála pihen meg. Mert — szóval — lelkünk tartalma egygyé olvadt, megértve, megbecsülve, fölemelve, boldogítva egymást, célta adva az életnek és tartalmat a céltnak. Oh, kevés volt a szó és sok az érzés és néha talán csak azért nem merem beszélni, mert nem győztem betelni azzal, a mit édes, tiszta, hűséges szeméből kiolvastam.

Vége van! Lássátok, hogy ragad most is még, annyi év után, annyi szenvedés, annyi csalódás után magával. Tíz hosszú esztendő elfojtott keserve tört ki szivemből. Jól esik, megkönnyebbülök; ne nevessetek, ne gúnyoljátok, ne ítélkezzetek. Édes fiam, ki színeket rakol palettádról a vászonra, nincs

annyi színed; poéta, nincs annyi hasonlatod, a mennyivel lerajzolhatnád, kifejezhetnéd azt a boldogság képét, azt a szenvedés képét, a miben részem volt.

Nem kezdem újra, ne féljete. A véghez közeledem és csalódásom és veszteségem elmondása nem tart annyi ideig, bár sok-sok ideig tartott és fog még tartani, mint boldogságomé, bár rövid álomnak látszik az egész. Ma tíz éve, dél volt és sugárzó nap küzködött a tornyosuló felhőkkel, szokásom szerint ellátogattam hozzájuk. Ragyogó arcom fölülmulta az eget, mert semmi, de semmi felhő nem látszott sem közelről, sem távolról.

A konyhában találtam. Akkor már többször tartózkodott és foglalkozott itt, gyakorolta magát, hisz úgy volt, hogy nemsokára . . . Szóval: bementem. Nevetve fogadott, nagy tésztavágó kés volt a kezében s tréfás fenyegetéssel elém tartotta.

Hallom, csöndesen fiúk, hallom most is és sohasem feledem enyelgő hangját:

— Ne merjen hozzám nyulni. Megvágom!

De oly mosolygó, oly édes, oly ellenállhatatlan volt és én oly szenvedélyes, oly boldog fiatal gyerek, hogy — hisz sejthetitek — hebehurgyán felé rohantam, éles fájdalom, káprázó szemem előtt vérsugár szökött föl . . . és itt vége. A szerencsétlenség megtörtént. Ha van közelben orvos, talán

megment, de a szomszéd városból kellett hozatni s mire kijött, már késő volt. Így maradtam csuffá és szerencsétlenné téve mindörökre. Általa csuffá és általa szerencsétlenné, ki egy volt velem, lelkem jobb, tökéletesebb fele. Ah, igen, látom ajkatokon a kérdést. Hogy ily vékonyka szálon függött szerelme? Eltűnt, miután oly sebet ejtett rajtad, mely elrútította arcodat? Ne mondjatok ítéletet róla! Nem tűröm most sem, mert szeretem most is. Mert soha egyetlen szóval sem árulta el a szívében föltámadó undort. Oly jó volt, hogy eltitkolta, elrejtette előlem, hányszor sirt bánatában, hányszor kért zokogva bocsánatot, hányszor ígerte, hogy egész életét nekem szenteli. Igen és meg is tette volna. De már nem szeretett. Mondottam, hogy olvastam a szeméből és hiába volt minden igyekezete, láttam az igazságot.

Ki mer rajta csodálkozni? A pillangó fölkeresi-e a hervadt virágot? Nem addig szereti-e, a míg illatos? De én nem voltam és nem vagyok virág. De láttatok-e korhadt fán madárfészket? Egyéb-ként mit töröm én a fejem hasonlatokon?

Megéreztem, hogy boldogtalan lenne velem s az én szerelmem az én boldogságom árán sem tűrhette az ő szenvedését. El kellett felednie engem és bizonyosan el is felejtett. Otthagytam ősi birtokomat, föl tudjátok-e fogni, mit jelent, hogy zsidó

bérlő szipolyozza az ősrégi földet s eltüntem hazulról, el bucsúszó, el híradás nélkül, mivelhogy gyöngének éreztem magam vele szemben.

Azóta hol a nagy világban bolyongok, hol itt ténfergek a magas kőházak és meghamisított szívek városában. Nem tud felőlem semmit és én sem róla. Mert nem éltem volna túl a pillanatot, mely talán új boldogságát hozza hírül.

Így sejtem, hogy az, kívánom, imádkozom érte, de a biztos tudás . . . Anyám emlékének kell megőrzene attól, hogy visszafojtsam halálvágyamat. És most tudtok mindent. Ez a történetem. A tanulság tietek, a szenvedés enyém.

Hirtelen összeszorította ajkát és elhallgatott. A piros vonal égett, izzott orrán, de szeme szárazon meredt a semmiségbe, a ránczok élni, mozogni látszottak arczán és soha, de soha, a míg élek, ne lássak senkit oly boldogtalannak, oly csüggedtnak, oly lelkileg megsemmisültnek, lesujtottnak, se barátaim, se ellenségeim közül.

Mindnyájan hallgattunk. Oly szenvedélyes szerelem és oly vad boldogtalanság tört elő a fátyolozott hangból, hogy árnyéka ránk vetődött, lenyűgözött, elhallgattatott. Mintha elsatnyult érzésünk nem emelkedhetett volna föl abba a magasságba és nem szállhatott volna alá abba a mélységbe, a hol az ő boldogsága és szenvedése tanyázott. Csak

a régész viselkedett különös módon. Én szokásom szerint önkéntelenül körüljártattam szemem, lesve a hatást a különböző emberi arcokon és minduntalan megakadtam a régésznél, ki látszólag nyugodtan evett, de tényleg alig palástolhatta izgatottságát, mintha csak valamire készülne, vagy az egész történet meglepő, különös hatással volna reá. Néha merőn nézett az elbeszélőre, néha mély, igaz, hogy úgy mondtam határozott részvét tűnt föl szemében, néha meg elmosolyodott azok szokása szerint, kik valami kellemes meglepetést tartogatnak.

A csönd azonban nyomasztóvá kezdett válni és egyikünk sem merte banális szóval megszakítani. Maga az elbeszélő szakította meg.

Fölrezzent tünődéséből és érdes hangon szólt:

— Beszéljen most más más történetet. Ne higyjétek, hogy vigasztaló szavakat várok. A szó annyit ér a szívemnek, mint a halálos seben az angol flas-trom. Rajta, György, töröld meg a szájadat és mondj valamit. Ha a női hűségről akarsz beszélni, figyelni fogok.

— Valóban, a női hűségről fogok beszélni — mondta György, a régész és szószerint teljesítve a parancsot, megtörülte száját — és ha nem csalódom, figyelni is fogsz. Még a nyáron tapasztaltam ugyan, de ha tíz év nem hosszú idő a feledésre, miért legyen az hat hónap? Igenis, tudjátok, hogy

a nyáron a felföldön barangoltam. Ott bujtam a régi templomok padlását és fotografus masinámmal fölfegyverkezve, lekaptam egy-egy renesszánsz-kori ház homlokzatát. Nem szorítkoztam pusztán a tudományos célra és rendszertelenül kalandozván városból falura és faluról városba, sok szépet élveztem és sok hasznosat láttam. Átlag egy-két napot töltöttem egy helyen, de csaknem négy napot abban a kis faluban, a melynél szebb, költőibb helyre összes bolyongásaim közt nem akadtam. Volt ott minden, fiúk : síkság, hegy és völgy, sziklából fakadó forrás, gyorslábú szarvas és otromba medve, csak éppen civilizáció nem volt. És volt egy régi templom, régi pap misézett benne és a régi orgona mellett régi kántor énekelt kopott, megviselt hangon . . .

Visszafojtott lélekzettel figyeltem. A régész változatlan hangon beszélt, de szeme mereven tapadt a csonkaorrú ember arczára. Ez lángolt és megint elsápadt, ajka remegett és nagyot ütött öklével az asztalra :

— Ha ott jártál volna, hallgas, fiú! Ha játékból ismétled szavaimat, torkodra forrasztom.

— Nem tudom, hogy ott jártam-e — folytatta rendületlen nyugalommal György — csak azt tudom, hogy nem fogsz torkomra forrasztani semmit. Te elmondtál egy történetet, én elmondok egy

másikat. Közbe legyen mondva, a régi templom padlásán egy értékes alabástrom szobrot találtam, mely a maga nemében érdekes specziálítás, de ez nem tartozik ide. Ellenben idetartozik, hogy hűségesen eljártam a reggeli misére, szerettem az öreg kántort, az öreg papot, a régi orgona megfakult hangját, a templom gothikus, homályos boltozatát, az egyszerű embereket, kik egyszerű szívük egyszerű imáját ajánlották föl a szeretet Istenének. A kórusról lenézegetve minden nap, kivétel nélkül, megakadt a szemem egy karcsú, feketeruhás leányalakon. Ha a keskeny ablakon betévedt a napsugár, egyenesen a feketeruhás alakot világította meg, valóságos dícsfénynyel környezve, hogy a szőke haja ragyogott, fénylett kalapja alatt, mint egy arany korona. S ha mise végén elhagyta a templomot, mindig utoljára hagyta el, nem győztem betelni arcának nem szépségével, hanem nemes méltóságával, a fájdalommal, a szenvedéssel, mely megtisztultan rajzolódott le a halavány vonásokra. Ilyen arczuk lehetett az ó-kori keresztények mártírjainak, ha a hitük által megszentelt halálra készültek. Ilyen arczuk lehetett, ilyen szent, ilyen lemondó és mégis nyugodt és békés. Kit gyászolhatott? Ki érdemelhette ki e szenvedést? Ki ölte ki e barna szemből a boldogság ragyogását? Meg kellett tudnom és meg is tudtam.

Elhallgatott. Mindnyájan éreztük, hogy valami készül.

Az Oláh kezében megcsöndült és összeroppant a pohár, kezét megvérezve, nem is törődött vele. Melle zihált, lélekzete hallható lett, nehéz, szaggatott lélekzése, árulója a belső harcznak, az újból fölzavart emlékeknek, a mult biztos, a jövő bizonytalan képeinek.

Nem mert közbeszólni, mintha attól rettegne, hogy egyetlen hang fölforgatja fejlődő reményeit. Sohase éreztem annyira az aggodás és öröm bizonytalan egybeolvadását magam sem, mint ebben a pillanatban, mikor a régész egy színésznek is becsületére váló rafinériával függesztette föl várakozásunkat, kényelmesen teletöltve poharát, kényelmesen kiürítve, kényelmesen hátradőlve, mintha csak élvezni akarná szavai hatását.

— A régi plébánost vettem tehát elő — folytatta tovább — a régi plébánost, ki egyébként vendégszerető gazdám is volt. Megtudtam a szép, igenis, még mindig szép szőke leány mélységes gyászának okát és úgy adom elő, a mint hallottam. Az öreg plébános, ősz hajú és szelid szemű ifjú agg, sokáig nézett reám, mintha azon csodálkozónék, miért érdeklődik a régi síremlékek és freskók kutatója az emberi szív szenvedései iránt; aztán olyan hangon kezdett beszélni, a miből nyilván

kiértett, hogy egész szívével átérzi annak csalódását, a kinek történetét elmondja:

— A férfihiúság áldozata ő! — mondta szomorúan eltűnődve. — Soha jobb, tisztább, ártatlanabb szívű leány nem növekedett föl szemem előtt és a férfi, ki e szívet megnyerte, azt hittem, öcsém, sokáig azt hittem, hogy a férfi is méltó lesz hozzá. Lássá, én is azt hittem, hisz nem ismerem a világ csel-szövényeit, azt hittem, hogy a nő legnagyobb gyöngéje a hiúság, a férfiút erősnek, bátorinak, az élet nagy föladataira megedzettnek gondoltam mindenha. És éppen abban kellett csalódnom, kinek lelkébe én csöpögtettem először a férfi nemes erényeit, kit valamikor térdemen lovagoltattam, kinek becs-vágygyal telt szívébe én ültettem el az igazi élet-cél csiráit. Láttá volna csak, öcsémuram, őket, van szíve, hát tiszta gyönyörűségét találta volna tiszta érzésükben... De nem, nem beszélek róla többet. A férfival, éppen a leány keze által, oly baleset történt...

Oláh fölugrott helyéről és előre hajolva, hörgő hangon kérde:

— Miféle baleset?

György elutasítólag legyintett kezével.

— Nem mondta, tehát én sem mondom. Oly baleset történt, mely elrutította arczát. És képzelje el, egy férfi, erős, büszke, okos, minden lelki jóval

fölruházva, nem tudta megbocsátani a leánynak, ki neki adta egész szívét, szívének minden vágyát, nem tudta megbocsátani, hogy megrontotta külső, mulandó szépségét! Elment, eltűnt, világgá futott, talán elpusztította magát, itt hagyva a lelkifurdalás, a bánat, az emésztő szerelem martalékául ezt az ártatlan teremtetést. És míg ő Isten tudja hol tévelyeg, hol gyógyítja meghasonlott lelkét, hol keres orvosságot sértett hiúságára, e gyermek, én tudom, hisz második atyja, egyedüli bizalmas barátja vagyok, e gyermek őrzi emlékét, hervad mint a virág, melyet elzárnak a napvilágtól, szeret most is, talán jobban, mint a boldogabb időkben, mert azok közé tartozik, kiknek érzését a megpróbáltatás erősíti. Nézzen rá kegyelettel, fiatalember és imádkozzék, hogy hasonlatos legyen hozzá az, kit Isten élettársául kiszemelt. És mily csodálatos Isten jósága! Reményt önt szívénkbe, hogy megóvjon a végső csüggedéstől. Ugyan mi tartaná fönn e gyöngéd leányt, ha nem élne szívében a remény, hogy még visszatér hozzá a férfi, visszatér hozzá tíz hosszú év után, hogy boldoggá tegye őt, megbánva tévedését, lemosva, letörölve hiúságát. Mert hisz remél és imádkozik és a Gondviselés nem hagyja el... E dolog történt Szilfalván, a leány neve...

— Évi!

Velőtrázó sikoltás hallatszott. Egy pár szék földült, a mint egy ember, arcából, önmagából, egész valójából kikelve, előre rohant. Félrelökött mindnyájunkat útjából és senkivel, semmivel nem tördöve, rohant Györgyhez. Megragadta és megrázta vállát és fuldokolva, egész testében remegve, ismételte az egyetlen szót, mely ránézve az életet, a boldogságot, a mindenséget jelentette. «Évi! — ugy-e, Évi!» És György most már levette mesterkélt közömbösségét, félig mosolyogva, félig könyezve hajtogatta fejét, míg mi mindnyájan, kik ott voltunk, egymásra nézve, mondhatlan, de örömmel teli zavarodással élveztük a Gondviselés csodálatos, áldó kezének e munkáját. Az a nagy komor ember sírt, zokogott, könyezett és csaknem összeroskadtt a hirtelen jött öröm forró áradatában, elkapta György kezét és szenvedélyes erővel ajkához szorítva, suttogta:

— Hát vár rám? Hát szeret? Hát nem undorodik tőlem?

— Vár rád és szeret; siess és ne késsél tovább!

Mintha álomból ébredt volna, fölriadt és gyors mozdulattal nyult kalapja után.

— Vár rám! Ne tartsatok vissza! Te — igen, te ölelj meg, s mindig ily boldog légy, mint én!

A piktorhoz ment, magához szorította ott, a vendégloóban, ott, az emberek szemeláttára, mivelhogy

a boldogság soha, de soha nem látja a világ irigy vagy kíváncsi tekintetét. És elrohant, mi kábultan néztünk utána, kábultan, de megkönnyebbülten. A régész ocsudott föl először és poharát kiürítve, nyugodt hangon mondá:

— És mégis az öreg papnak volt igaza. Az ő hiúsága szenvedett sérelmet, nem a leány irtózott tőle, hanem ő saját magától. S azt az irtózatot olvasta ki a leány szeméből, a részvétet, megbánást, a szomorúságot így ismerte félre, a mint mi is akárhányszor a részvevő szemben saját nyomorúságunk gúnyos visszatükrözését látjuk.

OTTHON.

— Nyugodt lehetsz, Pál öcsém. A feleségednek nem esik baja. A mi kis leányunk bizonyosan jól fogja magát érezni szép szobácskájában. Nem igaz, anyjuk?

Az «anyjuk» egy kicsit sírt, egy kicsit nevetett. Jóságos szeméből hamiskás, örvendező pillantást vetett urára és míg a fiatalok szorosan egymáshoz simulva, ki nem fogytak a becéző szavakból, gyöngéd erőszakkal fogta leánya kezét.

— Úgy van, úgy, a mint az öregem mondja. Csak szálljon föl gyorsan, mert lemarad.

Az öreg úr helyeslőleg bólintgatott.

— Igen és kurtavasat kap. Szeretnéd, Gizike, ha az uracskád kurtavasban csücsülne?

A fiatal asszony rémülten nézett az ura megindult szemébe; az öreg úr hangosan nevetett, a kaulauz harsányan kiabált s Pál úr egy tartalékos tiszt-hez sehogy sem illően ellágyulva ölelte utoljára magához-féléves asszonykáját. Hiába! Katonáék

kemény parancsa alól nincs appelláta. Meg volt írva, hogy huszonnyolcz napig Galiczia hegyeit tapossa, komisz bakákkal veszekedjék, maga sem tudja miért, és arannygalléros tiszturak okvetlenkedéseit tűrje, hasonlóképen nem tudva miért. A vonat fütyült, a kerekek nyikorogtak, egy fehér keztyüs kéz egy tisztí sapkát lóbált s egy másik apró remegő kezecske fehér zsebkendőt lobogtatott, egy kanyarulat és a fiatal asszonyka már ott zokogott fuldokolva édesanyja kebelén. Természetes, hogy a jó öreg asszony maga is hamarosán sírva fakadt és csak a polgármester úr dohogott a bajusza alatt:

— Nézze meg az ember! Talán bizony sajnálod azt a pár napocskát, a mit öreg szüleid között fogsz eltölteni? Hát mi velünk már nem is törődöl? Azt hiszed, olyan könnyű hat hónapig nem látni azt, a kit húsz éven át még a széltől is óvtunk? Jól van, jól, nem szóltam semmit.

Mert bizony Gizike még keservesebb sírásra fakadt és valójában nem volt tisztában azzal, nem követ-e el hálátlanságot jó öreg szülői ellen. De első ízben szakadt el urától, a nagyváros lármás, változatos életéből először tért vissza a szülői házba, napfényes boldogságára először borult az élet kötelességeinek hideg árnyéka és nem tehetett róla, de fájt, nagyon fájt a szive. Gondolata a robogó vona-

tot követte messze útjában, ezernyi titokzatos, aggodalmas sejtelem tódult, kavarodott össze fejében és a kocsi puha, kényelmes párnáján ülve, rászorította remegő ajakára zsebkendőjét, hogy visszatartsa a föl-föltoluló zokogást.

Haza értek. A városi hajdu, a régi módi, kiviaszkolt bajszú öreglegény glédában állt a vadszőlővel befuttatott ambitus előtt és bizalmaskodó jókedvvel hunyorgatott reá. Az ezer ránczczal barázdált arcu szakácsnő kezét csókolt és nagyságos asszonynak nevezte; egy fehérszőrű vizsla okos, húséges fejét kezéhez dörzsölte, aztán veszett ugrándozást vitt véghez széles örömében a tükörtisztára söpört tágas udvaron. Minden, de minden a régi volt az atyai házban és mégis minden, de minden új és szokatlan, csaknem szomorúan csendes és egyhangú, csaknem bántóan üres, bár napfény áradt szét a kert virágágyain, bár édes, ismerős illat szállt föl belőlük és bár mindenki, kiket gyermekkorában óta szeretett, őt vette körül ismét, neki hizelgett, neki kedvezett, gondolatát iparkodott kitalálni. Észre kellett vennie, hogy szülői néha kedvetlenül, szomorúan néznek össze, a vacsorát igen rossz étvágygyal költötték el; az öreg úr beletemetkezett ujságába, a nélkül, hogy érdeklődött volna az ellenzék viselkedése iránt, melynek «átkozottul lanyha» viselkedése miatt nem egyszer lázadt fel elégedet-

len szittya vére. Az öreg asszony meg kötését vette elő, de a hosszú tűk igen remegtek kezében, sőt — a mire emberemlékezet óta nem volt példa — néhány szemet el is ejtett. Gizike nem érzett egyebet, minthogy nincs semmi ereje jó szülői szomorúságát eloszlatni. Hisz még egész szive szomorúsággal van eltelve, a bucsúcsók még égette ajkát, a könny még nem száradt föl szeméből és szerelmének részese, életének társa, támasza messze idegenben van, minden kényelemtől megfosztva, talán szomjuhozva, talán éhezve, mindenesetre édes, puha fészük már megszokott kényelme nélkül. És hiába, erre a gondolatra sírnia kellett.

Az öreg úr eldobta az ujságot és haragosan csapott öklével az asztalra.

— Teringettét, hát már örökké pityergést kell hallanom. Úgy, kezd rá te is, tudom Istenem, úgy elmegyek, hogy bottal üthetitek a nyomomat.

Szörnyű haragos villámokat lövelt a szeme, holott szive mélyén csupa fájdalmas csalódás lappangott. Gizike letérdelt eléje és megcsókolta a kezét.

— Oh ne haragudj apuskám — szólt szívhez, szóló hangon — ha akarod, visszamegyek, elleszek én otthon is, csak ti ne haragudjatok rám, de lásd, Palit most senki sem gondolja és, először, Istenem először hagyott el engem. Az öreg úr valamivel szelidebben dörmögte:

— Kell is gondozni egy olyan nagy kamaszt! Ha visszatér, annál jobban megbecsül téged. Most tudja majd meg, milyen kincset rabolt el tőlünk, a te öreg szüleidtől, a kik oly nehezen vártak téged. Igen, igen, édes gyermekem, üres volt nélküled ez a ház, néma és kihalt, csak úgy jártunk-keltünk benne, mint egy nagy sírboltban és vártunk téged, hogy megint kaczagni, énekelni fogsz nekünk, úgy mint régen, tudod; igen, anyád még a zongorát is fölhangoltatta—no lásd, annyi az egész, hogy öregek vagyunk és te a mi egyetlen, drága kis leányunk.

Persze, hogy e beszéd nem volt alkalmas a zokogás csillapítására, sőt az öreg úr maga is erősen köhécselt, de térdére simúlt az édes, szép fejecske, puha keze ott remegett az övében és érezték mind hárman, hogy szívük együtt dobog megint, hogy a régi-régi szeretet árad ki egyikből a másikba, hogy egymás szomorúságát megértve, enyhül a fájdalom nyomára és oszladozik, mint a nyári felhő. A fiatal asszony megcsókolta szülőit és gyöngéd, kicsit remegő, halk hangon vett búcsút tőlük.

— Meglátják, jó kis leányuk leszek. De úgy-e, mama is sírt volna, ha atyusnak olyan hosszú időre el kellett volna utaznia? Most kipihenem magam, az utazás is kifárasztott, majd holnap vagy holnapután talán nevetni is tudok.

Holnap vagy holnapután — talán később, de egyszer mégis csak fölhangzott a kis kertben, vagy az árnyékos szobában a régi vidám, üde kaczagás. Az első levél megérkezett, telve szerelmes sóvárgással, de itt-ott egy-egy vidám, katonás megjegyzés, a változatos élet egy-egy tréfás epizódja, a generális urak jókedvű kifigurázása, mind azt bizonyította, hogy a tartalékos hadnagy úr sem éhen nem hal, sem kurtavasban nem ül, sem ki nem törte a nyakát az ismeretlen havasok mélységes szakadécai közt. Galiczia egy-egy kis falujában és Nyirházán tömérdek papiros fogyott el, az államkincstár tömérdek bélyeg árával gyarapodott, a könyvezés mind ritkább lett a tiszta kékeségű szempárban és a mosoly mind gyakoribb a piros ajkak körül. A polgármester úr rég nem tapasztalt engedékenységet tanúsított a városi ellenzék véresszájú kolomposai iránt, a képviseleti üléseket vidám arcczal, patriarkális kedélyességgel vezette, a hivatalos órák betartását pedig annál kevesebb szigorúsággal követelte meg, mert jó maga is akárhányszor már déli harangszó előtt otthon ült az üveges tornáczon, boldog gyönyörűséggel hallgatva leánya csevegését vagy egy-egy részletet vejének naponta érkező leveléből.

Mert a fiatal asszony lelke lassan-lassan csodálatos változáson ment át. Az elhagyott s újra föltalált

otthon bűvös varázsszal fonta be egész gondolatvilágát. Minden, de minden gondtalan leánykorára emlékeztette; a kert rózsafái és szegfűi, a régimódi butorok, az ősi zenélőóra kopott, mélabús melódiáival, a kis leányszoba kék atlaszszal bevont székecskéi s hófehér ágya, hol valamikor — néha úgy rémlett, nagyon-nagyon régen, néha meg, hogy csak most, az imént — álmait, ábrándjait szövögette. Leánynak érezte magát, kis, fiatal, félénk és mégis vidám leánynak, ki várja titokzatos lovagját, a nemes, a bátor, a szép és jó, hódoló ideált. Olykor pamlagján üldögélve, ölébe ejtette kezét és eltűnődött az életében beállott nagy változáson. A fényes hold épp úgy bevilágított szobácskájába, mint egykor régen, de tekintete üres, pusztá falakra esett; hiányoztak róla az apró, kedves emlékek, a tánczrendek, barátnőinek és ismerőseinek arczképei. Mind, mind ott vannak az új fészekben, az óriás város rideg bérházának második emeletén, a hova nem hallatszik be más, mint a villámos vasút örökös csengetése és a kocsik végeszakadatlan robogása. Itt, oh itt balzsamos illatot hoz be a nyitott ablakon a hűvös esti szél, a tücsök czirpel, éji lepke zsong a lámpavilág körül, különben csend, végtelen, andalító, titokzatos csend, a mi elringatja lelkét és visszavarázsolja a tovatűnt álmokat. Oh mily színes, mily ragyogó álmokat, mennyi bohóságot,

mennyi ártatlan tervezgetést, hogyan folytak akkor a napok, egyik a másik után, gondtalanul; az élet minden komoly, hétköznapi kérdése mennyire távol volt tőle, hogy óvták azok, kik most a szomszéd szobában róla álmodnak, kiknek minden öröme ő, egyedül ő és senki, de senki más e világon. Míg most?

Igen, míg most? Elővette ura levelét és átfutotta újra. Még gondol rá és gondolatban csókolja, öleli, de vidám, jókedvű, oly élvezettel írja le kalandos életét, mintha csak örömét találná a változatosságban. «Az ezredes csinos, kaczer felesége is itt van. Nem féltesz?» Oh nem, nem félti, de miért ír róla? Hirtelen mégis behunyja szemét, de azért látja a kísértő, föl villanó képet: az urát, csillogó uniformisában, hetyke tiszturak közt, a mint bókokat mond egy asszonynak, — egy idegen asszonynak! Oh bizonyosan bókokat mond és abban a pillanatban bizonyosan nem jut eszébe ő, ki itt sirdogál elhagyott leánykori szobájában. Sír? Nem. Boldog, hogy itt van újra, itt régi emlékei, régi álmai közt, környezve a régi szeretet által.

Mindez nem egyszerre, egy napon jött. Lassan, egyik a másik után, míg végre csodálatos, édes gyönyörűséget talált visszatért régi életében. Mintha rég nem látott kedves ismerőst látna viszont, úgy örvendett önmagának. Leánykori világos ruháiba

öltözködve járt-kelt, nagy meglelégedésére öreg szüleinek. Néha valami új vendég kisasszonynak czímezte s ilyenkor fülig boldogan pirulva, elnevette magát. Aztán egy hétig levél sem jött az urától, egy-egy képes levelezőlap mindössze, egyetlen rövid sorral. «Iszonyú strapa — csókol Palid.» — A polgármester úr ilyenkor jelentősen húzta föl szemöldökét és kételyeit csöppet sem iparkodott titkolni.

— Ismerjük a tiszturacskák strapáit! Ismerjük!

És Gizike azon vette észre, hogy alig érez szomorúságot. Mintha ez a megújult élet örökké így tartana, mintha a tegnap és ma összeolvadna és nem is lenne közte semmi különbség.

Ekkor történt, hogy egy nap hűvös alkonyán a rózsával befuttatott kis lugasban varrogatva, könnyed, vidám és mégis férfiasan csengő hang riasztotta föl. A hang ismerősnek tetszett: mélyen elpirulva figyelt. Nevét hallotta — csendes álmélkodással, lágyan kiejtve:

— Gizike itthon? Mit gondol, urambátyám, rám ismer-e még?

Máris ráismert. Senkinek másnak nem lehet ily lágy, behizelgő hangja, mint György lovagnak, Bánáthy Györgynek, ki egykor régen, süldő leánykorában először zavarta föl szívének nyugalma. Ki egykor régen annyi édes semmiséget suttozott

fülébe, kinek közelgő lépteit lázas izgatottsággal, mohó örömmel leste valaha, de a ki eltűnt a szemhatárról, hirtelen, bucsúzás nélkül, tömérdék álmatlan éjszakát okozva s tömérdék fájdalmas könyet sajtolva ki szeméből. Most újra jön és közeledik. Kezét szívére szorította és lélekzetét is visszafojtva várt. Mint egykor régen. Fehér ruhájában úgy állt ott a lugas félhomályában, mint egy fiatal, szerelmét félénken titkoló leány. És valóban félt is. György lovag mélyen, talán nagyon is mélyen hajtotta meg magát. Vadászöltönye pompásan símult erős, férfias termetére; barna, sápadt arczán s kissé mélyen fekvő sötét szemében futó öröm és néma csodálkozás tükrözött:

— Bemutassam magam, nagyságos asszonyom? Vagy remélhetem, hogy szánandó áldozatai sorában egy kis helyet szentelt az én emlékemnek is?

Az elbizakodott és elkényeztetett hiu, szép férfiak nyegle hangján ejtette ki e szavakat, de a nyegle hangnak lágy, kellemes zenéje volt, mely szinte észrevétlenül símult be a szívbe. A fiatal asszony kezét nyújtott és nekibátorodva, mosolyogva felelt:

— Az áldozat, úgy látom, elég jó színben van.

György úr nevetett:

— Pompás . . . és maga egészen a régi aranyos, jó . . . pardon, semmise nehezebb, mint magát nagyságos asszonynak nevezni.

— No — szólt közbe az öreg úr a háttérből — az nem is szükséges. Gizike négy hétig a mi lányunk megint és jobb, ha nem juttatja eszünkbe semmi a vállást. Nem igaz, Gizikém?

A fiatal asszony most már egész jókedvűen integetett.

— Úgy-úgy, — tudja, most szabadságon vagyok és ki akarom használni én is.

Bánáthy meghajtotta magát.

— Ezt úgy veszem, mint engedelmet arra, hogy én is a régi lehessenek.

Egyedül maradtak a félhomályban az illatozó rózsák közt. Bánáthy merően nézte a bájos, üde arcot és hallgatott. De szemének szomorú csaknem komor tekintete beszélt. Később halk, nyujtott hangon ennyit mondott:

— Emlékszik? Itt, egykor, régen! . . . Soha azóta nem voltam boldog. Emlékszik?

Ha emlékszik-e? Oh már rég-rég elfeledkezett róla, új érzés, új boldogság vette hatalmába, de most, mikor beleélte magát tovatűnt leányéletének egész bűvös világába, most emlékezett. Emlékezett és halkan föl kacagott, mintha észre sem vette volna a férfi komolyságát.

— Oh nagyon, — soha annyi virágot nem kaptam és soha . . .

— És soha annyi virág nem hervadt el. De igaza

van. Jókedvű, vidám, boldog korszak volt az — legyünk megint vidámak, talán a boldogságból is visszatér hozzám valami. Hozzám, — mert magának nincs szüksége rá.

És a kitanult világfi gyakorlottságával minden átmenet nélkül könnyed, tréfás, szellemes hangba csapott át. Jókedvű apróságokat beszélt pompás sziporkázó ötletekkel tarkítva a régi ismerősökről, legényekről, lányokról, kik azóta boldog vagy boldogtalan párokká lettek. Gizike pedig érdeklődött minden iránt és nevetett mindenben. Semmi másra nem gondolva, minthogy egy emlék eleven valósággal tért vissza a múltból és jól esett, hogy visszatért, hogy itt van, mellette ül, hogy édes gondatlansággal kaczaghat újra. Semmi, de semmi nem zavarta ezt a bűvös hangulatot, Bánáthy jól ügyelt minden szavára és a fiatal asszony nem vehette észre szemének izzó tüzét, mely reátapadt a homályból kifehérlő karcsú termetére.

— Lássá, — mondta később, mikor György lovag távozni készült — atyusnak igaza volt. Úgy érzem magam, mintha nem is mentem volna férjhez... oly boldog vagyok, mint leánykoromban és maga...

— Én, igen — vágott közbe gyorsan Bánáthy — én a boldog kor egy színes szappanbuborékja voltam, melyben gyönyörködött valaki, de a mely után egy kicsit sem bánkódott, mikor szétpattant.

Ez a gyermekek szokása és minden szappanbuborék sorsa . . . Jól mondtam ?

Gizike kifelé indult és kezét nyújtva felelt :

— Tudja, én nem sokat értek a maga képleteihez, de örülök, hogy újra láthattam és sajnálnám, ha többet nem jönne. Már úgyis csak rövid ideig maradok.

Bánáthy megcsókolta a puha, fehér kezecskét és kijelentette, hogy engedelmeskedni fog. És engedelmeskedett is. Mindennap megjelent, többnyire alkonyatkor, a kis lugas tanuja volt vidám fecsegésüknek. Bánáthy alig észrevehetően változtatta szerepét, néha — igen rövid időre — elhallgatott és valami titkos szomorúság ömlött el barna, érdekes arcán. Ha a fiatal asszony kérdezősködött, reáemelte fénylő, sötét szemét és suttogó hangon felelt :

— Ha kérdeznie kell — hiába mondanám. Hol is hagytam félbe ?

És folytatta tovább és Gizike öntudatlanul engedte át magát szavai varázsának és kis szobácskájába térve kikönyökölt az ablakon, ábrándokat szöve-fonva, melyeknek nem volt se tartalmuk, se tárgyuk, épp úgy, mint a régieknek, az elmúltaknak, de a melyek ott kavarohtak a tiszta levegőben születve, a végtelenség rózsás ködében és megsemmisülve ugyanott.

— El fogok utazni és azt hiszem, nem is lát többé, — mondta egy ilyen estén Bánáthy tompa, fojtott hangon.

A fiatal asszony őszinte sajnálkozással fordult felé:

— Azt igazán sajnálom. Azt hittem, megvárja az uramat. Négy nap múlva érkezik.

— Őt . . . éppen őt nem akarom bevárni.

— Miért? Nem olyan okos ugyan, mint maga, de . . .

— De jobb és boldogabb is. Ha meglátja, szét-pattan újra egy szappanbuborék, maga elfelejti és nincs kedvem, nincs újra végigjátszani e hálátlan szerepet.

Volt valami a hangjában, ami megremegtette a Gizike szívét. Úgy képzelte, hogy forró lehelet éri arcát és némi szánakozás vegyült hangjába.

— Nagyon hálátlannak tart engem, Bánáthy. Sohase feledem, mennyire segített nekem fölújítani azt az időt, mikor még nem ismerve az életet, egészen boldog voltam.

— És most nem az?

— Most? Most is úgy érzem magam, mint akkor. És ezt magának köszönhetem. Maga igazán jó ember, egyszer régen pedig — bevallom — félttem magától.

Bánáthy észrevétlenül már egész közel húzódott hozzá. A fehér ruha könnyű fodra érintette kezét;

a szőke haj illata elkábította és hirtelen merész hangon kérde:

— Tehát semmi sem teljesült abból, a mit a kis leány megálmodott? A megvalósult szerelem rézpénzre váltotta föl az ábrándok aranyát?

Gizike elnevette magát:

— Lehet, hogy rézpénzre, de igen nagyon sokra, legalább tovább tart és a mi fő, a kezemben van.

Bánáthy közel hajolt arcához és most már nem volt képzelődés, most már igazán érezte égető, forró leheletét és szenvedélyes, fojtott szóáradat hatolt fülébe:

— Dobja, oh dobja el a rézpénzt magától! Szive-lelkének kincse fölér a világ minden aranyával annak, ki megtudja becsülni. Feledje el egy percze azt, ki sohasem érthette meg és én, igen én, Gizike ... én szeretem ... szeretem jobban, mint valaha és akarom, hogy megismerje azt a lobogó lángot, mely bennem ég.

Izzó ajak égette kezét, két erős kar fonódott dereka köré és lázas gyorsasággal egymásbafuló, már értelmetlen szavak szakították szét a jelen gyöngéd, bűvös fátyolát. Ijedten sikoltott föl és szilaj erőszakkal ragadta ki magát a férfi karjai közül.

— Bánáthy — suttogta rémülten — megbolondult?

— Az ... igen, örült, bolond vagyok, szeretem

magát, és oh könyörgöm... ígérje meg... várok — de legyen az enyém!

Nem, — ez a hang nem a régi, bohókás udvarló hangja volt, hanem a férfié és nem is a gyöngéd, ártatlan leányléleknek szólt, hanem egy asszonynak. Egy pillanat és Gizike iszonyodva és rettegve érezte és látta az igazságot és szive összeszorult, szava elcsuklott, fájdalmas, nehéz zokogásban tört ki. — Bánáthy ijedten hökkent vissza. A léha és önző férfit gyáva óvatossága hirtelen szerelte le szenvedélyének mesterségesen szított tüzét és halk, kérlelő hangon próbálta a zokogó teremtetést lecsillapítani.

— Az Istenre kérem, ne sírjon. Valaki meghallja.

A fuldokolva kiejtett szavakból megvetés és gyűlölet hangzott felé.

— Nem bánom, hallják meg... Maga gonosz... gonosz és én is . . . oh én is gonosz és szerencsétlen vagyok!

És úgy érezte, hogy az is. A bűvös fátyol lehullott, az álom elröppent és az élet rút valósága ott állott előtte ijesztő kérlelhetetlenségében, új, soha nem képzelt kísértésekkel. A leányélet eltűnt, mindörökre, gondtalanságával, ártatlan örömeivel, naiv hitével, színes ábrándjaival együtt, a fényes és szent nimbusz, mely eddig visszariasztotta tőle a gonzságot, eloszlott és vakmerően és elbizakodva nyújtja feléje hálóját — a bűn, mely jogot formál reá,

miután másnak esküdött örök hűséget. Másnak, kit szeret, kit oh, mily epedve vár e pillanatban, kinek képe kiemelkedik a homályból, kinek szerető szeme és erős karja védelmezi ezután e világon egyedül. — Oh, zokogott, figyelmére sem méltatva a férfit, könyeiben megtisztulva és megerősödve, miközben Bánáthy közeledő léptek zaját hallva, könnyedén, nesztelenül kisiklott a lugasból.

Az öreg úr jött; észrevette a sietve távozó alakot és összeránczolta homlokát, keményen megragadta leánya kezét.

— Mi történt? Miért sírsz? ... Felelj!

Gizike atyja nyakába borult, könnyes arcát reá szorította erős vállára és szívet indító gyöngye, fájdalmas hangon felelt:

— Semmise történt, atyám, csak vigyél haza! Vigyél haza holnap. Otthon akarom bevárni Palit. Otthon... az én otthonomban, az igaziban, atyám... oh bocsáss meg... az igaziban, az enyémben!

A REMETE KARÁCSONYA.

Az öreg remete éhezett és fázott. Szűk barlangjában keresztül-kasul száguldott a hideg szél, a nyersfából összekötözött keresztet befújta hóval, egyszerű fekvőhelyén szalmája átnedvesedett, hosszú, ősz szakállá összekuszálódott s toldozott-foldozott ezerráncz barna csuháját jól összehuzva ült a hideg kövön és kinézett a szűk nyíláson berengő téli világra. Az erdő fenyőfái hajlongtak és recsegték, varjak károgtak a levegőben, messziről, az erdőség mélyéből a farkasok hosszan elnyújtott, kínos üvöltése vagy szakadozott ugatása hallatszott be. Nem félt tőlük, mert szükség esetén a követ, melyen ült, barlangjának szűk nyílása elé hengeríthette. Tél volt és karácsony estéje. Sok-sok régi bűn vezekléseként Isten irgalmára bízta magát, sem élelme, sem ruházata után nem járt s Isten irgalma nem is hagyta el soha. A környék népe áhitattal zarándokolt hozzá, kikérte tanácsait s imáiba ajánlotta magát, termése fölöslegét letette

barlangja elé s a fölöslegből juttatott a szent a szegényeknek és nyomorgóknak. Sohasem feledkeztek meg róla, csak most, szent karácsony estéjén. Most mindenki otthonában maradt, a hófuvás eltakarta a hozzá vezető szűk ösvényt és talán mindenki arra számított, hogy majd más valaki gondoskodik róla. Azonban senkisé is gondoskodott, az összeszedett száraz galyakat nem volt mivel meggyújtania s a kihalt természet nem csillapíthatta éhségét.

Összekulcsolta kezét és imádkozott. Zugolódás nem támadt szívében s elmékedése bűnbánattal, töredelemmel és megnyugvással volt telve.

— Isten meglátogatta szegény szolgáját. Szívének alázatosságát próbára teszi. Leborulok jószágod előtt, oh Uram, ki jászolban születél, éheztél és fáztál és nem volt hová fejed lehajtanod.

És méltatlannak érezvén magát arra, hogy Isten fiához megpróbáltatásaiban hasonlatossá legyen, mégis a földöntuli elragadtatás gyönyörűségét élvezé és szelid fényű szeméből könnyek peregtek végig ránczos arcán és csillogó kristályként ragyogtak hosszú szakállának tisztos ezüstjén. Lezárta szemét és tovább elmékedvén, egyszerre feltűnt, megjelent előtte életének egész folyamata, ártatlan gyermekkorának kristálytisztos forrása, mely később iszapos mederbe kerülve, szennyes hullámokat

hömpölyögtetett. Látta magát, mint zabolátlan ifjut, rohanva az örvény felé, magával rántva másokat is, őt szerető sziveket, fájdalmat és kétségbeesést okozva mindenfelé, míg nem egy szelid és szép arcz megállította a veszedelmes uton. Akkor kihűlt szive dobogni kezdett újra; akkor eltiport érzései föltámadtak, akkor a hiu gyönyörűségek posványából illatos, virágos mezőre jutott. Lelki világa megtisztult, ismeretlen boldogság sugárzó napja süttött reá, céltalan életének új célja megedzette, munkára készítette petyhüdt izmait és úgy bizott a jövőben, mintha soha, de soha nem vétkezett volna, mintha soha, de soha nem hívta volna ki bűnös tettel vagy vakmerő szóval Isten haragját, úgy várta az állandó boldogságot, mintha soha, de soha se dúlta volna szél önző kezekkel a másokét.

Az erdőből lövés hallatszott. A dördülés erős visszhangot vert a fák között s a remete, elmélkedésében megzavarva fölállt s a barlang nyílásához lépett. Egy fohászt bocsátott az egek Urához azért, ki e szent estén is esztelen szenvedélyének hódolva, megháborítja a természet csöndjét. Oly bűnösnek érezte magát, hogy senkit sem ítél el, hanem csak imádkozni tudott vétkező embertársai jobbulásáért. Csak a hó világított, csak a legközelebb álló fák körvonalai látszottak, a többi elveszett az ezüstös

ködben, mely a távolságban áthatatlan szürke tömeggé sűrűsödött. Még egy dördülés hangzott, közvetetlen utána czikkázó, kékes fény törte át a homályt, a remete éles fájdalmat érzett balvállában s halkan sikoltva összeesett.

Mikor fölnyitotta szemét, vidám tűz lobogott a sarokban, a fantasztikus lángnyelvek változó, élénk, szeszélyes fénynyel világitották meg a barlangot, csodálatos árnyékképeket alkotva a sziklafalon. A bejárat elé vastag vadászköpeny volt akasztva, melyet néha meg-meglóbált a külső szél s óriási denevérnek látszott. A remete nagyon gyengének érezte magát, vállában sajgó, szúró fájdalom égette, szeme a világosságtól és láztól elkáprázva, nem tudott semmit megkülönböztetni, csak egy sötét árnyékot, mely ágya szélén ülve, belebámult a tűzbe s egy másikat, mely ágya előtt a földön hevert és lecsüngő kezét nyalogatta. Önkénytelenül rátette remegő kezét a meleg, szőrös fejre s a kutya azonnal elvakkantotta magát. A másik árnyék hirtelen megfordult s a fény most ráesett arczára. Viharverte arcz volt, barna, férfias és kemény. Gőgös homlok, merész, hamvadó tűzü szem, mely könnyörtelenül és hidegen, elbizakodva és hitetlenül nézte a világot. Most valami megbánás és részvét szelidítette meg a zord vonásokat s lehajolva, a remete homlokára tette hüvös kezét.

— Szent atyám — mondta mély tompa hangon — látsz engem ?

— Igen — felelt erőlködve a remete, de már ez egyetlen szó is rettenetes, hasogató fájdalmat okozott.

— Jól nézz meg hát, hogy könyöröghess-értem az Istennél. Szerencsétlenség történt, a homályban, a ködön keresztül eltévesztettem a célt. A golyó válladba furódott; nem értek a dologhoz, lehet, hogy meggyógyulsz, de mielőtt elmennék, hogy orvost küldjek, bocsáss meg nekem. Én eddig csak készakarva okoztam fájdalmat mindenkinek.

A remete lehunyta szemét. Égi világosságot és ragyogó fényességű egyenes utat látott. Az út a világosságon keresztül a magasságba vezetett, s isteni Mesterének szelid hívó arcza mosolygott feleje a glóriás felhők közül. És e titkos fényesség visszatükröződött arczán, a ránczok szinte elsimultak, a sokat szenvedett homlokon a szelidség és béke szent boldogsága sugárzott. A vadász elámulva és csodálatos rettegést érezve nézte a változást és megragadta a remete kezét. Az ütő ér hevesen lüktetett, az ujjak forrók, görcsösen szorították meg az övét, kutyája szűkülve szimatolt a levegőben s a szél zúgása mintha a halál angyalának volna borzadályos kísérője. A remete végre fölnyitotta szemét. A vadász visszariadt s rémülten

állt föl. A szelid kék szemben az ifjuság tüze lobogott, nem a vad féktelen ifjuságé, hanem a mely tiszta és ártatlan, mint a májusi napfényben fesledező bimbó. A ránczok elsimultak, a fakó bőrön rózsás pir derengett s csak az ősz haj és szakáll árulta el, hogy sok-sok tavaszt és telet hagyott maga mögött az utolsó útra készülő lélek. A vadász eltakarta arczát, kutyáját, a mely hizelegve dörgölözött lábához, vadul rugta félre, sötét emlékek tömege rohanta meg a multból és az emlékek sötétségéből a megtisztult, szelid és mégis fájdalmas tekintet világlott feléje. Eltakarta szemét és látott. Világosan és élesen, a rég elmosódott alakok az előtérbe léptek, a dráma lejátszódott újra: egy édes leánynak összetört szive s egy férfiúnak tönkretett élete. Mindez egyetlen percz léha gyönyörűségéért, mindez a pillanat önző szeszélyéből; játék, mely nem nézi az áldozatok számát, féktelen vér, mely lázongva követeli áldozatát. És míg így tompa fásultságba sülyedve állt, a remete halk, túlvilági hangját hallotta:

— Az Úr keze irányította fegyveredet, fiam. Az Úr meghallgatta bűnös szolgája alázatos könyörgését és kiszabadítja lelkét mulandó börtönéből. Látom . . . int felém, hogy menjek . . . hajtsd meg fejedet fiam és fogadd áldásomat.

A vadász hirtelen mozdulattal előrelépett, oda-

hajolt közel a remetéhez és rekedt, élevesztett hangon felelt:

— Ide nézz, Pál, ide nézz! Tudod, ki vagyok? Ismersz még?

A remete bágyadtan mosolygott:

— Akárki vagy, fiam, Isten végzésének szolgálja lettél. Levetted rólam a terhet, mely bár nehéz volt, örömmel és alázatossággal viseltem. Az Úr igája szelid és az Úr terhe könnyű.

A vadász ingerült, lázas hangon vágott közbe:

— Átok az életem, Pál, mióta elragadtam tőled annak szívét, a kit szerettél és eldobtam magamtól és megöltem, igen, halld, meghalt utánam, miután nekem már nem kellett.

— A mióta kezem az ekeszarvára tettem, sohasem néztem vissza, oh Uram! Csak bűneimet láttam, de szent tested és véred megtisztított tőle!

Oh mily isteni fényesség tündöklött ez arczon, minő csodás, titokzatos zenéje volt a gyenge hangnak; a halál elvesztette itt fegyvereinek rettenetességét, borzalma eloszlott és csak békéje, vigasztalása maradt meg. A vadász hevesen folytatta:

— Én vagyok Bajmóczy Márton; áruló barátod; ne bocsáss meg nekem, nem akarom, lelkedet összezúztam s most testedet öltem meg.

— A lélek az Úré, a test pedig visszaadatik a földnek, melyből alkottatott.

A hang mind gyengébb lett, az arczon a szent elragadtatás gyönyörűsége látszott, a csillogó szempár a magasba irányult, mintha által törne a barlang boltozatán és általlátna rajta oda, hová halandó szem már nem ér föl. A sovány kéz remegve kulcsolódott egybe a ziháló mellén s a hevenyészett kötelék alól piros vér szivárgott ki. A vadász megragadta és meg szorította a viaszsárga kezét és vad szenvedélylyel kiáltott föl:

— Ne prédikálj! A sors eléd hozott újra, e találkozásból vártam halálomat. Éveken át kereslek, kutatlak, az egyetlen bűn, barátom elárulása, ez aljas, gyáva tett üldözött éjjel és nappal. — Tudd meg, Pál, ki akartam tártani előtted mellemet, letérdelni, könyörögni: Ölj meg és szabadíts meg.

— Az Úr nem akarja a bűnös halálát, hanem hogy megtérjen és éljen!

— Én éljek, én? E kettős gonosztettel szívemben? Nem kerülöm-e úgy is réges-rég az embereket? Nem bujom-e az erdők rengetegét? Nem virrasztok-e együtt az éhes farkasokkal? E szent estén is, mikor mindenki boldog, én, a hajdani vidám legény, mint a kiverő kutya, céltalanul kóvályogtam és ime — oh Pál — lelőlek téged, kinek boszujától rettegvé-rettegtem s kinek boszúja után mégis vágyódva-vágyódtam. Mondj, oh mondj egy kemény szót nekem! Itélj halálra, ...

kiáltsd fülembé, hogy gyűlölsz, ... megszakadt utánam menyasszonyod szíve!

A remete kitérte karját. A tűz kialvófélben volt már s vöröses fénybe vonta a barlangot. S e vörös, izzó fény misztikus világításában közel hajolt egymáshoz két arc: az egyik kétségbeesett szilajsággal gyűlöletet követelve, a másik Isten békéjével sugárzó homlokán szeretetet és bocsánatot osztva. Az egyik a földi élet bűneitől sötéten, a másik a túlvilági élet hitétől és vágyától ragyogva. A szél messziről-messziről harangzúgást hozott magával, a szent hangok halk rezgéssel, tompán szűrődtek át a távolságból és megerősödve verődtek vissza a barlang alacsony boltozatán. A remete karja lehanyatlott s átfonta a férfi nyakát. Átfonta és oly erővel, melynek e föld teremtménye nem állhatott ellen, vonta magához. A vadász térdre esett. Kemény, daczos nyaka meghajolt, hideg homlokán érezte a remete forró ajakát, szilaj lelkében lelkének átáradását és ismeretlen érzések forrása fakadt fel nyomban, lemosva a hitetlenség, gőg és kevélység kérgét és mondhatlan, alázatos megindultsággal remegtetve meg egész valóját:

— Béke veled, fiam — suttogta halkuló hangon a remete. — Vesd le a régi embert és öltsd fel az újat. Én nem halok meg, csak Jézusom szólít magához születése estéjén; elküldött téged, hogy láss.

Szemed volt eddig és nem láttál, füled volt a hallásra és nem hallottál. Elvetted tőlem a mulandó gyönyörűséget, de csak így juthattam el Atyámhoz, így gyűjthettem oly kincseket, melyeket a moly meg nem rághat s a rozsdá meg nem emészt-het . . . áldásom reád . . . áldásom !

A kéz hidegülni, ölelése gyengülni kezdett. Az ajk még mozgott, de hangot hallani nem lehetett többé. Csak a szem maradt fénylő és boldog, csak az tekintett kimondhatatlan gyönyörűséggel a magasságba. A tűz utolsót lobbant s a hirtelen támadt sötétségben a remete feje hátra hanyatlott.

— Jézusom . . . Szűz Anyám ! — sóhajtotta gyengén. A vadász forró lehelet érintését érezte arczán. A remete lelke fölszállott Teremtőjéhez.

★

A jámbor emberek, kik később fölkeresték a barlangot, idegen arcot pillantottak meg. Régi jótevőjük szegényes csuhájába öltözve egy frissen hányt sírhalom előtt térdelt, s durván összerótt kereszt előtt imádkozott. És ájtatosan imájába ajánlották magukat, ő azonban tompa, alázatos hangon felelt :

— Ti imádkozzatok értem, jó emberek, ahhoz, ki itt nyugszik. Ő szent volt, én bűnös, vezeklő vagyok. Legyen irgalmas az Isten lelkemnek.

TARTALOM.

	Oldal
Anyaföldön	7
A földön és a csillagok között	66
Edith csalódása	92
A csonkaorru ember... ..	115
Otthon	138
A remete karácsonya	155

A Szent-István-Társulat kiadványai.

Magyarországi szent Erzsébet. Irta <i>Horn Emil</i> . Kor.	
A francia akadémia által jutalmazva. Fordította	
<i>dr. Rada István</i> . Füzve	2.—
Kötve	3.—
Az ember eredése, faji egysége és kora. Irta	
<i>dr. Platz Bonifác</i> . Gazdagon illusztrálva. Füzve	5.—
Szent István király élete. Irta <i>dr. Karácsonyi</i>	
<i>János</i> . 26 képpel. Füzve	3.—
A megszabadított Jeruzsálem. Irta <i>Torquato T.</i>	
Olaszból fordította <i>Jánosi Gusztáv</i> . Két kötet.	
Díszes vászonkötésben vörösmetszéssel kor. 6.80,	
arany Metszéssel	7.60
Mindszenti Gedeon legújabb költeményei.	
Füzve kor. —.60, kötve	1.—
A Csendes-Oczeánon. Utazási élmények. Irta	
<i>May Károly</i> . Német eredeti után ford. <i>Szekrényi</i>	
<i>Lajos</i> . Kötve	6.—
A keresztény nő. Képekkel. Irta <i>Ruschek Antal</i> .	
Díszes vászonkötésben	3.—
Művészettörténeti korrajzok. Bevezetésül a	
képzőművészetek egyetemes történetébe. Irta	
<i>Dívald Kornél</i> . I. kötet. 86 képpel. Ára füzve	
kor. 2.—, kötve kor. 2.40. — II. kötet. 75 képpel.	
Füzve kor. 2.40, kötve	2.80
Áhitat szárnyain. Himnuszok és vallásos költe-	
mények. Akantisz V. rajzaival. Irta <i>Bán Aladár</i> .	
Színes borítékba füzve	3.—
Az Úr Jézus szülőföldjén. Paur Géza 38 raj-	
zával. Irta <i>Huber Lipót</i> . Színes borítékba füzve	3.—
Márta naplója. A női ifjúságnak ajánlja a Szent-	
István-Társulat. Kötve	2.40
Magyar drámai mesék a magyar ifjúság szá-	
mára. Irta <i>Pintér Kálmán</i> . Angol félvászonköt....	2.—

A Szent-István-Társulat kiadványai.

A MAGYAR NÉP KÖNYVTÁRA.

Eddig tizenegy kötet jelent meg.

Egy-egy kötet ára csinos félvászonkötésben,
színes borítékban 60 fillér.

Az I., II., III. és IV. kötet tartalma :

Elbeszélések a magyar nép számára.

Irta *Vincze Alajos*.

Az V. kötet tartalma :

A műhelyből. Elbeszélések magyar iparosok
életéből. Irta *Bodnár Gáspár*.

A VI. kötet tartalma :

Tanulságos történetek. Irta *Kincses István*.

A VII. és VIII. kötet tartalma :

A magyar nemzet története. Elbeszéli *Bodnár G.*

A IX. és X. kötet tartalma :

A magyar föld. Irta *dr. Sziklay János*.

A XI. kötet tartalma :

Mit ígér és mit ad a szociáldemokrácia.

Irta *Nagy János*.

Megrendelhetők

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT

könyvkiadóhivatalában

könyvkereskedésében

Bpest, VIII., Szentkirályi-u 28.

Bpest, IV., Kecskeméti-u. 2.

Részletes könyvjegyzékkel kívánatra ingyen és bér-
mentve szolgálunk.

